

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Diplomová práce

Židovská komunita na Plzeňsku

Bc. Olga Soukupová

© 2018 ČZU v Praze

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Olga Soukupová

Veřejná správa a regionální rozvoj

Název práce

Židovská komunita na Plzeňsku

Název anglicky

Jewish community in the Pilsen region

Cíle práce

Hlavním cílem diplomové práce je popsat a analyzovat vývoj a historický odkaz židovského obyvatelstva v Plzni. Práce by měla dát odpověď na tyto otázky:

- Jakou stopu ve hmotném kulturním dědictví zanechali Židé v plzeňské architektuře? Byla zanechána stopa stejného významu také v nehmotné kultuře obyvatel Plzně?
- Jakým způsobem ovlivnili Židé rozvoj průmyslu a obchodu od 2. pol. 19. století v Plzni?
- Jaké je dnešní postavení Židů v české společnosti a s jakými problémy se musí židovská komunita dnes vyrovnat?

Metodika

Pro zodpovězení výzkumných otázek bude kombinována kvantitativní a kvalitativní metodologie, která bude zkoumanou problematiku prohlubovat a rozšiřovat o další rozměr (výpovědi respondentů).

V historické části práci budou použity metody historiografické a bibliografické (historie židovské komunity), pro studium specifik židovské menšiny pak interpretativní a komparativní metody (Židé vs. Nežidé).

Doporučený rozsah práce

cca 70 stran

Klíčová slova

Židé, Židé v Plzni, Židovská architektura, Židovská obec, náboženské menšiny, asimilace

---

Doporučené zdroje informací

BĚLOHLÁVEK, Miloslav. Dějiny Plzně. Od počátků do roku 1788. 1. vyd. Plzeň : Západočeské nakladatelství, 1965. 354 s.

JOHNSON, Paul. Dějiny židovského národa. 1.vyd., Nakladatelství Rozmluvy 1995, 600 s. ISBN 80-85336-31-6

ŠPIRKOVÁ, Věra. Židovská komunita v Plzni. V Domažlicích : Nakladatelství Českého lesa, 2000. 119 s. ISBN 80-86125-14-9.

Židé – dějiny a kultura. V Praze: Židovské muzeum, 1997. ISBN 80-85608-17-0.

Předběžný termín obhajoby

2017/18 LS – PEF

Vedoucí práce

doc. PhDr. Ing. Petr Kokaisl, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra psychologie

Elektronicky schváleno dne 12. 3. 2018

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 12. 3. 2018

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 31. 03. 2018

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Židovská komunita na Plzeňsku" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 31.3. 2018

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala svému vedoucímu práce doc. Ing. PhDr. Petru Kokaislovi, Ph.D za cenné rady a připomínky při vedení mé diplomové práce.

Židovská komunita na Plzeňsku

Abstrakt

Diplomová práce je zaměřena na popis, analýzu a historický odkaz židovského obyvatelstva v Plzni a okolních obcích. V úvodu je stručně popsána historie židovského osídlení v Čechách a na Plzeňsku. Jedním z primárních cílů práce je zodpovězení otázky, jak ovlivnili Židé hmotné kulturní dědictví plzeňské architektury. Architektura je rozdělena podle druhu památek na synagogy, hřbitovy a osobu architekta Adolfa Loose. Dalším tématem je nehmotná židovská kultura, jako je židovská obec a její představitelé, spolky a škola. Část práce tvoří analýza pěti židovských obcí v Plzeňském kraji. Důležitou zkoumanou oblastí je rozvoj průmyslu a obchodu od 2. poloviny 19. století v Plzni, ve které je využita historiografická metoda. V poslední výzkumné otázce se práce věnuje dnešnímu postavení židovské minority v české společnosti a problémům, se kterými se musí vyrovnávat. V práci je využívána kombinace kvantitativních a kvalitativních dat, které jsou dále obohaceny o polostrukturované rozhovory s respondenty. Historická část práce dále využívá bibliografickou metodu.

Klíčová slova: Židé, Židé v Plzni, židovská architektura, židovská obec, náboženské menšiny, asimilace

Jewish community in the Pilsen region

Abstract

The diploma thesis is focused on the description, analysis and historical reference of the Jewish population in Pilsen and the surrounding municipalities. The introduction briefly describes the history of Jewish settlement in Bohemia and in the Pilsen region. One of the primary objectives of the thesis is to answer the question of how the Jews affected the material cultural heritage of Pilsen architecture. The architecture is divided according to the type of monuments in the synagogues, cemeteries and to architect Adolf Loos. Another topic is the non-material Jewish culture, such as the Jewish community and its leaders, societies and schools. One part of the thesis is the analysis of five Jewish communities in the Pilsen region. An important area of study is the development of industry and commerce from the 2nd half of the 19th century in Pilsen, where the historiographic method is used. Last research question of the thesis is focused on the status quo of the Jewish minority in the Czech society and the problems it has to deal with. The work use a combination of quantitative and qualitative data, which is further enriched with semi-structured interviews with respondents. The historical part of the thesis also uses the bibliographic method of study.

Keywords: Jews, Jews in Pilsen, Jewish architecture, Jewish community, religious minorities, assimilation

Obsah

1	Úvod a cíl práce	10
2	Metodika	11
3	Literární rešerše	13
4	Teoretická část	16
4.1	Kdo je Žid a jeho charakteristika	16
4.2	Judaismus	18
5	Stručný Historický přehled	20
5.1	Všeobecná historie židovského osídlení v Čechách.....	20
5.2	Historie židovské menšiny v Plzni a okolí.....	21
5.2.1	Nejstarší zprávy o Židech na Plzeňsku	21
5.2.2	Židovská plzeňská komunita v 16. až 18. století	23
5.2.3	Židovská plzeňská komunita v 19. až 20. století	27
5.2.4	Židovská menšina a druhá světová válka (1938-1945)	28
6	Židé v Plzni	31
6.1	Průmysl a obchod Židů v Plzni od poloviny 19. století	31
6.1.1	Nejvýznamnější průmyslníci	32
6.1.2	Nejvýznamnější obchodníci.....	35
6.2	Architektura židovské obce v Plzni.....	36
6.2.1	Plzeňské synagogy	36
6.2.2	Židovské hřbitovy	42
6.2.3	Adolf Loos a jeho architektura	45
6.2.4	Dům Věry Kohnové.....	50
6.3	Působení židovské obce v Plzni	51
6.3.1	Charakteristika a představitelé obce	51
6.3.2	Spolkový život	55
6.3.3	Židovské školy	60
7	Židovské obce v Plzeňském kraji.....	61
7.1	Blovice	61
7.2	Hartmanice	64
7.3	Tachov	66
7.4	Kasejovice	68
7.5	Štěnovice	70
8	Celkové postavení Židů v české společnosti.....	72
8.1	Antisemitismus.....	72
8.2	Neonacismus v Plzni	76

8.3	Obecný postoj většinové společnosti	77
8.4	Holocaust – jádro identity Židů.....	80
9	Současné problémy židovské menšiny	82
9.1	Asimilace a bezvěrectví	83
9.2	Spory mezi jednotlivými proudy judaismu	85
9.3	Konvertování k judaismu	87
9.4	Prognóza budoucího vývoje židovské menšiny u nás.....	88
10	Celkové povědomí o židovské kultuře v Plzni.....	89
11	Závěr	95
12	Seznam použitých zdrojů:	98
12.1	Bibliografické zdroje:.....	98
12.2	Elektronické zdroje:	102
13	Seznam tabulek a grafů.....	105

1 Úvod a cíl práce

Židovství je v dnešní době stále aktuálním, navíc problematičtým tématem. I nadále bohužel dochází ve vyspělém světě k pronásledování Židů. Ti jsou vystaveni mnoha nenávislným útokům a proto odcházejí z evropských zemí do státu Izrael. Práce se snaží porozumět důvodům, proč zaujímají Židé, víc jak sedmdesát let po skončení druhé světové války, stále složitou pozici vzhledem k majoritní společnosti. Diplomová práce má na paměti, že židovská komunita v České republice nepatří k početně příliš významným skupinám obyvatel a že její členové sami sebe neoznačují jako národností menšinu, nýbrž jako náboženské a kulturní společenství.

Hlavním cílem kvalifikační práce je popsat a analyzovat vývoj a hlavně historický odkaz židovského obyvatelstva v Plzni a okolí. Zaměřuje se na prozkoumání židovských stop v hmotné kultuře Plzně, jako je ovlivnění architektury města, stavba synagogy, vybudování a umístění židovského hřbitova a samozřejmě i postavu a působení architekta Adolfa Loose. Dále se také zajímá o nehmotnou židovskou kulturu Plzně, působení židovské obce, včetně založení a provozování židovských spolků a židovské školy. Práce objasní, jak se Židé podíleli na rozvoji průmyslu a obchodu města již v průběhu 19. století. Dalším důležitým bodem studia je několik židovských obcí v Plzeňském kraji, od Blovic, přes Štěnovice, až po město Tachov. V neposlední řadě chce práce přiblížit a reálně popsat současné postavení Židů v české společnosti a případně zcela otevřeně poukázat na možné problémy, kterým musí židovská minorita čelit a vyrovnat se s nimi. Diplomová práce je rozdělena na kapitoly, které se věnují vždy konkrétním, spolu souvisejícím tématům, což dohromady podává ucelený obraz o židovské komunitě Plzeňska. Ke konci je uvedena prognóza budoucího vývoje židovské menšiny v naší zemi, spolu s vyhodnocením obecného povědomí o židovské kultuře. Kvalifikační práce se zabývá otázkami, které jsou:

- 1) Jakou stopu ve hmotném kulturním dědictví zanechali Židé v plzeňské architektuře?
  - Byla zanechána stopa stejného významu také v nehmotné kultuře obyvatel Plzně?
- 2) Jakým způsobem ovlivnili Židé rozvoj průmyslu a obchodu od 2. poloviny 19. století v Plzni?
- 3) Jaké je dnešní postavení Židů v české společnosti a s jakými problémy se musí židovská komunita dnes vyrovnat?

2 Metodika

V diplomové práci jsou použity oba dva typy zpracování dat pomocí statistických metod. Jedná se jak o kvalitativní, tak kvantitativní metodologii. Rozdíl mezi nimi je velmi podstatný, protože při kvalitativním přístupu se primárně jedná o hledání souvislostí mezi získanými daty, což pak následně vede k úpravě, či dokonce změně již stanovené otázky. Běžně se používá malý vzorek zkoumaných objektů, ale s větší a podrobnější analýzou jejich charakteristických rysů. Avšak nízký počet zkoumaných jednotek nám zcela dobře neumožňuje vztáhnout obecné závěry na zbytek populace. Kvalitativní přístup můžeme zhodnotit jako přizpůsobivější dané situaci a dotazovaným. Můžeme lépe reagovat na vývoj výzkumu a možná i reformulovat naše původní hypotézy. Podle Hendla má svou výhodu v tom, že problém je zkoumán ve svém přirozeném prostředí, ale výsledky mohou být více ovlivněny osobou tazatele. Oproti tomu metody kvantitativní se zaměřují na velký počet jedinců, skoro je ale nezajímají jejich vlastnosti a z tohoto důvodu je možné získané závěry použít na celkovou populaci.¹

Zkoumaná problematika byla nadále rozšířena o další rozměr, jako jsou výpovědi respondentů. Při setkání s nimi byl zvolen přístup polostandardizovaného rozhovoru, který se jevil vhodnější, neboť má jasný záměr a cíl, ale volněji pracuje s pořadím i formulací pokládaných otázek, přesto nevynechá žádné důležité téma, týkající se vybrané problematiky. Lze v jeho průběhu také zařadit doplňující otázky. Hlavním tématem rozhovorů bylo již zmíněné současné postavení Židů ve společnosti a způsoby pojmání a řešení problémů jejich každodenního života v naší zemi. Výzkumnou skupinou se stalo celkem sedm respondentů, kteří mají židovský původ.

Jednalo se o tyto dotazované: 1. Jindřich, novinář, 67 let, 2. Ester, zdravotní sestra, 44 let, 3. Kamil, finančník v pojišťovně, 39 let, 4. Ivana, matka v domácnosti, 41 let, 5. Josef, zemědělec, 83 let, 6. Tomáš, fotograf, 65 let, 7. Marie, dámská krejčová, 90 let.

Dále je v práci využívána metoda dotazníků, která je použita při získávání informací o hmotné a částečně nehmotné židovské kultuře plzeňských Židů. Byl sestaven zvlášť

---

¹ HENDL, Jan, 2012. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0219-6. s.32

standardizovaný dotazník, který obsahoval otázky vedoucí ke zjištění demografických informací respondentů a otázky směřující ke znalostem, všeobecnému přehledu pro hmotnou i nehmotnou kulturu. Pro sběr dat byl využit internetový dotazník webu vyplnto.cz, kde se nashromáždily odpovědi 201 respondentů. Vzhledem k použitému médiu, tyto dotazníky vyplňovali lidé spíše mladšího věku, z různých oblastí České republiky. Bylo potřeba získat podrobnější informace, které by byly více vztaženy k Plzni a Plzeňskému kraji. Pak byl použit druhý dotazník, více specifický, zaměřený na znalosti lokálního charakteru, u kterého byly odpovědi získány od vzorku 26 Plzeňanů. Data byla zpracována v programu MS Excel a pak vyhodnocena v několika grafech.

V historické části práce byla využita historiografická a bibliografická metoda, zejména při zkoumání historie židovské komunity na Plzeňsku. První metoda se používá k vysvětlování stávajících problémů díky zjištění jejich původu a příčin v minulosti, což je velmi dobře aplikovatelné na oblast židovství, ale i s tím souvisejícího antisemitismu. Druhá metoda byla použita při zkoumání různých písemných pramenů a dokumentů, v knižní podobě, v podobě tištěných článků i článků z internetových zdrojů.

3 Literární rešerše

Hmotným kulturním dědictvím, ale i nehmotnou částí židovské kultury v Plzni se zabývá autorka Věra Špírková ve své knize, „Židovská komunita v Plzni“, která sloužila při psaní práce jako nejvýznamnější pramen. Ta vznikla také díky podpoře Židovské obce v Plzni. Autorka zde chronologicky mapuje historii židovského osídlení v Plzni a okolí a snaží se obsahově i komplexně pojmut život Židů v celé své podstatě. Věnuje se postavení židovské části plzeňské populace od konce 12. století až do doby po druhé světové válce. Zároveň vyzdvihuje důležitost židovských průmyslníků a obchodníků, kteří zásadně přispěli k rozmachu své komunity, zejména od 50. let 19. století.

Hmotnou i nehmotnou kulturu obyvatel Plzně popisuje publikace „Dějiny Plzně I“, spisovatele a historika Miloslava Bělohávků. Autor se snaží zachytit dějiny města spolu se všemi společnými složkami, rozvoj jeho hospodářsko-spoločenského procesu a zároveň vyzdvihnout hlavní trendy hmotné i nehmotné kultury jeho obyvatel. Uvádí, že první písemnou zmínkou o Židech na území Plzně je záležitost pogromů a útlatu, datovaná do doby Karla IV. Za jinou historicky doloženou židovskou stopu předkládá zápis o daních z roku 1375, které se vztahovaly na obyvatele křesťanského i židovského vyznání.

Otázce kulturního dědictví židovských obyvatel na našem území se věnuje Tomáš Pěkný, který zpracoval židovskou minulost ve své publikaci „Historie Židů v Čechách a na Moravě“. Zajímal se o historii a kulturu židovských obyvatel českých zemí a o židovský způsob života a jeho proměny až do roku 2000. Studoval nejen židovské památky, hřbitovy, synagogy, synagogální umění, duchovní život v ghettech, židovská sídliště a jeho typy, počet Židů v průběhu doby až po současný stav. Svou pozornost zaměřil na práva a možnosti obchodního, společenského a politického působení Židů v českých zemích. Podrobněji popsal též židovské náboženské zvyky, praktiky a tradice.

Odkazem židovské historie na našem území nejen v Čechách, na Moravě, ale i části Slezska se zaobíral Alexander Putík, ve své knize „Dějiny Židů v českých zemích v 10. až 18. století“. Svým studiem zjistil zajímavý fakt, že o původu Židů, kteří dříve zvolili české země jako své nové místo k životu nenajdeme přesvědčivé a podložené podklady. Proto je vznik zdejšího židovského obyvatelstva spojen s největší pravděpodobností s migrujícími obyvateli z různých koutů Evropy, obzvlášť z Porýní a Podunají.

Židovskou historickou stopu v životě města Plzně zachycují kniha a článek autorů Radovana Kodery a Oldřicha Kortuse o životě plzeňské židovské komunity. Židé měli ve městě svou čtvrť, která se rozprostírala mezi dnešní Solní a Sedláčkovu ulicí. Uvádí, že v celém 15. století nebyly zaznamenány žádné negativní postoje měšťanů vůči židovské komunitě. To bylo způsobeno vědomím konšelů, že Židé významnou měrou přispívali do městské pokladny. Druhý článek od Radovana Kodery je zaměřen na studium židovských hřbitovů v Plzeňském kraji. Své poznatky publikuje v knize „Židovské hřbitovy v západních Čechách“. Seznamuje nás s pravidly pohřbívání a dokládá, že velmi cenným pramenem o životě komunity jsou hřbitovní náhrobky. Ty se osazují až po uplynutí jednoho roku po pohřbu. Najdeme na nich informace o životě zemřelého, psané hebrejsky, na konci 19. století i německy. V Plzni byly původně tři židovské hřbitovy, ze kterých se dnes používá pouze jediný, zachovaný. Ten leží na plzeňském předměstí Doubravka.

Nehmotnou částí židovské kultury, ale také postavení Židů v dnešním světě zkoumá publikace „Židovské náboženství v proměnách věků“, jak zní název publikace Kurta Schuberta, který působil jako profesor judaistiky na vídeňské univerzitě. Ve své knize dokázal popsat jednotlivé etapy židovského náboženství, od stvoření světa a člověka, přes zbožnost a umění až po kabal a chasidismus. Klade důraz na propojení Židů s dějinami státu Izrael, ale i určitou asimilaci s dalšími kulturami. Vidí důležitost také ve vybudování a uplatňování židovské identity ve světě a hlavně židovsko-křesťanskému dialogu, který má vést k překonání antisemitismu.

Historickým židovským odkazem v Čechách se zabývá Antonín F. Tokstein ve své knize „Židé v Čechách“. Popisuje jejich příchodem do naší země, otázku židovského sžívání se Slovany a s jejich historií na našem území. Poukazuje na fakt, že židovská část populace v Čechách a na Slovensku, kde žilo několik tisíc Židů, nezanechává svou zřetelnou stopu, ani se nijak jejich přítomnost neuplatňuje v oblasti národního života.

Rozvoj průmyslu a obchodu přibližuje kniha Ladislava Lábka, „Z historie plzeňského obchodu a průmyslu“, která se zaměřuje na vývoj obchodu a průmyslu v Plzni v průběhu 19. století a poskytuje informace o židovských i ostatních průmyslnících a obchodnících té doby. Ukazuje jednotlivé oblasti hospodářského života, kterým se Židé věnovali a popisuje místa, kde si zakládali své podniky a obchody.

Tématu vývoje obchodu a průmyslu na Plzeňsku se věnoval Tomáš Jílek ve své knize „Kapitoly z historie západních Čech“. Zajímal se o hospodářský rozmach Plzně a okolí od počátku až po pád komunismu, v roce 1989. Studoval vývoj obchodování a podnikání nežidovského i židovského obyvatelstva na Plzeňsku a v příhraničních oblastech země, kdy neopomněl ani vliv německé části populace na oblast hospodářství na západě Čech.

Dnešním postavením židovského populace se zabývá kniha „Dějiny židovského národa“ od Paula Johnsona. Ten se ve své publikaci zaměřuje na velké rozpětí židovských dějin ve světě. Poukazuje na fakt, že Židé si během více než čtyři tisíce let staré tradice vytvořili jedinečnou identitu, velmi odlišnou od okolního světa a daleko dříve, než další národy. Svou identitu byli schopni zachovat až do současnosti, přes nemalé překážky v průběhu staletí, což jen upevnilo jejich odhodlanost a vytrvalost. Ukazuje nám, že židovské dějiny jednak zahrnují velká časová období, ale také probíhají na velkém území, kde se Židé nesmazatelně zapsali do minulosti, kterou bez výjimky svým vlivem poznamenali.

Situaci Židů v české společnosti nastiňuje publikace Leo Pavláta „Židé-dějiny a kultura“, z roku 1997. Kniha je koncipována jako soubor jednotlivých přednášek Vzdělávacího a kulturního centra Židovského muzea. Nastiňuje nám židovské dějiny od starověku, až po 20. století. Popisuje situaci Židů za první Československé republiky, v pozdější době jejich pronásledování a likvidaci za druhé světové války. Dále různé projevy antisemitismu ve středověku a novověku, včetně jeho projevů za druhé světové války a po jejím konci. V publikaci najdeme i část vysvětlující židovské tradice a zvyky.

O postavení židovstva na českém území se zajímala Michaela Peroutková, když zkoumala otázku národnosti židovských obyvatel v kompilaci s názvem „Židovské identity v Československu před 2. světovou válkou a po ní“. Autorka konstatuje, že pojem národnosti byl pro Židy vždy těžko uchopitelný, protože sami sebe chápali spíše jako členy etnické skupiny. Ta je pevně spojena náboženstvím a vírou a obvykle žije v mnoha zemích po celém světě.

4 Teoretická část

4.1 Kdo je Žid a jeho charakteristika

Tuto zásadní otázku „Kdo jsou Židé?“ si kladl ve své knize Paul Spiegel. Je velmi důležitá pro pochopení židovské existence, i pro přežití židovského národa. V halachické tradici je za Žida označován ten, kdo se narodil židovské matce nebo ten, kdo konvertoval podle halachy, židovského náboženského zákona. Halachu² můžeme chápat jako způsob jednání a chování člověka, celkového přístupu Žida k životu, které je primárně odvozeno od Písma, v případě židovství od Tóry. Důležitým pojmem je v této definici také konverze³, ta je pro osoby nežidovského původu poněkud delším způsobem, jak se stát Židem. Hlavní podmínkou této přeměny je výhradně to, že člověk chce učinit přestoupení na židovskou víru ze svého nejhlubšího přesvědčení. I v předchozích dobách bylo obvyklé, že nežidovský kandidát byl až třikrát nepřijat rabínem ke konverzi. Člověk musí pro to stát se Židem podstoupit několik podmínek. Hlavním jeho cílem by mělo být proniknutí do židovství, podrobné studium Písma a zákonů a mnoha pravidel, platných pro život mužů a žen. Měl by se alespoň částečně naučit hebrejštinu, kvůli modlení a musí znát a používat pravidla modlení, aby se mohl účastnit modliteb v synagoze.

V roce 1935 Norimberské zákony určovaly, kdo je a není Židem, zavedly označení „poloviční, čtvrtinový a osminový“ Žid. Za polovičního Žida byla ustanovena osoba, která měla jednoho židovského a jednoho nežidovského rodiče. Tato terminologie spadala výhradně do období nacismu a v židovství se nikdy nepoužívá, tam je odlišeno pouze židovství od nežidovství.⁴

Neméně důležitým prvkem je rozdíl mezi Židem etnickým a halachickým. Už v judaismu najdeme náboženství pevně spojené s chápáním samostatného národa i země. Židé ve starověku byli označováni za národ a náboženská otázka nebyla tou hlavní. Ale za vlády Řeků a Římanů se židovské náboženství chápalo jako svébytné a jeho vyznavači, Židé byli považováni za samostatný národ. Ve středověku se jejich postavení rázně

---

² SLÁDEK, Pavel, 2008. *Malá encyklopedie rabínského judaismu*. Praha: Libri. ISBN 978-80-7277-379-4 s.84

³ Tamtéž s. 78

⁴ SPIEGEL, Paul, 2010. *Kdo jsou Židé?*. 2. vyd. Brno: Barrister Principal. ISBN 978-80-87029-97-8. s.13-20

změnilo, díky křesťanskému i muslimskému vlivu byli více pojímáni jako náboženská skupina, u které pomalu mizel národnostní prvek. Pokud se však své víry zřekli nebo přestoupili na jinou, či křesťanskou víru, nemohli být již bráni jako Židé. Samotné označení „židovské etnikum“ radíme spíše k mladším termínům, nacionalisticky orientovaným, vzniklo až v 19. století, kvůli zesvětšování tehdejší společnosti. V té již nebylo tak důležité určení náboženské, ale spíše národnostní. Oproti tomu halachický Žid, jak již bylo výše uvedeno, je určen nejen svým biologickým narozením, ale může se Židem stát až v průběhu svého života. Máme na mysli konverzi člověka, který přestoupí k judaismu, tento konvertita, se též označuje výrazem ger, svým novým statutem získává rovněž právo k návratu do Izraele. Je však pravdou, že převážná část věřící židovské populace neuznává za správný židovský původ jiný, než určený halachou. Ostatní ani nepovažuje za Židy, protože neuznává etnický prvek židovství, hlavním a klíčovým rysem zůstává tak halacha.⁵

Pokud by se Židé chápali jako etnická skupina, je třeba si uvědomit, že tou se rozumí kulturně určená skupina a její členové se s ní identifikují na základě spíše kulturních znaků. Tak se vlastně vydělují od dalších skupin a jejích členů, kteří se také považují za samostatnou etnickou skupinu. Aby se takto mohli charakterizovat, musí sdílet mnoho společných znaků jako je třeba společný jazyk, dále udržovat kulturní a etnické tradice. Tato skupina je vlastně jakýmsi pomyslným útvarem. Na základě takto vnímané etnicity se členové skupiny sami vydělují od jiných etnických skupin nebo jsou jako rozdílní identifikováni svým okolím. Při takovém postupu je důležité odlišení „my“ versus „oni“. Odlišnost skupin mezi sebou je oboustranným stykem formována a udržována. Většinou taková skupina přetrvává v čase, i když se postupně mění její kulturní části jako je jazyk, zvyky, tradice atd.⁶

V 19. století docházelo k rozlišení mezi pojmy národ a rasa, na území rakouské monarchie, která vystupovala navenek jako nenárodní země a tíhla k velkým střetům mezi mnoha národními hnutími. Národní buržoazie rozdělovala společnost podle kritéria etnický podložené národní identity. K tomu jí sloužily skupiny kulturních, územních a pak i biologických znaků. Vznikly spory kvůli rozdílným požadavkům těchto národních skupin.

---

⁵ MAYER, D. Konverze k judaismu v zrcadle židovské ústní tradice a historie. Praha: Oikoyomenh, 2010. s.12-18

⁶ *Teorie etnicity: čítanka textů*, 2016. Praha: Slon. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-185-5. s.105

Národ a jeho národní kultura byly součástí, která utvářela v Evropě obraz ideálního člověka jako racionálního, vzdělaného, bílého muže, s pozitivními vlastnostmi, pracovitého a spořivého. Ovšem v reálu mělo několik rozdílných skupin obyvatel potíže se k tak jasně definovanému příkladu přiblížit. Jednalo se zejména o nemajetné osoby, ženy a cizince, kteří byli chápáni jako tzv. vnější cizinci a pak byla kategorie vnitřních cizinců, což byli nepřizpůsobiví, nezapadající do národní společnosti. Rasismus úzce souvisí s vytvářením národních států. Stejně tak pojem rasa byl již znám v 19. století. V politickém smyslu byla rasa použita pro označení městského a vesnického dělnictva, které již žádalo svou část sociálních práv a podíl na politické moci v zemi. Jejich chudoba dle rasově orientovaných vědců a lékařů právě značila podřadnou pozici. Zde najdeme počátky antisemitismu, kdy nacionálně orientovaní antisemité považovali Židy za méněcennou rasu, po stránce tělesné i morální. Viděli je jako vychytralé osoby, které převážně touží po moci a penězích, bez schopnosti si vytvořit vlastní kulturu. Hlásali, že je důležité nebýt jako Židé, ani nebýt pod jejich vlivem. Žid se tak postupně stal jakýmsi testem, zda je národ jednotný. Právě cizí židovská rasa hrála velkou roli při formování a prosazování a nezávislosti národního státu. Přes optiku antisemitsky zaměřeného rasismu se nacionalisté pokoušeli zvýšit význam národní kultury a jejích sociálních a kulturních hodnot. Zároveň se snažili ze všech sil vydělit se od méněcenných židovských skupin, které odsouvaly na okraj majoritní společnosti⁷.

4.2 Judaismus

Judaismus v naší zemi má charakter tradičního náboženství stejně jako křesťanství, ale byl vždy proti němu vírou menšinové společnosti. Současný judaismus se dělí podle několika kritérií, jako je víra v rozdílné okolnosti vzniku Tóry, její závaznost, postavení v židovské společnosti rabína a žen, určení toho, kdo je a není Žid. Výraz judaismus se používá pro pojmenování náboženství židovského národa přibližně od 19. století, předtím bylo toto náboženství nazýváno židovskou vírou, izraelskou vírou nebo Mojžíšskou vírou. Musíme rozlišovat mezi judaismem a židovstvím. První termín označuje náboženství,

---

⁷ STROBACH, Vít, 2015. *Židé: národ, rasa, třída: sociální hnutí a "židovská otázka" v českých zemích 1861-1921*. Praha: NLN, s.r.o., Nakladatelství Lidové noviny. Knižnice Dějin a současnosti. ISBN 978-80-7422-377-8 s.16-27

zatímco druhý termín se používá pro větší skupinu osob, zahrnující kulturně-nábožensko-nacionální aspekt, s vlastní historií, jazykem, územím. Dnes dělíme judaismus na několik směrů, jako je ortodoxní, konzervativní a progresivní.⁸ I když mají Židé vlastní stát, velká část populace žije dodnes v diaspoře, proto určení přesného množství židovských obyvatel není jednoduché.

Judaismus⁹ je celosvětově nejstarším náboženstvím, které uznává víru jediného Boha. Jeho vznik přímo souvisí s historií samotného židovského obyvatelstva. Můžeme ho rozdělit do několika jednotlivých období. Prvním bylo staro-izraelské náboženství hebrejských kmenů, z doby od 2. tisíciletí př. n. l. a trvá až do 6. Století, př. n. l., druhým pak byl raný judaismus, kdy vznikla Tóra, neboli tradiční označení Pěti knih mojžíšových a později také Talmud, neboli autoritativní celek židovského zákona a tradice. Třetím obdobím byl středověký judaismus, od 8. století n. l. Zde se Židé již dělili na sefardy¹⁰ a aškenázy¹¹. Mezi těmito dvěma skupinami Židů vznikly v průběhu doby značné rozdíly, spočívající ve výslovnosti hebrejštiny. Tyto skupiny mají také oddělené bohoslužby, synagogy, zvyky a tradice. Aškenázové vytvořili početnou židovskou komunitu ve východní Evropě, zatímco sefardové byli Židé, kteří měli španělský a portugalský původ. V posledním období, novověkého judaismu měla velký vliv myšlenka emancipace z 18. století¹². V této době došlo k vytvoření několika směrů judaismu, jak již bylo uvedeno výše.

---

⁸ VOJTÍŠEK, Zdeněk, 2004. *Encyklopedie náboženských směrů a hnutí v České republice: náboženství, církve, sekty, duchovní společenství*. Praha: Portál. ISBN 80-717-8798-1. s. 130

⁹ NEWMAN, Ja'akov a Gavri'el SIVAN, 1998. *Judaismus od A do Z: slovník pojmů a termínů*. Dot. 1. vyd. Praha: Sefer. Judaika. ISBN 80-900-8953-4. s. 77

¹⁰ SLÁDEK, Pavel, 2008. *Malá encyklopedie rabínskému judaismu*. Praha: Libri. ISBN 978-80-7277-379-4 s.191

¹¹ Tamtéž s. 44

¹² JOHNSON, Paul, 1995. *Dějiny židovského národa*. Praha: Rozmluvy. ISBN 80-853-3631-6. s. 89

5 Stručný Historický přehled

5.1 Všeobecná historie židovského osídlení v Čechách

Do střední Evropy se Židé dostávali koncem 10. století, převážně jako římsští váleční zajatci. Tato informace pochází z písemné zprávy arabsko-židovského kupce Abraham ben Jakoba. Ten se zúčastnil návštěvy Prahy, protože byl v diplomatických službách. Také víme, že první židovská osada v Praze byla položena v podhradí Pražského hradu, blízko knížecího tržiště. V následujícím 11. století byla postavena druhá osada, u Vyšehradu.

Další židovská místa ležela na březích řeky Vltavy. Z těchto základů pak časem vzniklo židovské město, které bylo samostatné, včetně samosprávy, soudnictví a které mělo svou plochu oddělenou od okolního prostoru šesti branami. Židé si založili Pražkou židovskou obec, která měla ve své době významný hospodářský i kulturní přesah. Dokonce až do poloviny 17. století zastávala vedoucí postavení mezi dalšími židovskými obcemi naší země. Sama jednala s panovníkem a zemskými úřady.¹³

Až do konce 11. století žili Židé jako samostatní občané, živil se převážně obchodováním. Mohli dovážet speciální zboží, jako bylo víno, luxusní látky, kovy a koření. Také patřili k významným občanům měst, protože měli dovednosti a znalosti, které si přivezli z různých cest a tím obohacovali město, ve kterém žili a pracovali. Jejich společenské postavení se ale změnilo kvůli křížáckým válkám, které probíhaly mezi 12. a 13. stoletím. Důležitým obdobím byly roky 1179-1215, kdy bylo rozděleno židovské a křesťanské obyvatelstvo. To zajistil tzv. Lateránský koncil¹⁴, jenž určil, že Židé se už nesměli dále zabývat dálkovým obchodem, nesměli vlastnit půdu, ani se živit řemesly a pracemi v zemědělství. Zůstala jim nezapovězena jen oblast peněžnictví a drobného obchodu. Tento koncil znamenal rovněž jejich sociální vyloučení z majoritní společnosti a omezení styku s křesťanskou částí obyvatelstva. Židé mohli bydlet jen v předem určených a uzavřených částech města a museli mít označené oblečení židovským znamením. Ve 13. století se postupně stávali degradovanou částí populace, pomalu byli vytlačeni až na okraj společnosti. V již zmíněném 13. století nechal Přemysl Otakar II. vyhlásit dekret s názvem

---

¹³ FIEDLER, Jiří, 1992. *Židovské památky v Čechách a na Moravě*. Praha: Sefer. ISBN 80-900895-1-8. s. 6

¹⁴ ROZKOŠNÁ, Blanka a Pavel JAKUBEC, 2004. *Židovské památky Čech: historie a památky židovského osídlení Čech*. Brno: ERA group. ISBN 80-865-1764-0. s. 5 - 7

Statuta Judaeorum.¹⁵ Ten v sobě zahrnoval celkem třicet dva paragrafů a zákonů a upravoval vztah mezi Židy a panovníkem. Měl sám o sobě velký vliv na postavení Židů ve středověké společnosti a na jejich práva. Dekret určil Židy za tzv. služebníky koruny, přesněji v dokumentu servi camerae, který je označil za majetek panovníka, kterému tím pádem museli odvádět daně. Panovník jim na oplátku poskytoval právní ochranu. Přesto přetrvávalo pronásledování obyvatel židovského původu. Trnem v oku všem byl velký židovský majetek a i z tohoto důvodu nesměli Židé bydlet v královských městech, kromě Prahy a Kolína. Plzeň museli opustit v roce 1504¹⁶.

5.2 Historie židovské menšiny v Plzni a okolí

5.2.1 Nejstarší zprávy o Židech na Plzeňsku

Město Plzeň, patřící králi vzniklo v roce 1295, původně se nacházelo v místech dnešního Starého Plzeňce. K jeho počátku přispěly dvě velmi významné obchodní cesty, jedna vedla z Norimberku a druhá z Řezna, obě se v těchto místech protínaly. Tímto způsobem se židovští obchodníci do města dostali a již zde zůstali. Důkazy o jejich přítomnosti však nacházíme až za Karla IV. , v písemné podobě, a pak v pozdějších letech. Vztah mezi Židy a křesťany byl od 13. století přesně vymezený, týkal se převážně obchodních a právních praktik¹⁷.

Židé vlastnili mnoho domů poblíž náměstí, jejich svébytná obec zahrnovala Sedláčkovu a Solní ulici, přesto nebyla zcela oddělená od okolí, jako v jiných městech. Na jedné straně byla určena městskými hradbami a na druhé straně ji ukončovala úzká ulice, končící u katovny. V místech stála také židovská synagoga a škola, za ní ležela zahrada, až k Dominikánské ulici, kde vznikl židovský hřbitov. Celá tato oblast se vyvinula v židovskou čtvrť, na severozápadě města. Pro obyvatele židovské obce sloužil již v této době košer¹⁸ řezník a židovský lékař.¹⁹

---

¹⁵ NOSEK, Bedřich a Helena KREJČOVÁ, 1995. *Židé v českých zemích: (10. až 20. století) : [příloha k Atlasu univerzálních dějin židovského národa]*. Praha: Victoria Publishing. ISBN 80-718-7040-4. s. 5

¹⁶ FIEDLER, Jiří, 1992. *Židovské památky v Čechách a na Moravě*. Praha: Sefer. ISBN 80-900895-1-8. s. 7

¹⁷ BĚLOHLÁVEK, Miloslav, 1965. *Dějiny Plzně*. Plzeň: Západočeské nakladatelství. s. 50

¹⁸ SLÁDEK, Pavel, 2008. *Malá encyklopedie rabínskému judaismu*. Praha: Libri. ISBN 978-80-7277-379-4 s.125

¹⁹ BONDY, Bohumil a František DVORSKÝ, ed., 1906. *K historii Židů v Čechách, na Moravě a v Slezsku: 906 až 1620*. V Praze: Bohumil Bondy. ISBN svazek 2.

V době husitských válek se židovská obec již tak rozvinula, že nutně potřebovala pro své členy nové místo pro jiný hřbitov a školu. Proto v roce 1432 koupila od města pozemek k založení hřbitova a nová židovská škola zahájila svou činnost o čtyři roky později. Židé proti husitům a jejich dobývání město spolu s ostatními měšťany bránili. I tak museli po ukončení válek platit vysoké daně do městské pokladny, jak rozhodl král Ladislav Pohrobek, z důvodu obnovy městských hradeb, ty byly pro město nepostradatelné²⁰.

V 15. století se význam města Plzně jasně zvyšuje, protože se dostává do popředí zájmu kupecká trasa z Norimberku. Ten se snažil ovládat veškerý možný trh, tedy i v Čechách. Plzeň patřila k významným obchodním městům a umožňovala norimberským obchodníkům neplacení cla za zboží, které jí prošlo. V roce 1499 proto byla uzavřena smlouva Norimberku a Plzně o bezcelním vztahu, což bylo potvrzeno i právní cestou. Norimberk sloužil Plzni také jako diplomatický partner a kulturní podpora, díky jeho vlivu se město seznámilo s knihtiskem a následně v Plzni vznikla první tiskárna v Čechách. První českou knihou pak byla Kronika trojanská, až kolem roku 1468²¹.

Koncem 15. století se postavení středověkých Židů změnilo, vlivem toho, že křesťané teď mohli veřejně obchodovat s penězi, což umožnilo nové znění kanonického práva. Tato změna způsobila Židům nemalé potíže, neboť už jim nebylo umožněno výhodně půjčovat peníze a tím si vydělávat na živobytí. Už sami nemohli splácet určené daně a odvody králi. Mohli se živit také jako řemeslníci a obchodníci, ale i to mělo své nevýhody. Nepřátelsky proti nim vystupovaly nejen městské obce, ale i cechovní spolky. Dále docházelo přímo k vyhánění židovského obyvatelstva navždy z města. Jejich situaci nepomohlo ani přestěhování arcibiskupství zpět do Plzně, kdy se město stává opět katolickým, i když se v předcházející době hlásilo k husitství. Zhoršuje se tak vzájemný vztah židovského a křesťanského obyvatelstva, Židé jsou vystavováni mnoha různým pokořujícími vlivům a atakům. Třeba jako v roce 1493, kdy vznikl příkaz nošení židovské kukly pro muže a Židovky musely nosit na hlavách závoje, tzv. šlojíře se žlutým olemováním, jako znak jinakosti. Pokud tak neučinili, následoval je trest o výši 5 grošů.

---

²⁰ GOLD, Hugo, 1934. *Židé a židovské obce v Čechách v minulosti a v přítomnosti*. Brno: Židovské nakladatelství. 465

²¹ ŠPIRKOVÁ, Věra, 2000. *Židovská komunita v Plzni*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa. Průvodce historií západních Čech. ISBN 80-861-2514-9. s.7

Plzeňští radní dokonce vyhlásili v roce 1501 celkem 19 tzv. artikulí, směřující proti židovské obci. Obsahovaly zákazy a příkazy, týkaly se hlavně pravidel lichvy, obchodování s penězi. Jiný zákaz znamenal nemožnost koupání v městských lázních, které rádi navštěvovali křesťané. Koncem roku 1504 umožnil král Vladislav II. Jagelonský vyloučení Židů z Plzně. Ti odcházeli postupně a průběžně prodávali své domy a další majetek. K jejich odchodu velmi přispělo zrušení židovské synagogy a školy, až nakonec neměli jinou možnost, než město opustit úplně.²²

5.2.2 Židovská plzeňská komunita v 16. až 18. století

V tomto období se datuje vzestup a rozmach židovských obcí na území Čech. Tehdejší Praha patřila k velmi významným evropským městům, kde se setkávaly různé vlivy kultury a vzdělanosti. Získávala tím i samotná židovská obec, hlavně nový kulturní a hospodářský náboj a možnosti dalšího rozkvětu. Všechny naděje na vzestup židovských obyvatel, ale ukončila právě nastupující třicetiletá válka. Ta znamenala mimo jiné změny tržního principu na území českých zemí a zmenšení objemu obchodování se sousedními zeměmi. Chyběly finance, o které byly panovníkem požádány právě židovské obce. To způsobilo odchod Židů jinam, do oblastí jako je Ukrajina a Polsko. Také byl silný odchod z měst na vesnice, kde jsou zakládány početné židovské obce, které mají za cíl vybudovat si svou nezávislost. Tak se roku 1654 ustavuje Zemské židovstvo, a výrazně stoupá množství Židů v naší zemi. Nárůst židovské populace měl za následek ustanovení dalších omezujících pravidel a příkazů, všechny je můžeme chápat jako tzv. úřední antisemitismus²³.

Když na trůn nastoupil Ferdinand I. Habsburský, vypadalo to, že dojde ke zlepšení statusu a celkového postavení Židů ve společnosti. Tento panovník v roce 1517 odsouhlasil židovskou ochranu vůči vlivu politické moci měst a nechal založit českou komoru, která měla za úkol vybírat a spravovat daně od židovského obyvatelstva. Spory a špatné vztahy mezi Židy a ostatními obyvateli města však panovníka přinutily k vyhnání Židů z území celé země. Toto vypovězení přednesl český sněm v roce 1541.

---

²² STRNAD, Josef, 1891. *Listnář královského města Plzeň: svazek 2*. Plzeň: Městské historické museum (Plzeň). s 423

²³ PUTÍK, Alexandr a Olga SIXTOVÁ, 2005. *Dějiny Židů v Čechách a na Moravě: průvodce expozicí*. V Praze: Židovské muzeum. ISBN 80-868-8900-9.s.61

Doba na vystěhování byla určena velmi omezeně, proto v roce 1545 vzniklo vyhlášení, které umožňovalo zůstat všem Židům, kteří byli již v království dlouhodobě zabydleni. Avšak roku 1557 města v Čechách a na Moravě s tímto nesouhlasila a vymohla si na státu zrušení povolení k pobytu židovského obyvatelstva. Tímto rokem se znovu zhoršilo postavení židovských obcí a jejich členů, kteří se opětovně dostávají na okraj společnosti, nemají již žádnou podporu, ani od měst či krále. Proto několik století žili Židé v okolních vesnicích města Plzně, zejména tvořili velké skupiny ve Štěnovicích, Radnicích, Blovicích, Kasejovicích a Hartmanicích. Bohužel na vesnicích nebyly vedeny archivy, tak jako ve městech, proto nám chybí spousta písemných dokladů o jejich existenci²⁴.

Když na trůn nastoupil Rudolf II., který vládl v letech 1576 -1611, postavení židovských ghett se v menší míře zlepšilo. Rudolf učinil přítrž silnému vyvádění členů židovských obcí ze svého království. Dále jim umožnil provozování obchodu, poskytl jim zmenšení cel i mýtného na zboží a dokonce v roce 1601 zajistil židovským obchodníkům královskou ochranu vůči obchodním cechům. Tato výrazná změna měla vliv i na větší právní jistotu, která byla schválená panovnickými edikty, což velmi významně ovlivnilo nový kulturní a majetkový rozvoj všech židovských obcí, v Čechách a na Moravě²⁵.

Písemné zmínky o židovských obyvatelích Plzně v 17. století jsou méně početné, ale najdeme pár zpráv, které popisují požár židovského hřbitova v plzeňské části Skvrňany, dříve se jednalo o blízké předměstí Plzně. Jiné záznamy byly dochovány o průběhu tradičních trhů, po dobu čtrnácti dnů, kdy plzeňské měšťanstvo nesouhlasilo se pobytem Židů přes noc ve městě a protestovalo kvůli slavení šabatu na území města. Spor se vyřešil purkmistrovým povolením, které zaručovalo Židům použít košer masa pro vlastní potřebu, ale nesmělo s ním dále obchodovat. Další zmínky poukazují na potrestání Židů, jako v případě Žida Teyšla, který spáchal blíž nespecifikovaný trestný čin a provinil se na křesťanském děvčeti. Ten dostal trest spálením a useknutím hlavy katem. Jindy je uváděn zločin Izáka Jakuba, jenž si vysloužil trest oběšením za vážné zločiny. Byl popraven stejný den jako Jan Sladký Kozina, 24. září 1695. Ke konci 17. století se také v Plzni prováděly násilné křty židovských obyvatel. Tyto křty měli na starost vysoce postavení duchovní a dále vysoce postavení měšťané, v čele s purkmistrem a jeho chotí. Jako první byla

---

²⁴ ŠPIRKOVÁ, Věra, 2000. *Židovská komunita v Plzni*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa. Průvodce historií západních Čech. ISBN 80-861-2514-9. s. 10 -14

²⁵ PĚKNÝ, Tomáš, 2001. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Sefer. ISBN 80-859-2433-1. s. 72

pokřtěna mladá dívka Marie Magdalena, ale její původní židovské jméno nebylo v pramenech uvedeno²⁶.

V 18. století, v době vlády císaře Karla VI, se udály dvě hlavní změny, které zasáhly do života židovské obce. Oba měly za cíl snížit počet Židů v českých zemích. Tím prvním byl tzv. Translokační reskript, jenž předepisoval přestěhování židovského obyvatelstva do oddělených čtvrtí a ulic, daleko do křesťanských svatostánků a hřbitovů. Hlavním jeho cílem byla podpora oddělení členů židovské obce a její kontrola, hlavně v obchodních činnostech. Druhým byl tzv. Familinatský zákon, který omezil množství židovských rodin na území státu. Ten určil Židům, kteří byli již ženatí nebo vdovci, postavení hlavy rodiny, protože po úmrtí vedoucího člena rodiny se převádělo číslo na prvorozeného syna. Avšak rodiny s dcerami byly chápány jako zaniklé a dcery se mohly vdát jen do jiné země. Stejně tak mladší potomci mužského rodu museli odejít do zahraničí, aby se mohli oženit a vytvořit své rodiny. Počet Židů ve městech se řídil předpisem, s názvem „*numerus clausus*“, který zajišťoval jen nejstaršímu synovi z rodiny získání státního občanství. „*Numerus clausus*“ určil v Čechách celkem 8541 židovských rodin²⁷.

Začátkem vlády Marie Terezie, po roce 1740 se židovské postavení značně změnilo k horšímu. Po neúspěšné válce s Pruskem o území Slezska měla Marie Terezie Židy silně v nelibosti, až je v roce 1744 zcela vypudila ze země. Původně vydala nařízení, jenž Židům do 45 dnů nařizovalo opustit císařství, což se ale ukázalo jako nereálné. A proto ho časem zrušila, ale přesto na Židy uvalila toleranční daň. Ta předepisovala zdanění všech oblastí, jako jsou potraviny, oděvy a celkové výdělky z židovského obchodu²⁸.

V následujících deseti letech vlády Josefa II. až do roku 1790 se židovská komunita mohla radovat z několika pozitivních změn ve svém postavení ve společnosti. Důležitým milníkem bylo v roce 1781 vydání úřední listiny, která Židům zaručovala právo docházet do všech druhů vyšších škol, hlavně univerzit, kromě teologické fakulty. Také listina narovnávala a upravovala možnosti k obživě židovských obyvatel, konečně si mohli zřídit všechny živnosti a řemesla, která mohli sdružovat pod jednotlivé cechy. Dále jim bylo umožněno svobodně nakupovat půdu a hospodařit na ní, jen nesměli mít křesťanské

---

²⁶ DOUŠA, Jaroslav, 2004. *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 80-710-6723-7. s. 70

²⁷ ŠPIRKOVÁ, Věra, 2000. *Židovská komunita v Plzni*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa. Průvodce historií západních Čech. ISBN 80-861-2514-9. s. 13

²⁸ ŠPIRKOVÁ, Věra, 2000. *Židovská komunita v Plzni*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa. Průvodce historií západních Čech. ISBN 80-861-2514-9. s. 14

pomocníky. Nebo mohli vlastnit a zabývat se velkoobchodem s kupeckým, střížním a smíšeným zbožím. Byl jim také zrušen zákaz vstupu do hostince a mohli i bydlet ve stejných domech spolu s křesťanskou částí společnosti, docházet nakupovat na trhy a zdržovat se ve městě, což pro dřívější dobu rozhodně neoplatilo²⁹.

Důležitá byla z hlediska ukotvení ve společnosti právní reforma, kterou prosadil Josef II. To byl první případ, kdy Židé a Křesťané patřili pod stejný výkon soudní i úřední moci. Jinak měly židovské soudy značná omezení, věnovaly se převážně rodinným sporům a náboženské problematice. Jiným zákonem, který se týkal změn u občanů židovské obce, byl stanoven zákon o židovských jménech. Jméno osoby bylo možné vybrat mezi ze 120 variant pro chlapce a 37 variant pro dívky³⁰. Ohledně příjmení se používala zásada, že jméno odkazovalo k profesi, nebo přízvisku, případně místě bydliště. Také se začalo vyžadovat povinně zapisování do matrik, kde se vedla evidence všech nově narozených a zemřelých židovských poddaných. Ti mohli také vykonávat vojenskou službu a v roce 1788 měli povinnost sloužit u rakouského vojska. V roce 1782 Josef II. odvolal pro Židy povinnost se usazovat pouze v ghettech, jim určených, stejně jako náboženskou cenzuru. Avšak o mnoho významnější bylo ustanovení používat německý jazyk při oficiálních, úředních jednáních, a od roku 1787 se němčina využila i pro židovská příjmení. Každý židovský otec, ale i svobodný mladík si musel vybrat pro svou osobu i rodinu německé rodinné jméno, které pak celé rodině zůstalo až do konce života³¹.

Tyto důležité změny v postavení židovské komunity za vlády Josefa II. a Františka I. způsobily opětovný návrat velké skupiny Židů zpět do města Plzně. Prvním židovským vlastníkem domu ležícího u náměstí se stal pražský obchodník Joachim von Popper. Zakoupil dům s číslem popisným 281, zvaný též „U zlatého anděla“, v dnešní Dominikánské ulici. Sám byl teprve druhým Židem, kterému se podařilo proniknout do šlechtického stavu. Skoro až po šedesáti letech dům získal do svého vlastnictví krajský hejtman, kterému ho jako své dědictví prodal Abrahám Dusenssy³².

---

²⁹ *Změny postavení židů v 18.stol.* [online], 2008. Praha: E - dějiny [cit. 2018-02-14]. Dostupné z: <http://www.edejiny.cz/zmeny-postaveni-zidu-v-18stol/>.

³⁰ ŠPIRKOVÁ, Věra, 2000. *Židovská komunita v Plzni*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa. Průvodce historií západních Čech. ISBN 80-861-2514-9. s. 15

³¹ ROZKOŠNÁ, Blanka a Pavel JAKUBEC, 2004. *Židovské památky Čech: historie a památky židovského osídlení Čech*. Brno: ERA group. ISBN 80-865-1764-0. s. 12

³² ŠPIRKOVÁ, Věra, 2000. *Židovská komunita v Plzni*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa. Průvodce historií západních Čech. ISBN 80-861-2514-9. s. 15

5.2.3 Židovská plzeňská komunita v 19. až 20. století

Začátek 19. století znamenal pro židovskou komunitu velký rozvoj na území českých zemí a Moravy. Císař Ferdinand V. nechal vydat úřední listinu, umožňující zmírnění Familiantského zákona, což pro Židy přineslo pozitivní změnu v možnosti usazovat se, pořizovat domy na hlavních ulicích měst, mohli si kupovat městské pozemky pro výstavbu svých budov a navíc již neplatilo nařízení o vykázání z císařství. Židé se i nadále snažili získat stejná práva a rovnocenné postavení jako běžné obyvatelstvo země, i když ne zcela úspěšně.

I když Židé nezískali zcela rovnocenné postavení jako ostatní obyvatelé země, revoluci v roce 1848 a události s ní spojené pokládali za příznivé, přednostně zdůraznění všeobecné svobody a ideu o bratrství jednotlivých národů. Tyto myšlenky podporovali převážně příslušníci inteligence a studentstva. Plzeň nebyla výjimkou, i zde vznikaly protižidovské bouře a nepokoje. Rok 1848 až 1849 přinesl vítanou právní úpravu statusu židovského obyvatelstva. Židům byla konečně udělena svoboda usídlení a trvalého pobytu. Měli již přístup do budov, kde sídlily veřejné úřady, došlo ke zrušení židovských ghatt, již neplatil Familiantský zákon ani toleranční daň. Židé měli možnost být zaměstnaní jako pracovníci státních úřadů a veřejných škol. Dostalo se jim po velmi dlouhé době jisté zadostiučinění, v podobě svobodných práv a rozsáhlých svobod³³.

Po roce 1853 vznikl tak i zcela nový a úspěšný začátek židovské obce v Plzni. V předchozím roce 1852 již obdržel Michael Lederer pozemek pro založení židovského hřbitova, a byla vyjednána také stavba nové synagogy, spolu s židovskou školou. Synagoga, která stála na Klatovské ulici, byla slavnostně vysvěcena o dva roky později, 1859. Plzeňská židovská komunita se rychle zvětšovala a v roce 1854 bylo evidováno v Plzni celkem 41 židovských rodin, které zahrnovaly skoro 250 rodinných členů³⁴. Jako důležitý akt začlenění židovské skupiny obyvatel vznikla Národní jednota česko-židovská.

Koncem 90. let 19. století se začaly více veřejně projevovat nenávistné postoje, namířené proti Židům. Tyto tendence, zřejmě spíše u německé části občanů, se projevovaly urážkami a zesměšňováním klasických symbolů židovství i jejich komunity. To se

---

³³ DOUŠA, Jaroslav, 2004. *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 80-710-6723-7. s. 75

³⁴ ŠPIRKOVÁ, Věra, 2000. *Židovská komunita v Plzni*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa. Průvodce historií západních Čech. ISBN 80-861-2514-9. s. 20

nevyhnulo ani městu Plzni, kde byl přímo založen protižidovský spolek, jehož určujícím tématem byla rasová nesnášenlivost³⁵.

Významným bodem byl rok 1918, kdy byla založena první republika, kdy jsou Židé v Československu uznáni jako samostatná národnostní skupina, v roce 1920 se mohli přihlásit k židovské národnosti. V roce 1933 se v Německu dostali do vedení státu národní socialisté, proto se velká část německého a později i rakouského židovského obyvatelstva přesunula do demokraticky smýšlejícího Československa. Je důležité si však uvědomit, jakým způsobem se vyvíjel počet židovské populace v Čechách ve 20. století, k tomu nám poslouží následující přehled v tabulce:

Tabulka 1: Počet židů v Čechách ve 20. Století a jejich podíl na celkové populaci.

rok :	počet Židů:	podíl na celkové populaci v %
1850	75459	1,27
1869	89933	1,8
1880	94449	1,7
1890	94479	1,62
1900	92746	1,47
1910	85826	1,27
1921	79777	1,19

Zdroj: Tabulka s údaji o židovské populaci v Čechách byla převzata z : Jan Heřman, *The Development of Bohemian and Moravian Jewry, 1918-1938, Formování českého židovstva*, od H. J. Kievala³⁶.

5.2.4 Židovská menšina a druhá světová válka (1938-1945)

Bohužel část 20. století znamenala pro židovské spoluobčany v Plzni, ale i na dalším území Československa velmi nebezpečnou dobu protižidovského pronásledování a dalších projevů protižidovských postojů majoritní společnosti. Už v roce 1938 přicházeli do Plzně utečenci z jiných koutů země. V roce 1939 se začaly objevovat známky větší diskriminace

³⁵ ŠPIRKOVÁ, Věra, 2000. *Židovská komunita v Plzni*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa. Průvodce historií západních Čech. ISBN 80-861-2514-9. s. 20

³⁶ KIEVAL, Hillel J., 2011. *Formování českého židovstva: národnostní konflikt a židovská společnost v Čechách 1870-1918*. Praha: Paseka. ISBN 978-80-7432-174-0. s. 25

Židů. Židům bylo také nabídnuto odstěhovat se z protektorátu Čech a Moravy za předpokladu, že doplatí údajné dluhy, které mají vůči plzeňskému městu³⁷.

O určení faktu, kdo je a není Žid za druhé světové války se zasloužily od září 1935 tzv. norimberské zákony. Německé norimberské zákony byly jako zvláštní část začleněny do české, protektorátní legislativy. Jednalo se o zákony o říšské vlajce, říšském občanství a o ochraně německé krve a německé cti. Vyznačovaly se otevřenou rasovou nesnášenlivostí a primárně se zaměřily na tzv. „řešení židovské otázky.“ Prvním nařízením o říšském občanství bylo ustanovení, že Židem je ten, kdo má původ ze tří plně židovských prarodičů. Toto bylo určeno v nařízení říšského protektora v červenci 1939, který se vztahoval k židovskému majetku. Zákon o ochranně německé krve a německé cti znamenal zákaz sňatku mezi Židy a Němci a lidmi s druhově příbuznou krví. Další protektorátní nařízení z roku 1942 neumožňovalo občanům protektorátu sňatky se členy židovské menšiny, hrozila jim neplatnost. Dokonce na smíšená manželství, která vznikla před tímto nařízením se snažily veřejné instituce nátlakem vynucovat rozvod.³⁸

Historik Raul Hilberg³⁹ popsal čtyřmi postupnými kroky obsah, podle kterého norimberské zákony postupovaly a jejichž cílem byla konečná likvidace Židů. Kromě uvedeného zákona o německé krvi, cti a majetku, uvádí třetí krok, což byla koncentrace Židů a čtvrtým krokem byla jejich totální likvidace. Platnost zákonů byla vyhlášena od 28.července 1939 na celém území protektorátu Čechy a Morava, kde v té době žilo celkem 118310 Židů⁴⁰.

Židům postupně ubývala základní lidská práva. Od roku 1941 museli Židé nosit viditelně označenou Davidovu hvězdu, což napomáhalo jejich rychlejšímu a jasnějšímu rozpoznání. Doba čtyřicátých let byla pro Židy nejen v Plzni velmi složitým obdobím. Kromě zákazu týkající se majetku, byl Židům zapovězen přístup na veřejná prostranství, vstup na obecní koupaliště a do městských lázní. Zbyla jim pouze možnost koupání v rybníku poblíž obce Třemošná u Plzně. Pak následoval zákaz chození do biografu. Dále byli z veřejné služby odvoláni židovští pracovníci. Židé také museli zanechat obchodování

³⁷ MARTINOVSKÝ, Ivan, 2004. *Dějiny Plzně v datech*. Praha: Lidové noviny. ISBN 80-7106-723-7. s. 37

³⁸ UHLÍŘ, Jan Boris a Jan KAPLAN, 2005. *Praha ve stínu hákového kříže*. Praha: Ottovo nakladatelství. ISBN 80-736-0210-5. s. 64

³⁹ HILBERG, Raul, 2002. *Pachatelé, oběti, diváci: židovská katastrofa, 1933-1945*. Praha: Argo. Historické myšlení, sv. 18, sv. 2. ISBN 80-720-3472-3. s. 43

⁴⁰ KÁRNÝ, Miroslav, 1991. *"Konečné řešení": genocida českých židů v německé protektorátní politice*. Praha: Academia. ISBN 80-200-0389-4. s. 60 - 61

s textilem a obuví, koženým zbožím i podomním obchodem. Dále se již nemohli podílet na veřejném životě, ani nemohli zastávat politické funkce a posty v soudním systému. Nesměli vykonávat svobodná povolání, ani technické profese. Mohli se však věnovat židovské náboženské společnosti, kde bylo třeba vzdělávat žáky v židovských školách. Jejich segregace zasáhla i oblast pohostinství a nakupování. Hostince se rozdělily na židovské a árijské typy a nákupní doba byla vymezena jen na několik hodin, jindy nebyl vstup do obchodů Židům umožněn. Také se už nesměli židovští studenti vzdělávat na českých školách.⁴¹

V roce 1941 byl vydáno nařízení, které znemožňovalo židovským občanům provozovat maloobchod, velkoobchod, pojišťovnictví, dopravu a povoznictví, cestovní ruch a skladovnictví a jiné. Každý židovský řidič musel vrátit svůj průkaz a vozidla včetně kol jim byla odejmuta. Pak byl omezen také pobyt v parcích a sadech, spolu s běžnými procházkami a používáním městských laviček.

V roce 1942 proběhl transport plzeňských Židů, jehož průběh měla na starosti nově založená Pomocná služba náboženské židovské obce. Všichni lidé, kteří patřili do transportu, byli posíláni do sokolovny v dnešních Štruncových sadech. Museli mít s sebou předvolání k transportu, které obsahovalo jméno, bydliště, datum narození a další náležitosti i transportní lístek, kde bylo uvedeno datum nástupu, číslo a jméno daného člověka. Plzeňské transporty byly označeny písmeny R,S,T a směřovaly do Terezína. Mnoho plzeňských Židů se z táborů Terezína, Sobiboru, Treblinky již nikdy nevrátilo zpět. Když byla ukončena druhá světová válka, do Plzně se navrátilo z původního množství 3200 Židů jen 116 osob⁴².

V době války byla činnost všech obcí kromě pražské zakázána a po válce se začaly obnovovat jen některé obce, kde byla silná tradice, na kterou mohli židovští občané navázat. V roce 1945 se začíná opět formovat Náboženská židovská obec v Plzni, se 400 platnými členy, a ta se začlenila do Rady židovských náboženských obcí. Jejím předsedou byl jmenován dr. Karel Stadler a tajemníkem Artur Fischl. Fungování obce po válce probíhalo pozvolna a jejím hlavním cílem bylo zachovat vzpomínky na válečné oběti fašismu. Proto vznikl po čase v roce 1951 pomník věnovaný obětem, který byl postaven na

---

⁴¹ MARTINOVSKÝ, Ivan, 2004. *Dějiny Plzně v datech*. Praha: Lidové noviny. ISBN 80-7106-723-7. s.351

⁴² ŠPIRKOVÁ, Věra, 2000. *Židovská komunita v Plzni*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa. Průvodce historií západních Čech. ISBN 80-861-2514-9 s. 94

židovském hřbitově. Také obec vydala Kroniku židovské náboženské obce v Plzni 1939 - 1945.⁴³

Mnoho lidí, kteří přežili koncentrační tábory a navrátili se zpět do svých domovských měst, i Plzně, řešili z počátku převážně existenční zajištění. Vznikl tak repatriační úřad, který měl na starosti jejich obživu a bydlení, často malé kapesné. Spousta z nich stále čekala na své rodinné příslušníky, od kterých byla za války odloučena, většinou však bez úspěchu. Pokud přece jen ke šťastnému shledání došlo, považovali ho za obrovské štěstí až zázrak⁴⁴.

Židovská obec a ústředním národním výbor města začaly po válce zjišťovat stav židovského majetku, jenž v Plzni po židovských rodinách zůstal. V roce 1947 se však ukázalo, že tento movitý majetek padl do vlastnictví německých příslušníků gestapa. Stejným způsobem bylo naloženo s nemovitým židovským majetkem, jejich byty a domy spolu s vnitřním vybavením byly dány do užívání německým rodinám.

Ti členové židovské obce, kteří válku přežili a vrátili se zpět do města se více méně marně snažili o převzetí a navrácení movitého a nemovitého majetku, jenž patřil kdysi jejich rodinám. Byl to boj neúspěšný, v navrácení bránilo mnoho snah, které mají skrytý původ ve svém přesvědčení, založeném na antisemitismu a nesnášenlivosti vůči Židům. Po válce se mnoho přeživších Židů nejprve nechalo inspirovat komunismem, ale posléze pochopili svůj omyl. Mysleli si, že navrátili do demokratické země, kde již s antisemitismem nesetkají, což nebyla bohužel pravda⁴⁵.

6 Židé v Plzni.

6.1 Průmysl a obchod Židů v Plzni od poloviny 19. století

Nárůst průmyslu i celkové hospodářské i kulturní vyspělosti plzeňského regionu začal v polovině 19. století, protože kolem města byly uloženy velké zásoby černého uhlí, tolik potřebného pro vznikající průmyslové podniky. Na rozvinutí plzeňského průmyslu měla

---

⁴³ ŠPIRKOVÁ, Věra, 2000. *Židovská komunita v Plzni*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa. Průvodce historií západních Čech. ISBN 80-861-2514-9. s. 88

⁴⁴ UHLÍŘ, Jan Boris a Jan KAPLAN, 2005. *Praha ve stínu hákového kříže*. Praha: Ottovo nakladatelství. ISBN 80-736-0210-5. s. 73

⁴⁵ MARTINOVSKÝ, Ivan, 2004. *Dějiny Plzně v datech*. Praha: Lidové noviny. ISBN 80-7106-723-7. s.402

také velký vliv nově postavená železniční trať, vedoucí po ose Praha-Plzeň, dále pak do Domažlic, Chebu a dál do Německa. Velmi důležitým podnikem se pro průmyslovou Plzeň staly nově vzniklé Škodovy závody, vlastně fungující dodnes. Průmyslová výroba v této době začala nahrazovat řemeslnou, i když průmysl Plzně stál na pevných základech i řemeslně orientovaných živností. V 60. letech 19. století byly zakládány ve městě židovské podniky malého charakteru, jednalo se nejvíce o zaměření na koželužskou, oděvní a železářskou výrobu. Dalšími charakteristickými typy výroby byla sirkařská a papírenská a dále lihovarnictví.⁴⁶

6.1.1 Nejvýznamnější průmyslníci

Mezi první plzeňské průmyslníky můžeme s jistotou zařadit židovské představitele. Úplně prvním ze všech byl David Leopold Levit, který v roce 1837 založil továrnu na zpracování kůží. Její založení schválil sám císař, což se nelíbilo ostatním plzeňským živnostníkům. Původní budova byla umístěna v oblasti na Rychtářce. Továrna od začátku svého působení byla uzpůsobena pro velkovýrobu a vyvážení zboží do dalších zemí. Zajímavostí je, že kromě klasických výrobků z kůže jako jsou řemeny a podešve se zaměřovala na výrobu kožené části výstroje c. a k. vojska. Ohledně technického vybavení byla na svou dobu velmi dobře vybavena, disponovala totiž dvěma parními stroji, dvěma mlýny na tříslo a parním topením. Pro svou výrobu si zajišťovala dostatečné množství kůží i kožešin, aby mohla prodávat své produkty do Německa, Itálie či Ruska. Podnikem ročně prošlo 10 tisíc ovčích kůží, 4 tisíce hovězích, 400 skopových a 200 koňských. Podnik v roce 1851 zaměstnával už 51 zaměstnanců, časem 130 dělníků. Své postavení si udržela až do roku 1939, než změnila vlastníka, jímž se stalo město Plzeň⁴⁷.

Stejně zaměřenou firmu na koželužskou výrobu vlastnil nedaleko Kalikovského mlýna další židovský majitel Solomon Kohn. Ten původně žil ve Švihově, na cestě mezi Plzní a Klatovy, do města přišel v roce 1863. Své výrobky vyvážel do Německa, Anglie, Holandska a Švýcarska. V roce 1905 firmu získali noví vlastníci a obchodníci Brummel Bloch & Waldstein, kteří vyráběli strojní i hnací řemeny. Továrna měla moderní zařízení, parní stroj díky generátoru poskytoval elektřinu, potřebnou pro stroje. Svými výrobky

---

⁴⁶ LÁBEK, Ladislav, 1926. *Z historie plzeňského obchodu a průmyslu: [Kulturní obraz XIX. století]*. Plzeň: nákladem vlastním. s.60 -63

⁴⁷ ŠPIRKOVÁ, Věra, 2000. *Židovská komunita v Plzni*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa. Průvodce historií západních Čech. ISBN 80-861-2514-9. s. 23

zásobovaly československou dráhu a armádu. Podnik úspěšně fungoval až do roku 1932, poté byl uzavřen⁴⁸.

Třetím významným židovským průmyslovým podnikem byla papírna na slámový papír. Slámový papír byl vlastně produkt vytvořený ze slámoviny, továrna pak ještě vyráběla lepenku a hedvábný papír. Patřila dvěma plzeňským směnárníkům, Jindřichu Fürthovi a Leopoldu Gellertovi, ti měli svou směnárnu v Guldenerovském domě 139, což byl rohový dům na náměstí. Papírna měla příhodnou polohu, blízko vodního zdroje, řeky Mže, směrem do Skvrňan. Disponovala třemi parními stroji a pracovalo se zde ve směnném provozu, to zajišťovali čtyři strojvedoucí a skoro 40 stálých pracovníků, plus 20 pomocných pracovních sil. Továrna si vybudovala dobré jméno v zahraničí, například na světové výstavě v Paříži vystavila svou řezačku slámy a vzorky lepenky a slámového papíru. Měla dobré odbytiště pro svou výrobu, včetně Anglie, Itálie, Jižní Ameriky a Indie. Nezůstala po ní ani stará budova, protože musela ustoupit výstavbě plzeňského autobusového nádraží⁴⁹.

Židovští průmyslníci se zaměřovali i na železářskou výrobu. Firma Schwarz & Beck byla továrna, kde se vyráběly drátěné hřebíky a dráty, hlavně pro chmelnice. Firmu si zřídili na Doudlevecké třídě a na Nepomucké třídě vybudovali válcovnu železa, pro výrobu tyčového železa pro český trh. Pracovalo zde celkem 150 dělníků až do jejího uzavření v roce 1925. Ve Cvokařské ulici sídlila jiná továrna na výrobu hřebíků, s majiteli Richardem Hirschem a Karlem Tuschnerem. Zde se výroba zaměřila na drátěné hřebíky, pozinkovaný a nezinkovaný drát. Jakub Hoffe, měl v Kollárově ulici podnik na výrobu dětských postýlek a vozíků, ale vyráběl také kovový nábytek, po roce 1907 se přidala výroba kovových brzd. V průběhu třicátých let firma dávala práci 150 lidem, v době svého rozmachu měla až 250 zaměstnanců⁵⁰.

Dalším odvětvím židovských podnikatelů se stalo oděvnictví, jednalo se o firmu Josef Adler & synové a Fischer & Bondy, Bondy & Ehrlich. Tyto podniky využívaly hlavně plzeňské domácí dělníky a jejich výrobky se prodávaly na domácím trhu. Specializovaly se na výrobu knoflíků, ať už perleťových, z rohoviny nebo manžetových. Provozovna byla

---

⁴⁸ ŠPIRKOVÁ, Věra, 2000. *Židovská komunita v Plzni*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa. Průvodce historií západních Čech. ISBN 80-861-2514-9. s. 24

⁴⁹ LÁBEK, Ladislav, 1926. *Z historie plzeňského obchodu a průmyslu: [Kulturní obraz XIX. století]*. Plzeň: nákladem vlastním. s.82

⁵⁰ LÁBEK, Ladislav, 1926. *Z historie plzeňského obchodu a průmyslu: [Kulturní obraz XIX. století]*. Plzeň: nákladem vlastním. s.77 -79

v plzeňské městské čtvrti Lobzy. Jinou továrnu na výrobu bílého prádla v Prokopově ulici vlastnili Jakub a Jindřich Steinovi. Také vyváželi své výrobky do Afriky a Jižní Ameriky. Firmu na výrobu pracovních oděvů společně založili Otto Rosenfeld a Jakub Kohn v Husově ulici, poskytovala práci pro skoro 160 pracovníků.

Jiným oborem židovských podnikatelů v Plzni bylo lihovarnictví, kterým se zabýval Adolf Popper, od roku 1850 nechal postavit likérku a o něco později v roce 1862 rafinerii lihu. Zabýval se výrobou likérů, lihovým octem a bramborovým lihem, všechny jeho výrobky byly vyváženy do západní Evropy. Dalším lihovarníkem byl Moric Auer, který vlastnil továrnu na výrobu likérů a rafinerii lihu. Než přišel do Plzně, bydlel a podnikal ve Všerubech, v severní části Plzeňska. Jeho výrobek tzv. Plzeňský pivní hořčák byl oblíbeným produktem, hlavně v Německu, ale i v Itálii. Jinými plzeňskými lihovarníky se stali Gutman & Kafka, kteří vyráběli líh a droždí v Lochotínské ulici nebo Josef Gutwillig, který vlastnil lihovar v Božkově⁵¹.

Odlíšnou produkci plnila sirkárna Neuburg & Eckstein, kterou provozovali od roku 1852 v Plzni. Jejich dřívější působiště bylo u Kolovče, kde vedli stejnou výrobu dlouhých čtrnáct let. Zde probíhala výroba jen v omezeném množství, protože velký podíl produkce zajišťovalo několik míst na venkově, jako třeba v Blovicích, Spáleném Poříčí, Rokycanech a Domažlicích. V Plzni pro ně pracovalo 150 pracovníků, celkový počet ze všech poboček činil až 500 pracovníků. Firma se specializovala jednak na zápalky, ale také na mýdlo a svíčky. Vše vystavovala v roce 1862 na londýnské průmyslové výstavě. Podnik fungoval do roku 1929, pak byla výroba navždy zastavena. Za zmínku jistě stojí poměrně velká pražírna a výrobna na žitnou a sladovou kávu, která se nacházela v Andělské ulici. Její majitel a zároveň člen židovské plzeňské obce byl Karel Goldschieder, který byl původně obchodním příručím, pocházel z Přeštic u Plzně⁵².

---

⁵¹ ŠPIRKOVÁ, Věra, 2000. *Židovská komunita v Plzni*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa. Průvodce historií západních Čech. ISBN 80-861-2514-9. s. 30 -34

⁵² LÁBEK, Ladislav, 1926. *Z historie plzeňského obchodu a průmyslu: [Kulturní obraz XIX. století]*. Plzeň: nákladem vlastním. s. 83

6.1.2 Nejvýznamnější obchodníci

Židovským obchodníkům se dařilo a jejich podniky dobře prospívaly do začátku první světové války. Horší situace nastala ve 30. letech po zahájení nadvlády nad Německou říší Adolfem Hitlerem. Kvůli jeho vlivu a všemožným zákazům a omezením se židovští podnikatelé a obchodníci dostali na okraj společnosti, stejně tak byli vytlačeni z hospodářského života a nemohli už dál pokračovat ve svém podnikání.

Velmi známým židovským obchodníkem v Plzni byl Simon Hofmann, který provozoval obchod od roku 1860. Pro své podnikání potřeboval sklady s velkou plochou a větší množství pracovníků. Byl velmi pokrokový obchodník, jeho podnik měl jednu samostatnou továrnu, kde se vyráběly broky z olova a druhá se zabývala výrobou a přípravou barev.⁵³

Častými židovskými obchody byly prodejny textilního charakteru, různé galanterie, obchody se sukem, nebo se střížním zbožím, s bílým a tkaným zbožím, výrobou prádla, s provaznickým a kartáčnickým zbožím. Jiné obchody měly zaměření na obchod s obilím, luštěninami a semeny, ty vedli Leopold Kohn, Leopold Rosenfeld, Marcus Sabat. Lihoviny ve svém obchodě prodávali Simon Lövy a Moritz Roth. Smíšené zboží, potraviny a kávu zas nabízeli ve svých prodejnách David Gans, Emanuel Kafka, Josef Schanzer. Železářství patřilo židovským majitelům, jako byl Israel Jakub Klauber nebo Hermann Pollak.⁵⁴

Významným obchodem pro židovskou komunitu v Plzni byl židovský řezník, nazývaný též šochet. Ten by měl být správně vyškolený a jeho práce musí odpovídat přísným předpisům. Musí také vlastnit osvědčení o způsobilosti k vykonávání své profese přímo od rabína. Šochet provozuje rituální zabíjení dobytka i drůbeže a výhradně takto zabitá zvířata mohou Židé konzumovat. Jeho řádným úkolem je přesná prohlídka zabitého zvířete, včetně vnitřností, aby vše odpovídalo židovským předpisům konzumace masa. Dále musí odstranit části zvířete, které jsou zakázány dle košer zásad, jedná se o tzv. chelev. Košer řezníci pracovali v Plzni hned dva, jedním byl Max Tanzer. Druhý řezník Reiner sídlil v Sedláčkově ulici, v židovské části města⁵⁵.

---

⁵³ ŠPIRKOVÁ, Věra, 2000. *Židovská komunita v Plzni*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa. Průvodce historií západních Čech. ISBN 80-861-2514-9. s. 35-36

⁵⁴ ŠPIRKOVÁ, Věra, 2000. *Židovská komunita v Plzni*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa. Průvodce historií západních Čech. ISBN 80-861-2514-9. s. 36

⁵⁵ PAVLINCOVÁ, Helena, 1994. *Slovník: Judaismus : Křesťanství : Islám*. Praha: Mladá fronta. ISBN 80-204-0440-6. s. 103

6.2 Architektura židovské obce v Plzni

6.2.1 Plzeňské synagogy

Pojem synagoga⁵⁶ pochází z řeckého jazyka a vyjadřuje společné místo setkávání členů židovské komunity, které slouží jak pro pořádání bohoslužeb, tak i k dalším činnostem židovského společenství, jako je například veřejné zasedání obce nebo rabínských soudů. Tato tradice vznikla již v době babylónského zajetí, kdy Židé přišli o své svatostánky, centra náboženského života.⁵⁷ Proto se začali potkávat u společných bohoslužeb a studia náboženských textů, aby si zachovali alespoň částečné duchovní propojení s původním chrámem a zemí. Při stavbě synagogy dodržovali Židé určité zvyklosti, které mají svůj původ v Tóře, neboli učení halachického rázu. V praxi to znamenalo dodržení určitých architektonických dispozic, kde se vnitřní i vnější uspořádání se měnilo podle doby a místa stavby. Avšak stále byly zachovány alespoň určité společné a charakteristické znaky. Častá byla orientace na východ, což značilo směr modlitby k Jeruzalému, nebo vyvýšené pódium ve středu stavby. Typická byla samostatná galerie či místnost pro ženy. K synagoze obvykle náležela i obecní suka. Suka byla chýše nebo stánek a se stavěla v průběhu svátku sklizně sukotu. Platí, že mnoho velkých synagogálních staveb v Evropě i Severní Americe, které byly postaveno v druhé polovině 19. století, nesou společné znaky maurského stavebního slohu, jenž lze popsat jako protiklad ke křesťanské gotice. Maurský styl tak odkazoval k období velkého rozmachu španělské židovské populace v 10. až 15. století⁵⁸.

6.2.1.1 Stará a pomocná synagoga

Důležitým odkazem židovské kultury v plzeňské architektuře je jednoznačně stavba staré a nové židovské synagogy. Tuto problematiku studoval Hugo Gold ve své knize „Židé a židovské obce v Čechách v minulosti a v přítomnosti“. Autor popisuje skutečnost, že předtím, než vznikla synagoga ve Smetanových sadech, již fungovaly další dvě židovské synagogy. Tou první, historicky doloženou byla synagoga ze 13. století, která

---

⁵⁶ PAVLINCOVÁ, Helena, 1994. *Slovník: Judaismus : Křesťanství : Islám*. Praha: Mladá fronta. ISBN 80-204-0440-6. s. 101

⁵⁷ PAŘÍK, Arno, 2011. *Barokní synagogy v českých zemích: [výstava Židovského muzea v Praze : 3. března - 28. srpna 2011, Galerie Roberta Guttmanna*. Praha: Židovské muzeum v Praze. ISBN 978-80-87366-02-8. s.19-28

⁵⁸ NEWMAN, Ja'akov a Gavri'el SIVAN, 1998. *Judaismus od A do Z: slovník pojmů a termínů*. Dot. 1. vyd. Praha: Sefer. Judaika. ISBN 80-900-8953-4. s. 193-196

ležela v židovské čtvrti na rohu Sedláčkovy a Solní ulice. Dnes zde sídlí Česká pošta. V roce 1437 Židé koupili pozemek na stavbu nové synagogy, který se nacházel blízko dnešní staré synagogy, a zřídili zde také židovskou školu. V průběhu let, ale židovství na území Plzně postupně mizí, až na konci 16. století se stává zcela nežádoucí a proto škola spolu se synagogou zanikla⁵⁹. Trvalo to více než tři sta let, aby se mohla židovská obec opět prosadit v Plzni a postavit novou synagogu. Stavba nové synagogy nese rysy novorománského slohu a vznikla pod vedením M. Stelzera a stavitele V. Wiesnera. Synagoga byla slavnostně vysvěcena v roce 1859. Její budova má obdélníkový půdorys o rozměrech 14x20 m a výšku 12 m. Stavba vznikla z kamenných kvádrů, na jejichž vršku leží sedlová střecha. Do půlkulatých nik byly umístěny okna a dveře. Stavba má ze západu dva různé vchody a ve stejné části stojí schodiště, které ulehčovalo ženám přístup na dámskou galerii. Uvnitř synagogy byly postaveny dvě dřevěné a patrové galerie, jedna 4 metry a druhá dokonce 7 metrů nad přízemím. Obě jsou zajištěny dřevěným kazetovým stropem⁶⁰. Tato synagoga je dnes nazývána *starou synagogou*.

Množství Židů v Plzni v 19. století stále roste a stávající synagoga již nestačí pro rozrůstající se komunitu a tak dochází v roce 1875 k rozšíření synagogy, přistavuje se modlitebna a škola. Nová budova dostala mezi lidmi název tzv. *pomocná synagoga*. Její stavbu navrhl architekt J. Metzler, který se zasloužil i o návrh topného systému, jenž rozváděl teplý vzduch po celé stavbě, a proto se mohla synagoga využívat i v zimních obdobích. Uvnitř objektu bylo podle tradice uloženo pouzdro na uschování tóry. Obě budovy byly spojeny schodištěm a konaly se v nich náboženské obřady až do roku 1893, kdy byla postavena nová *Velká synagoga*. V pozdější době se pomocná synagoga používala jako sklad. Zůstalo z ní bohužel do dnešní doby jen obvodové zdivo. Dnes zde, v její přilehlé zahradě najdeme památník, který připomíná oběti holocaustu. Jeho ústředním motivem je Davidova hvězda, jenž tvoří jednotlivé oblázky se jmény zemřelých, podle židovského zvyku umísťovat malé kameny na hroby. Obě synagogy pak sloužily jako školní budova, ale s nástupem nacismu byla jejich činnost ukončena. Skoro celé

---

⁵⁹ GOLD, Hugo, 1934. *Židé a židovské obce v Čechách v minulosti a v přítomnosti*. Brno: Židovské nakladatelství. s.518

⁶⁰ ŠPIRKOVÁ, Věra, 2002. *Velká synagoga v Plzni*. Plzeň: Fraus. Památky (Fraus). ISBN 80-723-8194-6.

vnitřní zařízení bylo rozebráno či jinak poničeno. K nápravám na majetku došlo až po listopadové revoluci v roce 1989, ale jen částečně⁶¹.

Po 2. světové válce sice židovská obec v Plzni znovu zahájila svou činnost, ale komunistická vláda nesouhlasila s obnovou židovské synagogy. Teprve v 90. letech, po změně politického režimu, začala snaha o opravu a řádnou rekonstrukci stavby. V roce 1997 díky nadaci Nadaci Rudolfa Löwyho a plzeňské židovské komunity byla zahájena rekonstrukce budovy, kterou vedl známý plzeňský architekt Jan Soukup. V následujícím roce 1998 byl objekt staré synagogy přijat do správy Ministerstva kultury, když získal status kulturní památky. A tak se stará synagoga v dnešní době používá při společenských a kulturních setkáních, je místem různých koncertů a uměleckých výstav, než aby plnila svou primární funkci náboženskou⁶².

6.2.1.2 Velká synagoga

K rozhodnutí o postavení Velké synagogy přistoupila plzeňská židovská obec ve druhé polovině 19. Století, kdy se její obec rozšiřovala. V roce 1874 zakoupila pozemek pro výstavbu synagogy, patřící F. Prokopovi, v dnešních Sadech Pětatřicátníků. Na pozemku stál zájezdní hostinec, což se ukázalo jako velká výhoda, protože obec na výstavbu synagogy sháněla potřebné finanční zdroje a hostinec proto pronajímala. Tato parcela, ale měla také jednu nevýhodu a tou byla vázaná podmínka kvůli zástavnímu právu. Spočívala v nutnosti zahájit stavbu dvoupatrového domu do dvou let od koupě, jinak by pozemek přešel zpět do vlastnictví města Plzně. Tato lhůta byla v roce 1874 židovské obci prodloužena na pět let, ale ani to nestačilo a do věci zasáhl předseda židovské obce Markus Sabat, který požádala o další prodloužení. V lednu 1879 byla žádost prodloužena na 8 let. Další prosba o odklad se opakovala v roce 1887 na dalších šest let, přesto se židovstvo konečně zabývalo stavebním návrhem a stavebními plány. Hned o rok později, v roce 1888 byl vybrán židovský architekt německého původu Max Fleischer, aby zpracoval úplný stavební projekt synagogy. Jeho plány počítaly s více než tisícovkou míst k sezení, přesněji s počtem 1236, z toho 718 mužských, umístěných v přízemí stavby a 518 ženských, nacházejících se v patře na galerii. Spolupráce na vybudování projektu se rozdělila mezi tři

---

⁶¹ ŠPIRKOVÁ, Věra, 2000. *Židovská komunita v Plzni*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa. Průvodce historií západních Čech. ISBN 80-861-2514-9. s. 46

⁶² ŠPIRKOVÁ, Věra, 2000. *Židovská komunita v Plzni*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa. Průvodce historií západních Čech. ISBN 80-861-2514-9. s. 100

osoby, již zmíněného Maxe Fleischera, pak předsedu židovské obce Markuse Sabata a plzeňského stavitele Emanuela Klotze. Jako první počín byl slavnostně položen základní kámen stavby, zhruba 19 let od koupě pozemku⁶³.

První podoba návrhu synagogy od architekta Maxe Fleischera však mnoho úspěchu nepřinesla, neboť se autor nechal příliš ovlivnit křesťanským vzezřením kostelů. Původně počítal s gotickou budovou se dvěma věžemi o délce 65 metrů, což u plzeňských měšťanů vyvolalo vlnu nesouhlasu. Nechtěli, aby židovská stavba měla větší význam než kostel svatého Bartoloměje na náměstí. Ani gotický styl nevyvolal to správné nadšení, byl shledán spíše nevhodným pro použití k vybudování synagogy. Architekt musel přijít s novým návrhem, který by více vystihoval charakter židovského národa. Původní vnitřní dispozici zachoval, ale vnější podobu zcela přepracoval. Výšku obou věží zmenšil na 45 metrů, na jejich konce umístil tvarované cibule, jenž měly na vršku korunu a makovici a samozřejmě nesměla chybět Davidova hvězda. Celá tato podoba nacházela inspiraci v orientálním stylu. Novorenesanční architektonický styl se zas uplatnil při výstavbě vedlejší lodě synagogy i chodby, která do ní ústila. Hlavním stavitelem se stal plzeňský občan Emanuel Klotz, který byl známý pro své předchozí úspěšné stavby na zvelebení města, například se podílel na vzniku brány k měšťanskému pivovaru⁶⁴.

Velkou otázkou tohoto záměru se stalo jeho financování. Židovská náboženská obec nechtěla za stavbu synagogy vydat víc než 138 tisíc zlatých. Nakonec byla její realizace provedena v konečné výši za 141 tisíc zlatých. Velkou měrou se na jejím zaplacení podílely peněžní dary Židů z Plzně, pak půjčka od několika židovských spolků, jako byly Chevra kadiša a Spolek žen. Díky všem příspěvkům mohla být činnost synagogy slavnostně zahájena 7. září 1893. Byla výhradním majetkem plzeňské židovské náboženské obce.

Co se týká stylu architektury, použité při stavbě synagogy, můžeme jej označit za renesanční i neorenesanční, ale i gotický. Druhý jmenovaný styl byl využit při vybudování štítu stavby, okna a kruhové oblouky spadají do románské doby, portál bychom zařadili do renesance. Gotiku zde reprezentuje síťová žebrová klenba. Do fasády jsou zapuštěny tři

---

⁶³ HUDEC, Tomáš, 2002. *Velká synagoga v Plzni: Pěší zóna 9 - Revue pro památkovou péči, archeologii, historii, výtvarné umění a literaturu*. Plzeň: Plzeň ARS, 2001-2002(9).

⁶⁴ Tamtéž.

spojená okna a štít, který je ukončený kapličkou a dvěma věžičkami, což můžeme najít také u dalších synagogálních staveb, například v Praze, Vídni nebo Budapešti⁶⁵.

Je dobré si uvědomit, že Židé výběrem své architektury vlastně zřetelně reprezentovali své sociální, politické a ekonomické názory, přesvědčení a společenské postavení. V předchozích etapách se přikláněli spíše ke gotickému stylu, za účelem zcela splynout s majoritní společností dané země, avšak v postupně se od této strategie asimilace vzdalovali. V jejich stavbách se začala více projevovat jejich pravá podstata a emancipace židovského národa, objevují se orientální a maurské znaky architektury, které jasně dokládají jejich odlišný původ oproti křesťanskému obyvatelstvu.⁶⁶

Už samotný výběr pro umístění synagogy na hlavní ulici, nedaleko plzeňského náměstí signalizoval vzrůstající význam židovské komunity ve městě. Synagoga v Plzni je dodnes velmi významná stavba, i proto, že svou velikostí zaujímá třetí místo ve světě a dokonce druhou příčku v Evropě. Byla postavena tam, kde dříve stávaly městské hradby, stejně jako Měšťanská beseda a Divadlo Josefa Kajetána Tyla.

Svémi rozměry budí respekt, její půdorys je 56 metrů krát 30 metrů, pojme až dvě tisícovky hostů. Na její stavbu bylo použito jak cihlové zdivo, tak kamenné kvádry. Vedou do ní troje dveře, ale za hlavní vchod je považovaný ten z Klatovské ulice, naproti divadlu J.K.Tyla. Nad římsu architekt zakomponoval tři barevná vitrážová okna a za ozdobu štítu zvolil Davidovu hvězdu, jejímž středem je šestiúhelníkové okno. Štít nechal nahoře ozvláštnit světlým baldachýnem, kam dále umístil desky vyrobené z mramoru, na kterých je vytesáno Desatero. Hlavní loď chrámu kryje sedlová střecha, zhotovená z bílého a červeného eternitu s mnoha vzory. Střechy pultového typu, zastřešující vedlejší chodby synagogy, jsou z části z průhledného skla, aby mohly dobře přivádět světlo na mnohobarevné stropní vitráže. Obě věže stavby najdeme na každé straně velké lodi, mají společný čtvercový půdorys, jenž se po 20 metrech mění v osmiúhelník. Věže mají v prvním patře barevná vitrážová okna. Na vrcholku věže sedí vytvarované cibule, které jsou ozdobeny šupinami z borovice. Přízemí synagogy je rozčleněno do tří lodí, je nasměrováno na malou schránku v nice, sloužící k ukládání Tóry⁶⁷.

---

⁶⁵ ŠPIRKOVÁ, Věra, 2002. *Velká synagoga v Plzni*. Plzeň: Fraus. Památky (Fraus). ISBN 80-723-8194-6.

⁶⁶ ROZKOŠNÁ, Blanka a Pavel JAKUBEC, 2004. *Židovské památky Čech: historie a památky židovského osídlení Čech*. Brno: ERA group. ISBN 80-865-1764-0. s. 36

⁶⁷ ŠPIRKOVÁ, Věra, 2002. *Velká synagoga v Plzni*. Plzeň: Fraus. Památky (Fraus). ISBN 80-723-8194-6.

Do největšího prostoru synagogy můžeme vstoupit z jakékoliv strany třemi vedlejšími vstupy z každé chodby, nebo můžeme použít vchod vedoucí skrz malou modlitebnu. Vnitřek budovy je vyzdobený dekorativní rostlinnou malbou, protože podle zásad judaismu není možné malovat obrazy lidí ani bohů. Vstupní hala je ozdobená zlaceným štukem a vstupní chodba slouží také jako místo pro tři pamětní desky z kovu, zasazené do rámu ze dřeva. Nechal je sem zasadit v různých letech židovský spolek Chevra kadiša.⁶⁸

Dveře a okna v synagoze jsou tvořena barevnými vitrážemi, které jsou osazeny v obloukových oknech na západní i východní fasádě. Méně zdobené vitráže tvoří vnitřní dveře a okna, vedoucí z několika chodeb do centrální lodi chrámu. Synagoga má také svou tzv. zimní modlitebnu, situovanou v západní části průčelí. I zde byla použita rostlinná malba na stěnách a na stropě ozdobný štuk.

Kůr s varhany je umístěn v hlavní lodi, v prvním patře. Varhany postavila dílna z Nového Města na Moravě, která patřila bratrům Braunerovým. Je to troj manuálový hudební nástroj, skládá se ze dvou skříní, které jsou ozdobně vyřezávány a najdeme na nich opět rostlinné a orientální vzory, včetně motivu šesticípé hvězdy, neboli Magen David, na vrchním díle obou skříní. Na západní straně synagogy byl postaven dům pro rabína. Je to pouze patrový dům, jenž má vnější fasádu v novorománském slohu, aby se příliš neodlišoval od hlavní budovy⁶⁹.

Synagoga odolala za druhé světové války nacistickému režimu, díky své výhodné poloze na jedné z hlavních ulic města. Velkou roli sehrálo i to, že byla vystavěna uprostřed zástavby měšťanských domů. Oba tyto faktory jí naštěstí uchránily od plánovaného stržení. Zachovala se i přes dobu komunismu, který židovskou komunitu v Československu příliš neuznával a na její činnosti nevydával žádné prostředky, a tak nemohla být stavba ani správně udržována. Až po nastolení demokratického režimu po roce 1989, v období 1994 až 1998 začala být synagoga řádně opravována. K tomu bylo zapotřebí vydatné investice, ta se skládala ze státní dotace ve výši 58 milionů korun českých, zbylých 8 milionů dodala židovská obec v Plzni, plus Nadace Rudolfa Lövyho a samotná Plzeň⁷⁰. Po vydatných opravách byla s velkou slávou a opětovným přinesením

---

⁶⁸ PAVLINCOVÁ, Helena, 1994. *Slovník: Judaismus : Křesťanství : Islám*. Praha: Mladá fronta. ISBN 80-204-0440-6. s.70

⁶⁹ ŠPIRKOVÁ, Věra, 2002. *Velká synagoga v Plzni*. Plzeň: Fraus. Památky (Fraus). ISBN 80-723-8194-6.

⁷⁰ ŠPIRKOVÁ, Věra, 2000. *Židovská komunita v Plzni*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa. Průvodce historií západních Čech. ISBN 80-861-2514-9. s. 100

Tóry dne 11. února 1998 znovu otevřena. Slavnosti se zúčastnila velká část židovské komunity, o zanesení a přečtení Tóry se postaral nejvyšší rabín Karol Sidon. Dalšími čestnými hosty byli izraelský velvyslanec Raphael Griv a český velvyslanec v Izraeli J. Šnajdr, pak významní představitelé české vlády a židovského kongresu ve světě. Bohužel v roce 2012 se muselo zase přistoupit k dalším opravným pracím na obou synagogách v Plzni, které byly financovány dotacemi z Evropské unie a dalšími příspěvky z rozpočtu České republiky. I když je velká synagoga opětovně vysvěcená a mohla by jí židovská náboženská obec používat jako místo židovských liturgií, obvyklé obřady ani bohoslužby tady neprobíhají. Jen snad jednu ceremonii pořádá židovská obec pravidelně, zavedla v roce 2008 tradici pietního shromáždění „Židé a křesťané společně“, jako vzpomínku na zavražděné oběti z řad židovského plzeňského obyvatelstva a k uctění smutné památky všech obětí holocaustu⁷¹.

6.2.2 Židovské hřbitovy

Židovský hřbitov jako takový je vždy silně navázán na židovskou víru, podle které je každý člověk stvořený dle Božího obrazu, z toho důvodu je jeho tělo po smrti uloženo do země v oděvu z bílého plátna. Celá oblast hřbitova je chápána jako posvátné území, ke kterému se musí přistupovat podle mnoha pravidel, jež se musí na židovském hřbitově striktně dodržovat. Jedním z nich je zákaz konzumace potravin a nápojů, dalším zákaz přítomnosti zvířat. Nejdůležitějším je však zákaz jakéhokoliv porušení hrobů v průběhu doby. Toto nařízení způsobovalo velké problémy, protože tam, kde se hřbitov nemohl z kapacitních důvodů dále zvětšovat, museli zemřelé pohřbívat v různých vrstvách, nejdříve se spodní část překryla novou dávkou zeminy a teprve pak se zesnulí uložily do země. Nebožtíka pohřbili podle tradice v den jeho smrti, v obyčejné dřevěné rakvi, nehledě se na jeho pozemské postavení ani majetek⁷².

Ve většině židovských hřbitovů mají zvláštní umístění hroby určené pro rabíny, ale i pro zemřelé děti. Obvyklé jsou pro hřbitovy Židů náhrobky, tzv. macevot. Nápisy na nich jsou uvedeny v hebrejštině, od konce 19. století jsou také uváděny spolu s němčinou a češtinou, mají tedy dvojjazyčné nápisy. Zaznamenávají na epitafu nejen jméno zemřelého,

---

⁷¹ ŠPIRKOVÁ, Věra, 2000. *Židovská komunita v Plzni*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa. Průvodce historií západních Čech. ISBN 80-861-2514-9. s.50

⁷² *Toulky zaniklou Plzní II.*, 2015. Plzeň: Starý most. ISBN 978-80-87338-53-7. s.135-158

ale i jeho otce nebo u vdaných žen jméno manžela, datum smrti a nezbytnou částí je velebení zemřelé osoby, její životní zásluhy, s posledním přáním spokojeného života na onom světě.

Během 20. století byl velký počet židovských hřbitovů zdevastován, zejména v období druhé světové války. Ke hřbitovům patřily i často pomocné stavby, ale jejich funkce se časem změnila nebo zcela zanikla. Víme, že úplně poslední židovský hřbitov byl založen v Československu v roce 1952 v Děčíně⁷³.

Židovské hřbitovy vznikaly už ve středověku, poblíž měst, uvnitř jeho hradeb, pak již na místech více vzdálených od měst, často na znevažovaném, neoblíbeném území. Mnohdy se nacházely tak daleko, že již nespádaly pod hranice územní oblasti města.

V Plzni byly v průběhu století založeny celkem tři velké židovské hřbitovy, ale jen jeden používá židovská obec do současnosti. Zbylé dva byly natolik poničeny, že se už nepoužívají k pohřbívání, ale mají pietní charakter nebo jsou začleněny do veřejného území města Plzně.

6.2.2.1 Nejstarší hřbitov ze středověku – Skvrňany

První židovský hřbitov v Plzni vznikl okolo roku 1432⁷⁴, ale nebyl dlouho využíván, protože už v roce 1504 byla židovská komunita vyhnána z města. Na jeho místě za komunismu stálo velké plzeňské výstaviště, které bylo později strženo, aby ustoupilo nově vybudovanému obchodnímu centru Plaza v roce 2007. Jeho původní polohu potvrdili archeologové z plzeňské univerzity, když v roce 2006 prováděli svůj výzkum, ve kterém určili jako přesné místo hřbitova oblast, kde dnes stojí vícepatrové garáže, sloužící návštěvníkům obchodního komplexu. V dalším archeologickém zkoumání z roku 2007-2009 se však ukázalo, že s největší pravděpodobností přesné umístění hřbitova leželo o kus dál, mezi dnešními třemi ulicemi Jízdecká, Pobřežní a Přemyslova. Na stejném místě byl založen v 16. století hospodářský dvůr, nesoucí název „Židovka“, což přesně ukazovalo k jeho dřívější historii.⁷⁵

---

⁷³ ROZKOŠNÁ, Blanka a Pavel JAKUBEC, 2004. *Židovské památky Čech: historie a památky židovského osídlení Čech*. Brno: ERA group. ISBN 80-865-1764-0. s. 36

⁷⁴ STRNAD, Josef, 1891. *Listnář královského města Plzeň: svazek 2*. Plzeň: Městské historické museum (Plzeň).

⁷⁵ *Toulky zaniklou Plzní II.*, 2015. Plzeň: Starý most. ISBN 978-80-87338-53-7. s.135-158

6.2.2.2 Hřbitov na severním předměstí – Lochotín

V pořadí druhý hřbitov pro plzeňské Židy vznikl až o více 400 let později⁷⁶, v oblasti severního předměstí, poblíž dnešní Lidické ulice. V roce 1856 byl židovské obci udělen souhlas se založením hřbitova. Sloužil jako pohřebiště jen několik desítek let, přesně do roku 1898, pak se začal využívat nově založený hřbitov v Doubravce, při hlavní silnici na Prahu. Doubravecký hřbitov leží přímo proti rozlehlému křesťanskému hřbitovu s kaplí sv. Václava, od Josefa Farkače a dodnes Plzni slouží jako centrální pohřebiště. Na lochotínském hřbitově bylo možné nalézt stovky židovských náhrobků, které nebyly dlouhodobě udržovány v dobrém stavu a rychle chátraly. Nakonec město koncem 80. let 20. století rozhodlo o uzavření a zrušení tohoto hřbitova. Celá hřbitovní plocha byla přeměněna těžkou technikou, zmizela vchodová brána, všechny vnější hradby, i hrobařův domek. Všechny hroby se zasypaly novou zeminou, skoro nic, vyjma několika vzácných náhrobních kamenů a malý pomník, nenasvědčuje tomu, že zde dříve byl velký hřbitov pro židovskou část Plzně. Plzeňský magistrát tady nechal vybudovat park pro veřejnost, který je zřídka využíván pro různá setkání obyvatel města.

6.2.2.3 Nejmladší hřbitov v Doubravce – Rokycanská ulice

Nejnovější a do dnešní doby využívaný židovský hřbitov, vznikl na konci 19. a začátkem 20. století, v městské části Doubravka, skoro 4 kilometry na východ od náměstí Plzně⁷⁷. Jeho plocha byla rozčleněna smrkovým stromořadím na dvě menší části, ve spodní oblasti jsou hroby staršího data a v horní zas mladší až současné hroby. Jeho uspořádání je velmi pokrokově řešeno a jedná se poměrně o velké pohřebiště, původně zde mělo být přes tisíc hrobů. Toto číslo bylo dávno překonáno, dnes zde najdeme skoro dva tisíce náhrobků. Hřbitov byl obehnan pevnými zdmi, do kterých byly šikovně zakomponovány vyzděné sloupy. Na západní straně oplocení existoval hrobařův dům, ten se ale nezachoval, protože byl stržen stejně tak jako obřadní sál. Hroby a velké rodinné hrobky mají převážně na výšku postavené náhrobky s hebrejskými vytesanými nápisy, později doplněnými o německé a české údaje. První hrob pochází z roku založení hřbitova, datujeme ho 1898. V západní části vedle hřbitovní zdi leží hroby sedmnácti židovských obětí z první světové

---

⁷⁶ FIEDLER, Jiří, 1992. *Židovské památky v Čechách a na Moravě*. Praha: Sefer. ISBN 80-900895-1-8. s.120

⁷⁷ *Toulky zaniklou Plzní II.*, 2015. Plzeň: Starý most. ISBN 978-80-87338-53-7. s.135-158

války. Přímo od vchodových vrat je vidět na pomník obdélníkového tvaru, věnovaný obětem druhé světové války i holocaustu. Památník je vyroben z černé žuly a uprostřed náhrobku je zlatým písmem uveden nápis, tohoto znění: „Zasvěceno památce 3200 mučedníků a bojovníků plzeňského kraje v době děsu a okupace“. O kus dál najdeme malý pomník, připomínající osmnáct obětí fašismu a tzv. pochodu smrti na konci války, všichni skonali v roce 1945 v městské nemocnici v Plzni⁷⁸.

Dnes tento hřbitov působí poněkud skrytým dojmem, schovaný pod vzrostlými stromy a oddělený od okolního světa pevnými hradbami. Je to až s podivem, přestože jeho vchod na východní straně ústí ke konečné trolejbusu a o malý kousek dál začíná rušné velkoobchodní centrum britského Tesca s rozsáhlými garážemi a velkou kumulací lidí.

6.2.3 Adolf Loos a jeho architektura

Adolf Loos byl světově uznávaný architekt, pocházel z Brna, kde se v roce 1870 narodil⁷⁹ a studoval ve Vídni, Drážďanech i v Severní Americe, zejména působil ve Filadelfii, Chicagu a New Yorku. Sám patřil k hlavním reprezentantům purismu v architektuře, významně spolupracoval s dalšími architekty, jako byli Leopold Bauerem, Josephem Mariou Olbrichem a Josef Hoffmannem, ti měli společnou nejen dobu secese, ale spojoval je i vztah k rakouské Vídni. Architektonický purismus, který se prosazoval v průběhu 19. století, byl utvářen dvěma směry, jedním byla obnova památek a stavby podle původního historického slohu a druhým byl styl moderní architektury bez zbytečné dekorativnosti. Odmítal v architektuře i v užitém umění vše, co bránilo celkovému využití všech funkcí každého díla. Architekturu chápal a zařazoval do umělecké oblasti a zastával názor, že by měla naplňovat také estetické cíle tvorby, zabýval se nejen účelností díla, ale i jeho harmonií a vážnou elegancí. Byl známý pro svůj koncept, tzv. *raumplan*⁸⁰. Ten můžeme popsat jako architektonický pojem, pohlížející na plán stavby s ohledem na velikost i světlou výšku pokojů, podle jejich určené funkce a dle jejich reprezentativnosti. Dále budovu a její vnitřní uspořádání nerozvrhuje na samostatná podlaží, ale rozděluje je

---

⁷⁸ ŠPIRKOVÁ, Věra, 2000. *Židovská komunita v Plzni*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa. Průvodce historií západních Čech. ISBN 80-861-2514-9. s. 51

⁷⁹ *Adolf Loss - životopis* [online], 2018. Brno: Dům umění města Brna [cit. 2018-02-15]. Dostupné z: <http://www.bam.brno.cz/architekt/57-adolf-loos>

⁸⁰ prostorový plán

do jednotlivých pokojů a kubusů⁸¹. Velmi známými Loosovými stavbami jsou například Müllerova vila v Praze, dům Tristana Tsary v Paříži či vídeňský obchodní dům Goldman & Salatsch. Během svého života Loos vytvořil více než stovku návrhů bytů i domů, dále veřejné objekty škol, úředních budov nebo navrhoval hotely, obchody a kavárny. Jeho interiéry byly snadno rozpoznatelné pro svou vzdušnost, velké místnosti, dřevěné obložení, vysoké sloupy, obklady z mramoru a jiné. Pro svou tvorbu vnitřního uspořádání interiérů se nechal inspirovat anglickým typem domu, který klade důraz na obytnou halu, v jeho pojetí obývací pokoj, kde je umístěn krb i kout pro odpočinek⁸².

Do Plzně se architekt dostal začátkem 20. století, na pozvání bohatých židovských rodin, které si ho vybraly pro vytvoření nových bytových interiérů ve svých domovech. Pracoval zde ve dvou vlnách, mezi lety 1907 až 1910 a pak ve 30. letech, přesněji v letech 1927-1932⁸³. Jednalo se zejména o bohaté podnikatelské rodiny plzeňských Židů, jenž bydleli jen v určité oblasti u středu města. Jednalo se o ulici Bendovu, Husovu, Klatovskou, Plachého, náměstí Míru, u dnešního sídla Českého rozhlasu Plzeň, náměstí Republiky a Šafaříkovy Sady⁸⁴. Dohromady tvořily semknuté společenství a Loosovu práci pro ně představovala záruku kvality a určité prestiže. Dnes odborníci uvádějí, že Loos v Plzni vybudoval až třináct projektů, ale zachováno do současnosti zůstalo jen osm z nich. Je zajímavé, že Loos u všech plzeňských realizací vlastně nikdy nevytvářel zcela nový objekt, ale věnoval se výhradně úpravám a přestavbám měšťanských bytů pro židovské klienty. Jeho interiéry byly navrženy velmi moderně až nadčasově. Rád používal hodnotné materiály přírodního charakteru a nikdy nezapomínal na zcela účelné uspořádání uvnitř bytů, například rád navrhoval vestavěné skříně, které měly uživatelům usnadnit každodenní užívání bytu.

---

⁸¹ pravidelný šestistěn

⁸² *Adolf Loos* [online], 2018. Plzeň: Plzeň – Turismus, p.o. [cit. 2018-02-22]. Dostupné z: <http://www.adolfloosplzen.cz/>

⁸³ DOMANICKÝ, Pavel, URLICH, Petr, ed., 2009. *Slavné vily Plzeňského kraje*. Praha: Foibos. Slavné vily. ISBN 978-80-87073-17-9. s.9-11

⁸⁴ MALIVÁNKOVÁ WASKOVÁ, Marie a Anna HOSTIČKOVÁ, 2012-. *Příběhy plzeňských domů*. Plzeň: Starý most. ISBN 978-80-87338-21-6.s.51

Tabulka 2: Umístění a původní majitelé Loosovo interiérů.

Loosovy plzeňské interiéry :

Adresa	Původní majitel
Bendova 10	manželé Gertruda a Vilém Krausovi
Husova 58	manželé Jana a Jan Brummelovi, tzv.Brummelův dům
nám. Republiky 22	dům Weinerových, soukromý vlastník, neveřejný
Plachého 6	manželé Martha a Wilhelm Hirschovi
Klatovská 12	doktor Josef Vogel
Klatovská 19	Hugo Semler, plzeňský továrník
Klatovská 110	manželé Jana a Oskar Semlerovi, tzv. Semlerova rezidence
Klatovská 140	manželé Leo a Gertruda Brummelovi

Zdroj: *Adolf Loos* [online], 2018. Plzeň: Plzeň – Turismus, p.o. [cit. 2018-02-22]. Dostupné z: <http://www.adolfloosplzen.cz/>

První návrh interiéru v Plzni vytvořil Adolf Loos v roce 1907 pro rodinu Hirschovu, která obývala byt v měšťanském domě na adrese Plachého 6. Jeho zadavatelé chtěli po architektovi vytvořit plán celkové přestavby bytu, včetně chybějícího prostoru pro novou koupelnu. Oba měli celkem jasnou představu o jeho práci, protože se s ní měli možnost seznámit již ve Vídni. Loos tak musel změnit dispozice velkého obytného prostoru přepažením, díky čemuž vznikla nová plocha, využívaná jako zimní zahrada. Do zbylé části nechal instalovat krb a dřevěné obložení po stěnách. Nebyla to jediná změna tohoto bytu, Hirschovi využili jeho služeb opětovně, ve 20. letech 20. století⁸⁵. Manželé Hirschovi nemohli užívat byt s rodinou po začátku druhé světové války a tak roku 1939 uprchli do Jižní Ameriky, do státu Argentina. Jejich byt padl do rukou nacistickému režimu a jeho hodnostářů, proto zde nezůstalo skoro žádné vybavení, vše bylo Němci odcizeno. Po skončení války zde pár let úřadoval Americký ústav, ale jen do roku 1948 a od roku 1953 dům patřil ke státnímu majetku Československa. Skoro o deset let později, v roce 1962 byl byt necitlivě přestaven a téměř všechn interiéř nenávratně poškozen. V 80. letech 20. století nebyl kvůli špatnému technickému stavu využíván vůbec, až se změnou politické

⁸⁵ DOMANICKÝ, Pavel, URLICH, Petr, ed., 2009. *Slavné vily Plzeňského kraje*. Praha: Foibos. Slavné vily. ISBN 978-80-87073-17-9. s.12-15

situace se byt dostal do majetkového fondu města Plzně a ta jej postupně přestavěla na ubytovnu⁸⁶.

Jiný projekt Loos navrhoval pro byt rodiny Krausovy, který se nacházel ve druhém patře obytného domu v Bendově ulici číslo 10. Bydlel v něm chemik Vilém Kraus se svou manželkou Gertrudou, ale velmi krátce, jen v období 1930 až 1931⁸⁷. Krausovi nečekal šťastný osud, konce války se dočkal jen Vilém Kraus, jeho žena s oběma dětmi zemřely v koncentračním táboře. Ani s bytem neměl Vilém Kraus štěstí, po nástupu komunismu mu byl byt zkonfiskován a on sám raději odjel do Velké Británie, kde již zůstal natrvalo. Po zabavení bytu byl pak rozčleněn na tři samostatné menší byty, což způsobilo trvalé poškození interiéru. Po pádu komunistického režimu se bytu ujalo město Plzeň a po několika letech v roce 2014 zajistilo celkovou rekonstrukci, navrženou dvojicí architektů, Janem Sapákem a Ludvíkem Grymem. Tento interiér je nejvíce ceněn díky obývací hale, spojené s jídelnou, v prostoru byly nainstalovány stěny se zrcadly na obou protilehlých stranách, což budí dojem mnohonásobného odrazu, ale i optického propojení jednotlivých, za sebou řazených místností. Centrální pokoj má mramorové, zelenobílé obložení a na strop byly použity desky z tmavě hnědého mahagonu. Ve velmi dobrém stavu zůstala ložnice prvních majitelů, kde byly vestavěné skříně a vestavěné noční stolky.⁸⁸

Dalším Loosovým projektem v Plzni byl návrh interiérů pro židovského továrníka Huga Semlera, v činžovním domě na Klatovské třídě číslo 19. Ve své době byl významným plzeňským podnikatelem, vlastnil továrnu na výrobu drátěného zboží a tzv. tažného drátu nebo jeho firma vyráběla jehly do gramofonů. Dům byl rozdělen na několik částí, v přízemí byly zřízeny kanceláře a reprezentativní místnosti podniku, v prvním patře rodina Semlerova bydlela a ještě o patro výš byl samostatný byt, který továrník pronajímal. Z vnitřních prostor domu zůstala do dnešní doby jen jídelna, velký přijímací salon a menší hudební salonek, který byl vybudován mezi lety 1931 – 1932 pro paní Semlerovou. V salonu a malém salonku je rukopis Adolfa Loose jasně patrný, protože je zde vše jasně symetrické, stěny mají neobvyklé mramorové obložení s černobílým žilkováním, nechybí

---

⁸⁶ *Plachého 6* [online], 2018. Plzeň: Plzen-Turismus o.p. [cit. 2018-02-22]. Dostupné z: <http://www.adolfloosplzen.cz/realizace-a-investori-v-plzni/klatovska-12/>

⁸⁷ MALIVÁNKOVÁ WASKOVÁ, Marie a Anna HOSTIČKOVÁ, 2012-. *Příběhy plzeňských domů*. Plzeň: Starý most. ISBN 978-80-87338-21-6.s.55

⁸⁸ *Bendova 10* [online], 2018. Plzeň: Plzen-Turismus o.p. [cit. 2018-02-22]. Dostupné z: <http://www.adolfloosplzen.cz/realizace-a-investori-v-plzni/klatovska-12/>

ani oblíbený krb a mnoho zrcadel, umístěných do výklenků stěn⁸⁹. Hudební salonek je pohyblivými dvoukřídlými dveřmi oddělen od obytné haly a v případě potřeby tvoří jednu ucelenou místnost s velkým salonem. I válečná historie tohoto původně židovského domu je velmi pohnutá. Dům zabavili nacisté a byl přidělen do užívání vojenskému veliteli Georgovi von Majewskému. Ten se koncem druhé světové války v těchto prostorách po písemném stvrzení kapitulace německé armádní jednotky zastřelil. Armádě však dům zůstal, i když té československé a ta jej používala jako služebnu do konce roku 1993⁹⁰.

Na Klatovské třídě o několik čísel dál, v čísle 110, byl vytvořen návrh interiéru pro manžele Janu a Oskara Semlerovy. V Plzni je tak ojedinělý, neboť jen zde byla Loosovým následovníkem a kolegou, architektem Heinrichem Kulkou použita koncepce tzv. raumplánu, neboli prostorového plánu. Hlavní myšlenku vnitřního členění tzv. Semlerovy rezidence v roce 1932 sice navrhl sám Loos, ale o úspěšné dokončení projektu domu o dva roky později, se zřejmě postaral jen Heinrich Kulka⁹¹. Světově uznávaný architekt Adolf Loos totiž zemřel už roku 1933. Velký byt byl rozdělen do odlišných rovin s centrální reprezentativně vyhlížející halou s velkými okny v přízemí domu a s krbem. Manželská ložnice a dětské pokoje spolu s dvěma koupelnami se nacházely v prvním patře, kam byla také umístěna rozsáhlá knihovna i zimní zahrada. Celý komplex byl složen ze samostatných polopater, spojených s hlavní halou schody a průzory. Knihovna měla lehce orientální nádech, o což se postaraly trámy stropu natřené červenou barvou a uprostřed vložená zlaté čtverce. Všechny úrovně sdružoval malý výtah, vedoucí do kuchyně, používaný k přesunu jídla z kuchyně. V dnešní době je dům v majetku plzeňské Západočeské galerie, která v roce 2015 opravený kus interiéru poskytla pro prohlídky veřejnosti⁹².

---

⁸⁹ DOMANICKÝ, Pavel, URLICH, Petr, ed., 2009. *Slavné vily Plzeňského kraje*. Praha: Foibos. Slavné vily. ISBN 978-80-87073-17-9. s.16-18

⁹⁰ *Klatovská 19* [online], 2018. Plzeň: Plzen-Turismus o.p. [cit. 2018-02-22]. Dostupné z: <http://www.adolfloosplzen.cz/realizace-a-investori-v-plzni/klatovska-12/>

⁹¹ Česko-rakouský architekt židovského původu

⁹² *Klatovská 110* [online], 2018. Plzeň: Plzen-Turismus o.p. [cit. 2018-02-22]. Dostupné z: <http://www.adolfloosplzen.cz/realizace-a-investori-v-plzni/klatovska-12/>

6.2.4 Dům Věry Kohnové

Židovská dívka, Věra Kohnová se narodila v červnu roku 1929 a se svou rodinou žila před druhou světovou válkou v Plzni, v rohovém měšťanském domě v Koperníkově ulici číslo 43. Ve věku dvanácti let si začala psát deník, kde popsala svůj život pět měsíců před transportem do Terezína, a pak dál do polské Izbici, odkud se nikdo z rodiny již nevrátil. Dům na adrese stojí dodnes, má novou červenorůžovou fasádu a nad vchodem má umístěnou plastiku šklebícího se satyra, jako by naznačoval krutou historii spojenou s jeho obyvateli⁹³. Dům nechal postavit secesní stavitel František Kotek. Byl známý svými dalšími stavbami v Plzni, vybudoval Občanskou záložnu a hlavně se zasloužil o stavbu Měšťanské besedy v Kopeckém sadech. Už na jaře roku 1902 si požádal o stavební povolení a o rok později, 1903 podle vlastního projektu dům postavil. Městská rada královského města Plzně jej v červenci téhož roku schválila jako objekt vhodný k bydlení. Dům byl podsklepený a měl dvě patra, v přízemí i obou patrech byly postaveny rozlehlé byty s velkými pokoji. Kotek je postavil pro bohatší měšťanskou vrstvu, proto měly byty i pokoje pro služky. Bydleli zde různí nájemníci, netypickým byl továrník Otto Weisberger. V roce 1936 se do domu přistěhovali noví susedé, z blízké Nerudovy ulice, byla to židovská rodina Kohnových. Tvořili ji otec Otakar, sedmačtyřicetiletý prokurista firmy Teller se svou o tři roky mladší manželkou Melanií a dvěma dcerami, dvanáctiletou Hanou a sedmiletou Věrou. Obývali velký byt přibližně 4+1, o který se Melanie jakožto žena v domácnosti starala. V domě bydleli i v roce 1939, po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava. Hned v roce 1940 byly Hana s Věrou vyhozeny z plzeňských veřejných škol, kam obě pilně chodily. V následujícím roce byly vyučovány soukromě a při tomto domácím vyučování si Věra každý večer začala psát deník. Kohnovy měli jako jedni z mála židovských občanů v roce 1941 velký byt a tak výuka židovských dětí probíhala právě u nich doma. Od roku 1940 začaly být židovské byty přeměřovány, jedním z pracovníků na tuto činnost byl vybrán židovský architekt Leo Meisl, který se věnoval funkcionalismu⁹⁴. Navrhoval například budovu Okresního soudu či finančního úřadu v Kralovicích na severním Plzeňsku nebo známou Kokoškovu vilu na Nepomucké třídě v Plzni. Podle

---

⁹³ *Příběhy plzeňských domů II.*, 2013. Plzeň: Starý most. ISBN 978-80-87338-30-8. s.69-83

⁹⁴ *Petr Domanický, Plzeň. Průvodce architekturou města od počátku 19. století do současnosti*, 2013. Plzeň: Nava. ISBN 978-80-7211-433-7. s.196.

výsledků jeho přeměrování bytů bylo určeno každé plzeňské židovské rodině, na jakou adresu se přestěhuje, často byly rodiny sestěhovány dohromady. Do bytů, které po Židech zbyly se přestěhovali Němci nebo čeští kolaboranti. Ani Kohnovi s velkým bytem nebyli sestěhováni ušetření a postupně k nim byla nastěhována rodina Steinerova a Stránských. Dům v Koperníkově ulici 43 se tak stal plným židovských rodin, před transportem do Terezína zde žilo šest takových rodin. Byli to nejen Kohnovi spolu se Steinerovými a Stránských, ale i Fuchsovi, Bergerovi a Goldreichovi. V lednu roku 1942 však nastal zlom a transportem S odjela rodina Kohnova do koncentračního tábora Terezín, později se dostali do polského Izbici kde zemřeli. Po Věře zůstal deník, který opatrovala po celou válku přítelkyně její matky Melanie, Marie Kalivodová z Dobříva u Rokycan. Dnes je jeho majitelem Židovské muzeum v Praze⁹⁵.

6.3 Působení židovské obce v Plzni

6.3.1 Charakteristika a představitelé obce

Z obecného hlediska nezastávaly náboženské obce jen funkci územního uspořádání, ani nebyly chápány jen jako skupiny jednotlivých příslušníků židovské obce. Naopak to byly významné instituce, které organizovaly náboženské chování v každodenním životě svých členů. Jejich cílem bylo udžovat potřeby náboženského charakteru komunity i jedinců a poskytovat jim potřebnou podporu. Měly také dohlížet na provozování židovských památek, synagog, škol, spolků a hřbitovů⁹⁶.

Od poloviny 19. století došlo k novému obnovení židovské obce. Ta se velmi rychle stala třetí nejpočetnější na našem území. Svou povahou byla velmi moderní, snažila se asimilovat s plzeňskou měšťanskou společností. Po založení Československa v roce 1918 byly všechny židovské obce připojeny k obcím a městům s totožným názvem. Ihned vzápětí byly také založeny svazy židovských obcí. Plzeňská komunita se tak stala ve 20. letech 19. století součástí svazu, který sdružoval německy mluvící obce⁹⁷.

---

⁹⁵ *Příběhy plzeňských domů II.*, 2013. Plzeň: Starý most. ISBN 978-80-87338-30-8. s.69-83

⁹⁶ SADEK, Vladimír a Josef JUNGA, 1983. *Židovské náboženské obce v ČSR*. Praha: Horizont. Na pomoc pracovníkům v oblasti státní církevní politiky. ISBN 80-7211-184-1.s.57

⁹⁷ ŠPIRKOVÁ, Věra, 2000. *Židovská komunita v Plzni*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa. Průvodce historií západních Čech. ISBN 80-861-2514-9. s.65

Pro provoz každé náboženské obce a zajišťování duchovního života byly důležité dva posty, jednak pozice předsedy obce a jednak pozice rabína.

Předsedové plzeňské židovské obce 1853-2002⁹⁸:

1. Moritz Weishut	1864-1870
2. Jakob Löwith	1871-1872
3. Leopold Gellert	1872-1891
4. Marcus Sabath	1892-1896
5. Judr. Josef Schanzer	1896-1919
6. Judr. Max Hutter	1919-1933
7. Judr. Artur Fantl	1933-1939
8. Judr. Karel Stadler	1945-1950
9. Max Popper	1950-1956
10. Jiří Held	1956-1975
11. Judr. Lev Tanzer	1975-1988
12. Hanuš Roubíček	1988-1992
13. Arnošt Bergmann	1992-2002
14. Eva Štixová	2002-dosud

Plzeňská židovská komunita získala prvního rabína⁹⁹ v osobě Angeluse Kafky, ten byl v roce 1836 jmenován krajským rabínem hned pro dva kraje současně. Jednalo se kromě Plzeňského kraje ještě o blízký kraj Klatovský. Rabín Kafka původně bydlel ve Švihově u Klatov, kde byl i jeho rabínský úřad, ale časem se přestěhoval do Plzně, a to v roce 1853, protože se zde znovu otevřela židovská obec. Za doby jeho služby v rabinátu, se tato obec rychle zvětšila z několika málo židovských rodin na větší společenství Židů, s velkým vlivem ve městě. Jedině Angelus Kafka měl po své smrti v roce 1868 hrob na židovském hřbitově v Plzni. Ten považovalo mnoho Židů z města a okolí za významné až

---

⁹⁸ ŠPIRKOVÁ, Věra, 2000. *Židovská komunita v Plzni*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa. Průvodce historií západních Čech. ISBN 80-861-2514-9.s.69

⁹⁹ PAVLINCOVÁ, Helena, 1994. *Slovník: Judaismus : Křesťanství : Islám*. Praha: Mladá fronta. ISBN 80-204-0440-6.s. 88

pietní místo pro židovskou víru. V roce 1986 byl lochotínský hřbitov zrušen a stejně tak i jeho hrob.

Rabinát¹⁰⁰ má jako hlavní úlohu zajišťování náboženského života obce. Znamená to, že má na starosti pravidelné pořádání bohoslužeb v synagoze, nejen v běžné dny, ale hlavně o svátcích, stará se o výuku judaismu, pořádá židovské slavnosti, například svatby, pohřby a oslavy bar micva. Dále zodpovídá za rituální dohled, neboli kašrut a vystavuje potvrzení košer potravinám a mnoha výrobcům o správné rituální způsobilosti, na což dohlíží nejvyšší rabinát státu Izrael¹⁰¹.

Také zajišťuje provoz rituální lázně, tzv. mikve¹⁰². Mikvi můžeme popsat jako lázeň, je to vlastně velká kamenná nádrž, naplněná přírodní vodou, z podzemních pramenů. Jejím primárním účelem je rituální očista. Správná mikve by neměla obsahovat méně než 762 litrů vody a měla by mít řádnou hloubku, aby se mohla dospělá osoba zcela do vody potopit. Ve starověku mikve sloužila k rituální očištění kněží, kteří vykonávali práci duchovního v Jeruzalémském chrámě, v Izraeli. Teprve v pozdější době se mikve používaly k rituálnímu očištění žen po ženské periodě či porodu. Zároveň je tato očištná koupel podmínkou při konverzi mužů i žen k judaismu. Do lázně docházeli muži většinou jen před důležitými židovskými svátky, jako byly Jom kipur¹⁰³ nebo Roš hašana¹⁰⁴ nebo před začátkem šabatu¹⁰⁵. V mikvi také židovské hospodyně omývaly určité kuchyňské nádoby, vyrobené jinde, než u židovských výrobců. Vlastně jim tak zajišťovaly košer původ, aby mohlo být používáno v košer kuchyních, dle předepsaných pravidel. Mikve se často nacházely ve sklepních prostorách domů, jenž stály v těsné blízkosti židovských modliteben. Plzeňská židovská komunita bohužel svou vlastní mikvi neměla, musela využívat mikve například v Mariánských Lázních.

Dalším rabinem v Plzni se stal Heinemann Vogelstein, na něj navázal v úřadě dr. Nathan Porges a pak rabín dr. Caro. Dále zde působil Adolf Posnanski, po něm Ludwig

---

¹⁰⁰ Rabinát [online], 2015. Praha: Židovská obec Praha [cit. 2018-02-27]. Dostupné z: <http://www.kehilaprag.cz/cs/stranka/rabinat>

¹⁰¹ ŠPIRKOVÁ, Věra, 2000. *Židovská komunita v Plzni*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa. Průvodce historií západních Čech. ISBN 80-861-2514-9. s.70

¹⁰² NEWMAN, Ja'akov a Gavri'el SIVAN, 1998. *Judaismus od A do Z: slovník pojmů a termínů*. Dot. 1. vyd. Praha: Sefer. Judaika. ISBN 80-900-8953-4. S. 116

¹⁰³ Nový rok, počátek židovského náboženského roku

¹⁰⁴ Den smíření, postní den, připadající na 10. měsíce tišri

¹⁰⁵ Sedmý den v týdnu, který se radikálně vyčleňuje z posloupnosti předcházejících všedních dnů, pro Židy symbolizuje přechod do jiného, posvátného času

Golinsky, který měl velmi pohnutý osud. Nejprve studoval gymnázium v Bosně, odkud přešel na studium pro rabíny do polské Vratislavi, kde úspěšně odpromoval. V roce 1907 nastoupil do plzeňského židovského úřadu, zde pracoval až do roku 1925. Z Plzně musel odejít, protože se nikdy nenaučil správně českému jazyku. Během druhé světové války ho čekal tragický osud jakožto židovského rabína. Ze svého nového působiště v Horním Slezku byl deportován do rakouského koncentračního tábora Mauthausen a tam krutě zabit. Malou útěchou bylo, že jeho tělo mohla rodina v tichosti sama pohřbit v Horním Slezsku¹⁰⁶. Po odchodu Ludwiga Golinského přišel v roce 1925 do úřadu Max Hoch, aby vykonával práci rabína a vedl matriku. Rabín Hoch byl jediným představitelem židovského náboženského života v Plzni, jenž pocházel z českého prostředí, a proto mluvil výborně česky. Do Plzně se přistěhoval z Mladé Boleslavi, ale i on byl stejně jako ostatní Židé v roce 1939 zatčen gestapem a pak poslán do koncentračního tábora Dachau v Německu, kde zemřel. Posledním židovským duchovním v Plzni byl rabín Weiner, který tento post zastával ve válečných letech 1939 až 1942. V lednu roku 1942 také on sám musel spolu s rodinou a s ostatními židovskými přáteli nastoupit k transportu do koncentračního tábora, kde byl připraven o život. V dnešní době nefiguruje v plzeňské náboženské obci žádný židovský rabín, z vnějšku je obec zastupována vrchním zemským rabínem Karolem Sidonem¹⁰⁷.

Přehled plzeňských rabínů 1853-1942¹⁰⁸ :

1. Angelus Kafka	1853-1868
2. Heineman Vogelstein	1868-1880
3. Nathan Porges	1880-1882
4. dr. Caro	1882-1891
5. Adolf Posnanski	1891-1907
6. Ludwik Golinsky	1908-1925
7. Max Hoch	1925-1939
8. Weiner	1939-1942

¹⁰⁶ SADEK, Vladimír a Josef JUNGA, 1983. *Židovské náboženské obce v ČSR*. Praha: Horizont. Na pomoc pracovníkům v oblasti státní církevní politiky. ISBN 80-7211-184-1. 57

¹⁰⁷ ŠPIRKOVÁ, Věra, 2000. *Židovská komunita v Plzni*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa. Průvodce historií západních Čech. ISBN 80-861-2514-9. s.66

¹⁰⁸ ŠPIRKOVÁ, Věra, 2000. *Židovská komunita v Plzni*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa. Průvodce historií západních Čech. ISBN 80-861-2514-9. s.68-69

6.3.2 Spolkový život

Na přelomu 19. a 20. století měla židovská komunita v Plzni velice rozmanitý společenský život. Po založení Československa, v roce 1918, byla příznivá doba pro židovské obyvatele naší nové republiky. Židé se mohli chovat svobodně, měli spoustu možností, jak zdokonalovat své činnosti, podnikání a zájmy. Židy je jasně vidět v tomto příznivém období židovské historie, jako vážené, bohaté a pevně semknuté společenství.

Židé si mohli vybrat z více než dvaceti různorodých spolků. Jeden se nechal inspirovat judaismem, jiný charitativní prací, další vzděláváním, sportovními a společenskými činnostmi. Přispívaly z finančních zdrojů na zaplacení vzdělání, chudým členům židovské obce platily léčebné výlohy, platby za ošacení i topení přes zimu. Spolky získávaly své finance od dobrovolných dárců, z různých příspěvků a z výnosů dobročinných akcí. Pro uložení větších částek peněz používaly všechny spolky výhradně Union Bank, kde měly trvale založené samostatné účty. Židovská komunita také poskytovala podporu i městské nemocnici v Plzni. Pomáhala jak finančními obnosy, tak konkrétními věcmi, dodávkami uhlí, drogistickým a papírenským zbožím i potravinami¹⁰⁹.

Na spolky bylo navázáno také několik židovských nadací, třeba Nadace Moritze Lewita, z roku 1880, jenž podporovala chudé rodiny židovského vyznání. Další Nadace Hermanna Mayländera, zajišťovala každý rok dvě stipendia ke studiu anebo nejnnutnější výbavu pro chudé židovské nevěsty, spolu s pomocí po narození dětí. Asi nejvýznamnější byla Nadace Adelbergerova, z roku 1928. Měla za svůj hlavní cíl podporu studentů středních škol a univerzit, bez ohledu na pohlaví, mateřský jazyk či národnost studenta. Jediné, co musel daný student splnit, bylo členství v židovské obci, nedostatečný majetek a samozřejmě výborné studijní výsledky. Adelbergerova závěť myslela nejen na nadaci, ale podporovala i další židovské spolky, například spolek zabývající se výchovou židovských sirotků, dámský spolek, spolek pro volné stravování a pečovatelské centrum. Zákonným správcem nadace a Adelbergerovy závěti byl ustanoven židovský advokát a zároveň jeden z předsedů plzeňské židovské obce, Judr. Max Hutter¹¹⁰.

---

¹⁰⁹ ŠPIRKOVÁ, Věra, 2000. *Židovská komunita v Plzni*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa. Průvodce historií západních Čech. ISBN 80-861-2514-9. s.36

¹¹⁰ ŠPIRKOVÁ, Věra, 2000. *Židovská komunita v Plzni*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa. Průvodce historií západních Čech. ISBN 80-861-2514-9. s.

Nejstarším a tradičním dobročinným spolkem ve městě bylo uskupení s názvem Chevra kadiša¹¹¹, také označované jako Pohřební bratrstvo. Vzniklo v roce 1860, na začátku 20. století k němu patřilo až sedm set členů. Zabývalo se hlavně podporou nemocného a sociálně slabého židovského obyvatelstva města Plzně. Jeho členství bylo chápáno jako privilegium. Projevovalo se například umístění hrobů zemřelých bývalých příslušníků spolku na židovském hřbitově, vždy v části pro vážené Židy z komunity. Hlavním cílem spolku byla podpora nemocných nebo osob s chatrným zdravím, podpora umírajících a jejich pozůstalých rodin. Členové bratrstva doprovázeli zemřelého na poslední cestě, prováděli rituální modlitby a po smrti člověka se postarali o jeho ostatky i zajistili pohřeb, aby odpovídal zvyklostem a zákonům židovského náboženství. Judaismus od svého počátku kladl velký důraz na pohřbívání zemřelých, viděl ho jako významnou náboženskou povinnost každého Žida. Byl financován od dobrovolných dárců, z různých poplatků i díky členským příspěvkům. Před začátkem druhé světové války byl posledním předsedou spolku zvolen v roce 1937 Jindřich Schwarzbart, který v květnu 1939 sám sdělil plzeňskému Policejnímu ředitelství, že již nebude na svém postu předsedy organizace dále setrvávat. Spolek tak zanikl a jeho další etapa byla zahájena díky úřední listině, vydané prezidentem Československé republiky, na podzim 1945. Novým předsedou spolku, se stal Ing. Eduard Schulhof, v roce 1948. Po třech letech, představenstvo židovské obce rozhodlo zařadit spolek zcela do židovské obce, kvůli snadnější agendě, a tím pádem ukončila jeho činnost. To byl problém, protože se zrovna připravovaly nové právní předpisy ohledně fungování podpůrných spolků, proto referát pro vnitřní věci a bezpečnost žádost o změně neschválil. Hlavní představitelé spolku s rozhodnutím referátu nesouhlasili a odvolali se. Přesně za rok, roku 1952 jednotný národní výbor a jeho referát vnitřních věcí uznal, že se spolek Chevra kadiša stal součástí plzeňské židovské obce. Údaje o spolku byly smazány ve spolkovém rejstříku, skoro po devadesáti letech jeho činnosti¹¹².

V Plzni vznikla v roce 1892 Lóže Union IOBB – B'nai B'rith. Byla to první lóže, v Československu, která patřila k velmi staré židovské organizaci, s působností po celém světě. Její hlavní náplní bylo rozvíjení myšlenky humanismu, mravní a duševní stránky

---

¹¹¹ NEWMAN, Ja'akov a Gavri'el SIVAN, 1998. *Judaismus od A do Z: slovník pojmů a termínů*. Dot. 1. vyd. Praha: Sefer. Judaika. ISBN 80-900-8953-4. s.57

¹¹² *HEBRA KADDISHA: Cyrus Adler, Gotthard Deutsch* [online], 2011. West Conshohocken US: JewishEncyclopedia.com [cit. 2018-02-21]. Dostupné z: <http://www.jewishencyclopedia.com/articles/7442-hebra-kaddisha>

člověka, vlasteneckého cítění, rozvoj umění a snížení chudoby. Program Lóže byl rozmanitý, zabývala se pořádáním naučných přednášek, i osvětových akcí, významně přispívala k činnostem dobročinných organizací. Jejím členem se mohla stát jen ta osoba židovského původu, která měla již doporučení od současného příslušníka Lóže. Ve spolku se setkávala plzeňská židovská inteligence, patřili do ní lékaři, právníci a jiní vzdělanci, kteří se pokoušeli zasáhnout do veřejného života, na základě svého mravního přesvědčení. Lóže také napomáhala v působení „Společnosti pro dějiny Židů v Československé republice“¹¹³. Ta si za svůj cíl určila prozkoumání židovské historie na českém území, šíření vědeckých znalostí, zakládání knihoven, archivů, pomoc vědcům při výzkumech, poskytování stipendií studentům, pořádání přednášek atd. Oba spolky měly svým způsobem velmi podobné, možná až shodné cíle. K původním členům patřily kromě plzeňské obce ještě židovská náboženská obce z Karlových Varů a ze Žatce. V představenstvu společnosti zasedal také plzeňský právník Max Hutter. Spolek sídlil v historickém domě v Husově ulici, který nechal pro své potřeby mezi lety 1932 přebudovat, aby lépe odpovídal jeho potřebám a nárokům. Stavba domu se celkově změnila, vznikla zde spolková budova, kde v prvním poschodí byla jídelna, velká knihovna a několik menších salonků. Ve druhém poschodí byl zřízen konferenční sál a další pokoje pro potřeby výboru této instituce. V přízemí se nacházely dva samostatné byty. Spolkový dům se stal velmi oblíbeným místem setkávání členů spolku při rozmanitých příležitostech, kam je často doprovázela celá rodina. Dům Lóže využívala jen do roku 1938, protože pak budovu zabralo krajské vedení NSDAP v Plzni. Když válka skončila, novým vlastníkem budovy se stala jiná politická strana, a to komunistická. V roce 1939 díky nařízení vlády Lóže úředně zanikla, jako důvod byl uveden střet zájmů vzhledem k vyhlášení nového státního uspořádání, Protektorátu Čechy a Morava. Německá policie zkonfiskovala všechnen majetek, finance i veškeré dokumenty spolku a pozatýkala vybrané členy společenství spolu s předsedou, kterým byl A. Wotitzky. Po druhé světové válce se Lóže opět domáhala obnovy svého fungování, ale bohužel jí nebylo umožněno ve svém působení pokračovat. Uvedeným důvodem pro zamítnutí pokračování existence spolku byla údajná spolupráce s organizacemi stejného typu. Lóže zkoušela znovu žádat o

---

¹¹³ ŠPIRKOVÁ, Věra, 2000. *Židovská komunita v Plzni*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa. Průvodce historií západních Čech. ISBN 80-861-2514 s. 57-58

zahájení nového provozu a také o odevzdání svého majetku, po změně politické situace v roce 1989, ale její snaha vyšla na prázdno¹¹⁴.

K dalším spolkům¹¹⁵ v Plzni patřily Spolek židovských žen a dívek, který byl založen kolem roku 1870 a podporoval kulturně a charitativně zaměřené činnosti. Finance na jeho provoz plynuly z dobrovolných darů a členských příspěvků. Koncem 19. století měl asi 330 židovských členek. Začátkem 20. století byly ženy a dívky židovského původu sdružovány do tří dámských spolků. Mnohé z nich ještě pracovaly i v dalších institucích, například v sionistickém Dámském spolku pro kulturu v Palestině nebo v Dámském odboru jednoty českožidovské, ten se zasazoval o podporu příslušnosti k národu českému. Spolky se věnovaly pořádání přednášek, jejichž hlavním tématem bylo společenské postavení žen, jejich role v kultuře, náboženství, hospodaření a systému československého práva. V roce 1939 si spolek musel změnit název na Svaz židovských žen a dívek a po dvou letech musel odevzdat všechn svůj majetek plzeňské židovské obci, načež byl zcela zrušen. V roce 1946 se ženy snažili o obnovení spolku, ale marně, z důvodu jeho německy napsaných zakládajících pravidel a ze stejného důvodu propadl jeho majetek státu. Dalším byl Spolek pro výchovu chudých židovských sirotek a pro podporu souvěrců v Plzni, z roku 1880. Měl za úkol postarat se o výchovu a vzdělání židovských sirotek a všech židovských souvěrců, kteří se nemohli kvůli nemoci či chudobě o sebe řádně postarat. Fungoval až do roku 1941, poté navždy zanikl. Chudobě a špatné sociální situaci Židů se věnovalo více spolků, jedním byl Židovský spolek pro volné stravování nebo Židovská ústředna pro sociální péči v Československé republice, místní svaz v Plzni. Za zmínku také stojí Židovská tělocvičná a sportovní jednota Makabi¹¹⁶, z 1919, přijímala muže i ženy a měla samostatný plavecký oddíl. Jiným sportovní spolek vznikl o dva roky později, s názvem Židovský sportovní klub Hagibor¹¹⁷ se sídlem v Plzni. Hagibor se zabýval výhradně sportovními aktivitami. Do svých řad přijímal zájemce od 16 let, jako oficiální

---

¹¹⁴ *Adaptace spolkového domu Humanitní lože Union B'nai B'rith 1932–1933 / 1942* [online], 2016. Plzeň: Via Aurea [cit. 2018-02-25]. Dostupné z: <http://pam.plzne.cz/objekt/c2-654-adaptace-spolkoveho-domu-humanitni-loze-union-b-nai-b-rith>

¹¹⁵ KŘEŠŤAN, Jiří, Alexandra BLODIGOVÁ a Jaroslav BUBENÍK, 2001. *Židovské spolky v českých zemích v letech 1918–1948*. Praha: Sefer. Knižnice Institutu Tereziánské iniciativy. ISBN 80-859-2427-7.s.78

¹¹⁶ *Makabi* [online], 2016. Praha: Institut Tereziánské iniciativy [cit. 2018-02-11]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/zdroje/slovnicek-pojmu-z-judaismu/makabi/>

¹¹⁷ *Hagibor* [online], 2014. Praha: Institut tereziánské iniciativy [cit. 2018-02-11]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/databaze-dokumentu/dokument/100372-zadost-o-snizeni-poplatku-za-cestovni-pasy-zidovsky-plavecky-klub-hagibor/>

jazyk používal češtinu. Zajímavá byla jeho klubová vlajka, měla bílou barvu, na ní byla zobrazena Davidova hvězda, ve středu bylo písmeno H. Podobně vypadal i jejich odznak pro členy klubu, měl šesticípou hvězdu s prostředním písmenem H, nebyl však oficiálně úřady uznán. Ve 30. letech 20. století byl klub Hagibor spojen spolu s Makabi, ale ani to nepomohlo udržet oba spolky, které byly v roce 1941 definitivně rozpuštěny¹¹⁸.

K mládežnickým židovským plzeňským spolkům patřil Židovský skautský oddíl¹¹⁹, který v roce 1931 vznikl za podpory obchodník H. Adela. K prvním členům skautingu patřilo asi 15 mladých chlapců. Byli to: Rudolf Löwy, Oskar Löwy, František Löwidt, Josef Šmolka, Jiří Bloch, Rudolf Bloch, František Drechsler, Hanuš Drechsler, Egon Beck, Hanuš Berger, Robert Radnitzer, Hanuš Kohn, Hanuš Komeník, František Goldscheider, Hanuš Goldscheider, Karel Goldscheider. Tento 8. oddíl spadl pod Svaz junáků a skautů republiky Československé. Svou činnost zahájil skromně, chlapci se setkávali v bytech kamarádů a pak si založili klubovnu u řeky Radbuzy. Byl rozdělen na tři skupiny, družiny byly pojmenovány podle zvířat, které měly ve svém znaku. Skautský oddíl nikdy nenavázal žádnou spolupráci s jinými oddíly sionistických skautů, přesto jeho činnost zanikla v roce 1939.¹²⁰

Seznam židovských spolků v Plzni ve 30. letech 20. století¹²¹:

1. Národní jednota česko-židovská
2. Dámský odbor jednoty česko-židovské
3. Dámský spolek pro kulturu v Palestině
4. Izraelský dobročinný spolek Chevra kadiša
5. Lóže Union IOBB-B'nai B'rith
6. Makkabi židovský sportovní a tělocvičný spolek v Plzni
7. Novosionistická organizace v Československu, místní skupina v Plzni
8. Pečovatelská židovská služba

¹¹⁸ ŠPIRKOVÁ, Věra, 2000. *Židovská komunita v Plzni*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa. Průvodce historií západních Čech. ISBN 80-861-2514 s. 60

¹¹⁹ *Sionistický skauting v meziválečném Československu: Skautský institut* [online], 2017. Praha: Junák – český skaut, Skautský institut [cit. 2018-02-25]. Dostupné z: <https://www.skautskyinstitut.cz/zidovsky-skauting/>

¹²⁰ ŠPIRKOVÁ, Věra, 2000. *Židovská komunita v Plzni*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa. Průvodce historií západních Čech. ISBN 80-861-2514 s. 62

¹²¹ KŘEŠTAN, Jiří, Alexandra BLODIGOVÁ a Jaroslav BUBENÍK, 2001. *Židovské spolky v českých zemích v letech 1918-1948*. Praha: Sefer. Knižnice Institutu Terežinské iniciativy. ISBN 80-859-2427-7.

9. Sdružení židovské mládeže Techelet-Lavan Plzeň
10. Sdružení židovských skautů s menom Brit Trumpeldor pre Československou republiku se sídlem v Bratislave, skupina Plzeň
11. Sionistický lidový spolek v Plzni
12. Spolek na ochranu sirotků
13. Spolek pro výchovu chudých židovských sirotků a pro podporu potřebných souvěrců vůbec v Plzni
14. Spolek židovských žen a dívek v Plzni
15. Spolek židovských žen v Plzni
16. Svaz židovských žen pro kulturní práci v Palestině
17. Židovské mládežnické hnutí
18. Židovský plavecký klub v Plzni
19. Židovský skautský oddíl
20. Židovský spolek pro volné stravování v Plzni
21. Židovský sportovní klub Hagibor v Plzni
22. Židovská ústředna pro sociální péči v československé republice, místní svaz v Plzni

6.3.3 Židovské školy

Židovská minorita měla svůj vlastní systém vzdělávání, odlišný od běžných škol, protože kladl důraz na výuku hebrejštiny¹²² a židovského náboženství. Jinak celé vyučování bylo vedeno německy, což nebyl problém, němčinu používala převážná většina plzeňských Židů. Německá kulturní tradice včetně jazyka v židovských rodinách byla charakteristická pro celou střeoevropskou oblast, kde Židé dlouho žili. Němčinu shledávali pro sebe o dost výhodnější, i kvůli tomu, že díky její znalosti se mohli lépe zapojit do podnikatelských a jiných hospodářských aktivit, než by pro ně bylo možné s češtinou. Odvrácenou stránku mělo používání německého jazyka v horší možnosti asimilace s majoritní českou společností. Za německý jazyk vlastně vděčili Židé novým nařízením, které prosadila Marie Terzie a její následovník Josef II. Ti nechali uvést v platnost právní předpis, podle

---

¹²² Jazyk, kterým hovoří izraelský lid, též ivrit

něž si museli všichni židovští obyvatelé habsburské monarchie ve druhé polovině 18. století zvolit německá jména i příjmení. I úřední záznamy musely být prováděny v němčině. Německý jazyk se stal oficiálně používanou variantou, jeho znalost museli ovládat jak rabíni, tak učitelé židovské komunity¹²³.

V Plzni byla židovská škola založena v roce 1859 a existovala zde po dobu 33 let. Před jejím vznikem chodili židovské děti běžně do českých nebo německých škol. Škola byla koncipována na čtyři roky a její jednotlivé třídy byly odstupňovány na: vorbereitungsklasse, unterklasse, mittelklasse a oberklasse. Celková doba vyučování se rozdělila do šesti hodin každý den, od pondělí do soboty, volno měli žáci jen v neděli. Množství studentů se pohybovalo mezi šedesáti až osmdesáti dětmi a do školy mohly chodit i židovská děvčata. Škola byla soukromá, každý student musel za vyučování zaplatit. Počet žáků postupně narůstal až téměř na dvě stovky dětí. Využívala budovu pomocné synagogy, většinou byly židovské školy zřízeny právě poblíž synagog. Ředitelskou kancelář zde obýval nejprve dr. Mortitz Deutsch, poté ho vystřídal rabín Heinemann Vogelstein. Škola v Plzni působila až do roku 1892, kdy její činnost nadobro skončila. Židovské školství tím ale příliš netrpělo, židovská náboženská výuka se začala přednášet ve speciální školní instituci, v tzv. Talmud-Thora Schule. Ta se cíleně orientovala na židovskou mládež. Jako učitelé zde působili Angelus Kafka, Heinemann Vogelstein nebo Moritz Deustch. Její tradici násilně ukončila změna politické situace v zemi, s počátkem druhé světové války byla škola zakázána¹²⁴.

7 Židovské obce v Plzeňském kraji

Plzeňský kraj má na svém území vícero obcí a měst s židovskou historií, v práci je uvedeno pět z nich, jsou to: Blovice, Hartmanice, Tachov, Kasejovice a Štěnovice.

7.1 Blovice

Blovice jsou malé město, ležící 15 km jihovýchodně od Plzně. Dříve sloužily jako, okresní a posádkové město v okrese Plzeň-jih. Žije zde asi 4 200 obyvatel. Městem protéká

---

¹²³ *Židovské vzdělávání a školství: Arno Pařík* [online], 2006. Praha: Židovské muzeum v Praze [cit. 2018-02-23]. Dostupné z: <https://www.jewishmuseum.cz/predmet-mesice/120/150/zidovske-vzdelavani-a-skolstvi/>

¹²⁴ ŠPIRKOVÁ, Věra, 2000. *Židovská komunita v Plzni*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa. Průvodce historií západních Čech. ISBN 80-861-2514 s. 35-41

řeka Úslava, podle které je pojmenován Mikroregion, kam Blovice od roku 2005 patří. Ve městě byla ve 20. letech 20. století založena velká cihelna. První majitel ji však musel v době hospodářské krize přenechat Legiobance. Z továrny pak vznikl závod Keramika, kde se vyráběla střešní krytina, v roce 1954 bohužel celý areál vyhořel. Historie města je spojená také s rodem Šternberků, což je patrné na vyobrazení městského znaku, ten získaly Blovice v 15. století. Jedná se osmicípou hvězdu žluté barvy na modrém poli. V 19. století žila v blovickém soudním okresu skoro celá stovka obyvatel německé národnosti, ale do 20. století jich zde zůstala jen malá část¹²⁵.

Židé přicházeli do Blovic na začátku 16. století, zřejmě po svém vypovězení z města Plzně. První písemné prameny pocházejí z roku 1618, které dokládají přítomnost dvou židovských mužů, není ale zcela zřejmé, zda se se zde usadili i se svými rodinami. V roce 1649 tady vzniká první židovská modlitebna a přibývá i počet Židů, ve stejném roce už byli majiteli dvanácti blovických domů¹²⁶. Počátkem 18. století jejich počet ještě vzrostl. O více než dvacet let později žije v Blovicích skoro dvacet židovských rodin a je zde zaregistrováno devadesát občanů židovského vyznání. Židovská povolání jsou rozmanitá, pracovali zde dva koželuhové, učitel, pánský krejčí, podomní obchodník a dva kramáři. V 19. století ve městě sloužil židovský rabínem Friedmann Opper, který také pracoval pro rabinát v Běčově nad Teplou. V průběhu 19. století se židovská komunita rozrůstá, bydlí tady skoro 30 židovských rodin, které se zabývají obchodem. V roce 1848 byl zvolen do čela židovské obce v Blovicích Leopold Fischl, vážený občan nejen u židovské komunity, ale v celém městě. V 50. letech 19. století sídlí ve městě přibližně 160 židů. Židé si zakládají vlastní školu, kde se učitelem stal rabín Joachim Spira. Zajímavým faktem je, že v roce 1871 se stal rabínem v Blovicích Salomon Schwarzkopf, židovský vzdělanec 19. století. V následujících letech se židovská obec pomalu zmenšuje, na konci 19. století je to jen kolem 120 židovských rodin a ve 30. letech 20. století už jen dvacet Židů. Úplně posledním rabínem a zároveň učitelem židovského náboženství byl Jonáš Traub, ten se ve 30. letech 20. století odstěhoval poblíž Chomutova. V Blovicích bylo možné najít i židovskou košer hospodu, provozovala jí Lotti Krausová. Před první světovou válkou až do roku 1930 byl zvoleným předsedou židovské obce Antonín

---

¹²⁵ *Blovice - historie* [online], 2018. Blovice: Město Blovice [cit. 2018-02-12]. Dostupné z: <http://www.blovice-mesto.cz/mesto-blovice/historie-a-pamatky/>

¹²⁶ PĚKNÝ, Tomáš, 2001. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Sefer. ISBN 80-859-2433-1.s.47

Radnitzer, měl na starosti i správu matriky. Jak se postupně židovská blovická obec rozpadala, tak byla nakonec v roce 1921 spojena s větší židovskou obcí v Plzni. Z pamětní radniční desky v Blovicích se dozvídáme, že za druhé světové války zemřelo celkem 26 Židů z Blovic. Po pádu komunismu, mezi lety 1994 až 1998 žil ve městě jediný člen židovské náboženské obce¹²⁷.

V Blovicích příliš židovských památek nezůstalo, najdeme zde jen synagogu, která byla bohužel přeměněna na kancelářské a bytové prostory a zchátralý židovský hřbitov. Ten leží kus od Masarykova náměstí, působí nenápadným dojmem, schovaný pod stromy porostlými břečťanem. Jeho historie sahá do 17. století, ale písemné prameny ho uvádějí roku 1829. Pak zde najdeme malý žulový pomník, jako památku na židovské oběti z druhé světové války. Ten sem nechala nainstalovat Federace židovských obcí, která je taky výlučným vlastníkem místa. Zcela poslední židovský pohřeb se na tomto hřbitově konal v roce 1938, ještě před začátkem protektorátu¹²⁸. Blovická synagoga byla vybudována tak trochu na dvakrát. Před vznikem nové budovy v roce 1903, na stejném místě sloužila pro židovské bohoslužby dřevěná budova, ale pro nedobry stav ji musela židovská obec zrušit. Na stavbu nové synagogy Židé sehnali peníze prodejem vlastních domů, vypomohla i částka od předsedy obce, Beřicha Weiskopffa. Z původní synagogy se dodnes zachovalo jen část schodiště a ženské galerie, také orientální rostlinná výmalba na stropní klenbě. Budova synagogy sloužila za dob komunistického režimu, od roku 1949 jako ústředí národního výboru, dále ji využívala městská knihovna a bytový odbor městského úřadu. Bohužel už dnes její stavba působí zcela jiným dojmem, než jako místo setkávání a modliteb¹²⁹.

S Blovicemi je těsně spojeno jméno evropského novináře, Henri George Stephana Oppera de Blowitze¹³⁰, který se ve městě v roce 1825 narodil. Jeho původní židovské jméno znělo Adolf Opper. V Blovicích, se seznámil s hrabětem Kolowratem, který mu umožnil pobyt ve Francii, kde se setkal s hraběnkou A. Rethfordovou, svou budoucí manželkou.

---

¹²⁷ GOLD, Hugo, 1934. *Židé a židovské obce v Čechách v minulosti a v přítomnosti: Dějiny Židů v Blovicích*. Brno: Židovské nakladatelství s.42

¹²⁸ FIEDLER, Jiří, 2011. *Encyklopedie židovských obcí: FIEDLER, Jiří. POLAKOVIČ, Daniel. ENCYKLOPEDIÉ ŽIDOVSKÝCH OBCÍ- heslo Blovice. str. 2*. Praha: Židovské muzeum v Praze s.2-10

¹²⁹ FIEDLER, Jiří, 2011. *Encyklopedie židovských obcí: FIEDLER, Jiří. POLAKOVIČ, Daniel.*

ENCYKLOPEDIÉ ŽIDOVSKÝCH OBCÍ- heslo Blovice. str. 2. Praha: Židovské muzeum v Praze s.2-10

¹³⁰ *Vzpomínka na blovického rodáka Oppera de Blowitz* [online], 2013. Blovice: město Blovice [cit. 2018-02-19]. Dostupné z: <http://www.blovice-mesto.cz/mesto-blovice/zpravy-z-radnice/vzpominka-na-blovickeho-rodaka-oppera-de-blowitz-287cs.html?ftresult=DE+BLOWITZ>

Ve francouzské Paříži se věnoval politice a pak roku 1874 začal pracovat jako korespondent pro britské noviny, Timesy. Podařilo se mu vypátrat a nechat otisknout plán invaze Německa do Francie, za což si vysloužil čestné vyznamenání i výbornou pověst v celém novinářském světě. Za svůj život napsal mnoho knih, článků i komedií. Zemřel ve Francii, kterou si za celý svůj profesní i soukromý život zamiloval, v roce 1903.

7.2 Hartmanice

Město Hartmanice leží na Šumavě, v okrese Klatovy, asi 11 kilometrů na jihozápad od Sušice. Žije zde přes jeden tisíc obyvatel, vůči 19. století je to pouze jedna čtvrtina. Od 90. letech 20. století, spadá pod územní správu Hartmanic také osada Dobrá Voda, protože v té době zanikl vojenský prostor, stejného jména. Vznik města se datuje do roku 1320, kdy Hartmanice získaly status města. Do toho roku patřily k panství Velhartice, později pak náležely k hornímu právu Kašperských Hor. V letech 1603–1848 patřilo město větší a významnější Sušici. V době třicetileté války bylo městečko několikrát vypáleno a opuštěno. Až po roce 1650 přicházeli do Hartmanic nové rodiny, ovšem české občany nahradili Němci ze Švábska, kteří zde zůstali až do založení Československa v roce 1918¹³¹.

První zmínky o Židech ve městě pocházejí z poloviny 19. století, v roce 1862 tady žilo asi 10 občanů židovského vyznání ze skoro pěti stovek obyvatel. V 70. a 80. letech se jejich vliv na město zřetelně projevil, to už vlastnili více než sedmnáct domů ve středu obce. Židé sem často přicházeli z nedalekých Kundratic. Významných zdejších Židem byl Isak Simon Bloch, který se vypracoval na váženého majitele dobře prospívající továrny. Po čase se z Hartmanic stalo správní centrum náboženské obce a právě Bloch se stal jejím prvním předsedou, náhle však v roce 1885 zemřel a novým předstevným obce byl zvolen Marcus Pollak. V roce 1890 už ve městečku bydlelo přes sto dvacet osob židovského původu, nejvíce až sto třicet lidí. Kvůli velkému počtu Židů musela mít hartmanická náboženská obec vlastního rabína, k prvním patřil Moritz Bussgang, dříve působil ve Stodě, poblíž Plzně. Druhým byl Ignatz Duschak, z Kašperských hor a pak Ezechiel Nussbaum z Maďarska. Před vznikem nové republiky žilo stále ve městě přes sto Židů, ale

---

¹³¹ *Historie města Hartmanice* [online], 2018. Hartmanice: Město Hartmanice [cit. 2018-02-11]. Dostupné z: <http://www.muheartmanice.cz/index.php?page=111&id=46&lang=cz&task=on>

ve 20. letech to byla už jen polovina, což nezůstalo bez odezvy. Ministerstvo školství a národní osvěty vydalo právní předpis, podle kterého byla hartmanická židovská obec sloučena i se svým majetkem do náboženské obce v Sušici. Když přišly za druhé světové války německé vojenské oddíly do Hartmanic, zabraly všechn majetek jak po českých obyvatelích, tak hlavně po místní židovské komunitě. Třeba v domě továrníka Blocha zřídili vojenské velitelství a v jiném zas vojenskou ošetrovnu. Po uplynutí války sice došlo k navrácení majetku příbuzným původních židovských obyvatel z Hartmanic, ale žádný Žid zde již nežil natrvalo, proto v roce 1947 hartmanická židovská obec zanikla, soudní okres se sloučil s Židovskou náboženskou obcí v Klatovech¹³².

Židovská synagoga v Hartmanicích byla postavena v roce 1881, navštěvovalo ji při bohoslužbách až dvě stě osob, i z okolí. Se stavbou bylo spjato jméno majitele pozemku, kde budova stála, byl to Georg Beywl. Její architektonický návrh i vnitřní výzdoba, která musela odpovídat přísným pravidlům židovské víry, oboje bylo výborně provedeno. Stavba měla barevná vitrážová okna, nad hlavním portálem viselo Desatero a v hlavní části svatostánku nechyběla schránka na ukládání svitků Tóry. Hlavně se zde konaly židovské bohoslužby, ale Židé sem chodili ke studiu Tóry pod vedením rabína. Po začátku války přestala synagoga sloužit primárnímu účelu, chátrala, až v jejích prostorách vznikla truhlářská dílna. Po válce propadla státu a prodělala vícero nepovedených stavebních zásahů a pak dokonce sloužila armádě jako skladové prostory. V roce 2002 byla naštěstí vrácena plzeňské židovské obci, ta ji poskytla soukromému vlastníkovi, který ji od té doby opakovaně rekonstruoval, s cílem zřídít v ní důstojnou památku na židovskou historii místa a proto založil Občanské sdružení Památník Hartmanice. Svůj záměr dodržel a dnes je synagoga otevřená pro veřejnost, má opravené vnitřní i vnější prostory. Sdružení zde pořádá různé přednášky, výstavy a besedy s židovskou tematikou¹³³.

---

¹³² CHMELENSKÝ, Michal, 2013. *Židovské komunity na Sušicku*. V Plzni: Západočeské muzeum. ISBN 978-80-7247-099-0.s.52-91

¹³³ *Horská synagoga Hartmanice: průvodce expozicí = Bergsynagoge Hartmanitz : Führer durch die Exposition*, 2012. 2. vyd. Plzeň: Grafia nákladem Památníku Hartmanice. ISBN 978-80-87046-36-4. S.168

7.3 Tachov

Město Tachov se nachází 54 kilometrů západně od Plzně, jen kousek od hranice s Německem, v podhůří Českého lesa, protéká jím řeka Mže. Má celkem 13 tisíc obyvatel. Patří mezi nejstarší sídla západních Čech. První písemná zmínka pochází z roku 1126, kdy kníže Soběslav I. nechal přestavět důležité hraniční pevnosti Přimdu a Tachov. Toto místo prodělalo velký rozvoj za vlády krále Přemysla Otakara II., který zde nechal vystavět nový hrad a v jeho podhradí založil kolem roku 1275 nové královské město Tachov, které nechal obehnat hradbami. V pozdější době, za třicetileté války město vypálili Švédové. Po skončení války vlastnili Tachov Losyové, ti jej v roce 1784 prodali Windischgrätzům, kteří se zasloužili o jeho i okolní rozkvět, pod tachovský velkostatek spadalo téměř 50 vesnic. Na konci 19. století byla do města zavedena železnice na trati Planá-Tachov, později vedla až do Domažlic. Do roku 1930 se počet obyvatel zvýšil na sedm tisíc. Pak nastala Velká hospodářská krize, následovaná druhou světovou válkou. V roce 1938 odešla z Tachovska většina Čechů a Židů, protože oblast se stala součástí Německé říše. Po válce bylo pohraničí vráceno Československu a došlo k odsunu německého obyvatelstva. Po reformě územního členění v roce 1960 se Tachov stal součástí Západočeského kraje a v roce 2000 zas součástí Plzeňského kraje¹³⁴.

Židovská historie města Tachova začala už ve 13. století, ale podložené zprávy máme až z roku 1552, kde v městských knihách bylo zapsáno pět židovských rodin, protože museli platit tzv. ochrannou daň. Židé bydleli v domech v jižní části, za mětskými hradbami. V podstatě tvořili obchodní konkurenci vůči měšťanům Tachova, což se jim nelíbilo a požadovali jejich vyhnání z města. Začátkem 19. století se množství Židů postupně zvyšovalo, také došlo k jejich zrovnoprávnění. Díky této pozitivní změně v jejich postavení, se do Tachova přistěhovaly další židovské rodiny¹³⁵. Ve 20. století žilo ve městě přes dvě stovky židovských občanů, ve 30. letech až dvěstěpadesát, ale s vypuknutím druhé světové války z pohraniční oblasti logicky odcházeli, přesouvali se dál do středních Čech, kde se domnívali, že budou více ochráněni před nebezpečným německým vlivem. Tachovští Židé, kteří ze svých domovů neodešli ani během války, skončili v roce 1941

---

¹³⁴ *Historie města Tachov* [online], 2014. Tachov: Město Tachov [cit. 2018-02-12]. Dostupné z: [/www.tachov-mesto.cz/historie-mesta-tachov.html](http://www.tachov-mesto.cz/historie-mesta-tachov.html)

¹³⁵ *Židé v Čechách, sborník příspěvků ze semináře konaného v Tachově*, . 2011. Praha: Židovské muzeum v Praze. ISBN 978-80-87366-10-3. s.3-21

v internačním zařízení v Milově blízko Přimdy a následující rok odjeli do internačního tábora Terezín a dál do polské Osvětimi. Židovská obec v Tachově byla založena v roce 1893 a pod její správu spadalo dohromady 10 obcí, kam patřily Ostrov, Staré Sedliště, Žebráky a další. V letech 1915 až 1947 měly židovské obce z Tachovska totožný rámec soudního okresu a obvod Židovské náboženské obce. Město bylo po nějakou dobu i hlavním centrem židovského rabinátu pro celý kraj. V 18. století zde působil Jehuda Löb Salomon Raschwitz, ve století 19. zas Samuel Kohn, Markus Egere nebo Isak Schidlof, ten zastával svůj rabínský úřad nejdéle ze všech, celých čtyřicet pět let. Ve 20. století tady pracovali rabíni dr. Moritz Wohl, dr. Samuel David Margules a posledním byl Maxmillián Zipser. S Tachovem je spojeno také několik významných židovských jmen, třeba Natan Stern byl vojenský a pak městský lékař. Dalším byl August Adler, pracoval jako zástupce městské rady nebo Simon Heller, vystudovaný učitel, jenž se později stal velkým odborníkem ve vzdělávání nevidomých a dokonce vedl Vídeňský ústav pro slepé. Znamou osobou byl i Adolf Neubauer, který vybudoval v Tachově první elektrárnu.

Z židovských památek v Tachově se bohužel nezachovala synagoga, ale jen starý a nový židovský hřbitov. První vznikl roku 1615, v jihovýchodní části města, mezi dnešními ulicemi Plzeňskou a Chodskou. Plnil svou funkci až do roku 1933, než byl zřízen hřbitov nový. Na starém hřbitově se nacházel hrob rabína Nachuma Sofera, z roku 1815, který sloužil jako poutní místo pro Židy z okolí. Bohužel zanikl v 70. letech 20. století, poničen byl už za druhé světové války a následně v roce 1968, kdy také zmizely další rabínské hroby v západní části hřbitova. V 80. letech byly nejvýznamnější zachované náhrobky převezeny na židovský hřbitov v Mariánských Lázních. Zůstalo zde skoro dvě stě náhrobních kamenů, nejstarší z roku 1700. Po čase byl hřbitov neodborně opraven a nakonec byl zařazen do fondu kulturních památek České republiky a jeho vlastníkem se stala Federace židovských obcí. Tachov zcela na svou židovskou minulost nezapomněl, nechal v Muzeu Českého lesa, jenž se nachází ve městě, vybudovat památník obětem holocaustu.¹³⁶

---

¹³⁶ *Židé v Čechách, sborník příspěvků ze semináře konaného v Tachově*, 2007. 2011. Praha: Židovské muzeum v Praze. ISBN 978-80-87366-10-3.s.22-30

7.4 Kasejovice

Město Kasejovice leží 12 kilometrů od Nepomuku a 53 kilometrů od Plzně, v jižní části Plzeňského kraje, žije zde asi 1300 obyvatel. První písemná zmínka o Kasejovicích je z roku 1264. Status města získalo v roce 1350. V této době zde probíhala těžba zlata a ve stejném roce byl postaven kostel sv. Jakuba. Městečko více bohatlo také kvůli svému umístění na hlavní zemské silnici mezi Plzní, Pískem a Českými Budějovicemi.¹³⁷

Úplně prvním Židem ve městě byl v 16. století Jakub Malý, jenž žil v domě poblíž zaniklého Pivovarského rybníka. Za ním se přistěhovaly další čtyři židovské rodiny, které žily roztroušené po celém území města, až do 30. let 18. století zcela bez jakýchkoliv omezení. Během let 1730 až 1848 však museli Židé bydlet ve vlastní čtvrti, nacházející se poblíž dnešní školní budovy. Jejich čtvrť se rozrostla do větších rozměrů, až vznikly ulice a pravidelné náměstí, uprostřed stála synagoga, zachovaná do současnosti. V čele ghetta stál rychtář a ten měl jako pomocníky další dva starší přísedící.¹³⁸ Nejdůležitější byl však rabín, jehož úřad vznikl roku 1747, ten měl za úkol vést židovské bohoslužby a také měl na starosti matriční knihy. Další jeho povinností bylo vzdělání židovských dětí. Vyučovalo se nejprve v domě členů židovské obce, později děti docházely na výuku do židovské školy, která probíhala v němčině a vedl ji nejen rabín, ale i dva učitelé. Bohužel roku 1909 byla tato škola zrušena, protože již nebyl dostatek žáků a židovské děti musely navštěvovat kasejovickou obecnou školu. V 17. století žilo v Kasejovicích skoro třicet židovských rodin. Jejich počet se zvyšoval až na počet sto dvacet židovských občanů. Kasejovičtí Židé se ponejvíc zabývali obchodem s plátnem, kůžemi, látkami, peřím, kořením a také se živili jako koňští handlíři. Věnovali se i řemeslné výrobě, pracovali v různých oborech například v řeznictví, sklenářství, koželužství a krejčovství. Vykonávali i povolání učitele, ranhojiče nebo podomního obchodníka a lichváře. Další finance jim plynuly z vybírání mýta, protože v oblasti kolem Kasejovic stálo na cestách do okolí pět mýtných bran, třeba z Nepomuku do Lnářů. Stavby židovské čtvrti zůstaly poměrně dochovány v dobrém stavu, několik budov je dokonce původních. V 18. století se židovská skupina obyvatel průměrně pohybovala kolem sto padesáti členů. V průběhu 19. století se mnoho obyvatel rozhodlo

---

¹³⁷ *Historie a památky* [online], 2018. Kasejovice: Město Kasejovice [cit. 2018-02-15]. Dostupné z: <http://www.kasejovice.cz/cs/historie-a-pamatky/R20-A0/>

¹³⁸ LÖFFELMANNOVÁ, Štěpánka, 2007. *Kasejovice a okolí*. Kasejovice: Obecní úřad v Kasejovicích. Str. 12 – 15.

odejít Spojených států amerických, stejně tak místní Židé a tak v roce 1890 židovská obec zanikla a zbylá část židovské komunity se musela sloučit s židovskou obcí v Březnici, později došlo ke změně a tato obec byla spojena s horažďovickou náboženskou obcí, k čemuž došlo v roce 1921.¹³⁹

Ve svém ghettu si postavili již zmíněnou židovskou synagogu. Před zahájením její stavby využívali kasejovičtí židé pro místo svých modliteb a shromáždění skromnou modlitebnu, která stála v místech novější synagogy. Stavba synagogy v pozdně barokním slohu probíhala v polovině 18. století, zřejmě byla dokončena roku 1760, ale v roce 1793 ji poškodil požár. Budova byla rozsáhle opravena ve 30. letech 19. století a získala svou současnou podobu. Synagoga měla dva samostatné vchody, zvlášť pro muže a ženy. Vnitřní prostory svatostánku byly vymalovány rostlinnými a geometrickými motivy. Strop byl zdobený zlatými hvězdami na modrém pokladu. Dříve se uvnitř stavby nacházelo šedesát šest míst k sezení pro muže a čtyřicet pět míst pro ženy. Tato sedadla se nikdy neprodávala a Židé je často odkazovali svým blízkým formou dědictví. Žádná se nedochovala do současnosti. Po druhé světové válce, v roce 1945 zrušení synagogy zabránil svým nápadem Václav Mentberger, místní rodák a vystudovaný učitel, ve svém volném čase sběratel umění. Ten v budově synagogy vybudoval muzeum, kde vystavoval svá shromážděná uměleckoprůmyslová díla. Samozřejmě také sestavil obsáhlou židovskou sbírku se vzácnými předměty, které dříve byly majetkem právě kasejovické židovské obce, část sbírky časem převzalo Státní židovské muzeum v Praze.¹⁴⁰

Kasejovice měly svůj vlastní židovský hřbitov, ten se nacházel asi dvě stě metrů od severního okraje města, na malém návrší, Na stráži, k němuž vedla polní cesta, byl známý také pod označením "Žid'ák". Hřbitov leží o něco málo více než půl kilometru severním směrem od synagogy a je písemně doložen v roce 1669. Byl postupně rozšiřován do dalších tří částí, poslední etapa skončila v roce 1855. Hřbitov sloužil i pro potřeby židovských obyvatel okolních měst a vesnic, jako byly Hvožd'any, Bezděkov, Blatná, Bratronice, Sedlice, Nepomuk atd. Nevypadá zcela zchátrale, najdeme zde ohradní kamennou zeď a zbytky malého domku, sloužícího jako domek pro hrobníka. U domku byl

---

¹³⁹ PODLEŠÁK, Jan, 2002. *Naše dny se naplnily*. 1. České Budějovice: Klub přátel Izraele. ISBN book ISBN:80-238-9881-7. s.66-69

¹⁴⁰ *Bývalá židovská synagoga* [online], 2018. Kasejovice: Město Kasejovice [cit. 2018-02-16]. Dostupné z: Historie a památky [online], 2018. Kasejovice: Město Kasejovice [cit. 2018-02-15]. Dostupné z: <http://www.kasejovice.cz/cs/historie-a-pamatky/R20-A0/>

vyveden nápis, vzpomínka na židovskou rodinu Adalberových. Zůstalo tady zachováno přes třistapadesát náhrobních kamenů, v různých částech hřbitova. Posledním pohřbeným byl židovský obchodník s dobyt看em Emil Reich. Na hřbitově se běžně pohřbívalo už v polovině 17. století, ale nejstarší dochované náhrobky pocházejí až o sto let později. Jsou povětšinou barokního a klasického stylu, mají svou zvláštnost. Tou jsou vyryté nápisy v češtině, zřejmě práce místního rabína Filipa Bondyho, který zemřel roku 1908¹⁴¹.

7.5 Štěnovice

Obec Štěnovice se nachází jen 8,5 kilometrů od hranic města Plzně, protéká jimi řeka Úhlava a žije zde skoro dva tisíce obyvatel. První písemná zmínka o vesnici je z roku 1327. Mezi 12. a 13. stoletím tady vzniklo raně středověké hradiště, na jehož místě ve 14. století byla vybudována štěnovická tvrz, která sloužila jako panské sídlo až do začátku 16. století. Za vlády Štěnovských z Kadova byla opuštěna, proto vzniklo nové sídlo pro plzeňského krajského hejtmána Arnošta Bernklaua ze Schönreuthu, v roce 1564. Obec má vlastní Štěnovický zámek, který byl postaven v barokním slohu okolo roku 1723 Marií Rozinou ze Schirndingu na levém břehu Úhlavy, v toho času obnovených Štěnovičkách. V současnosti je zámek ve fondu kulturních památek České republiky a byl předán do soukromého vlastnictví¹⁴².

Ve Štěnovicích žila do druhé světové války židovská komunita s vlastní synagogou a hřbitovem. Synagoga byla v sedmdesátých letech dvacátého století zbourána. Židovský hřbitov ve Štěnovicích, založený nejdéle roku 1802, leží v severovýchodní části obce Štěnovice v ulici K Pile a je dodnes přístupný pro veřejnost. Historie židovské komunity zde začíná ke konci 15. století, Židé zřejmě zajišťovali obchodní styk mezi štěnovickým panským dvorem a královským městem Plzní. Až v 16. století písemné prameny dokládají židovské členy štěnovické obce, v pozdější době jsou úřední záznamy z 18. století o několika židovských rodinách ve Štěnovicích. Židé zde žili v pozici poddaných hraběnky Terezie Pöttingové z Vacínova, patřili pod ochranu jejího panství, k němu náležely další

---

¹⁴¹ *Židovský hřbitov-Kasejovice* [online], 2018. Kasejovice: Město Kasejovice [cit. 2018-02-15]. Dostupné z: <http://www.kasejovice.cz/cs/historie-a-pamatky/zidovsky-hrbitov-kasejovice/R20-A954/>

¹⁴² *Historie* [online], 2018. Štěnovice: Obec Štěnovice [cit. 2018-02-19]. Dostupné z: <http://www.stenovice.cz/obec/historie/>

obce jako Čížice a Štěnovický Borek¹⁴³. Dařilo se jim tady dobře, rodiny se postupně rozrůstaly, na panství bydlelo devadesát Židů, celkem třináct rodin. Na přelomu 18. a 19. století se mohli Židé původně vyhnání z města do Plzně vrátit, což využili pouze dvě rodiny Levithových a Löblových, které si ve městě založili vlastní podniky. Nadále však patřily pod správu Štěnovic, protože sami nemohli vlastnit žádné nemovitosti v Plzni. V roce 1880 měly Štěnovice největší židovskou skupinu obyvatel, bylo jich přes jednu stovku. Za deset let se jejich počet velmi snížil, protože vešlo v platnost nové právní nařízení, z roku 1867, které Židům poskytlo větší svobodu možnosti v životě i podnikání. Do roku 1918 žily ve Štěnovicích asi čtyři desítky obyvatel židovského původu.

Před začátkem druhé světové války to už byly jen čtyři rodiny, čítající asi deset Židů, kteří byli v roce 1942 zařazeni k transportu do koncentračního tábora, kde kromě jediného člena zemřeli¹⁴⁴. Zajímavostí je, že štěnovičtí Židé nikdy nemuseli žít ve vlastní židovské čtvrti, jejich domy byly postaveny na tzv. židovském sídlišti, místu pro chudé bez rozdílu vyznání. Domy Židů byly vybudovány ve dvou nejstarších oblastech Štěnovic, částí zvaných Šance a Potoky, pár jich zůstalo do současnosti zachováno. V oblasti sídliště stála budova synagogy, vznikla okolo roku 1838, předtím museli místí Židé navštěvovat synagogu v nedaleké Dolní Lukavici. Vedle synagogy byla umístěna židovská škola a domek pro rabína. Sloužila svému účelu do 30. let 20. století, pak došlo ke zrušení štěnovické židovské obce a tak už nebylo potřeba ani synagogy ani židovské školy, obě přešly pod správu majetku plzeňské židovské obce.

Ve Štěnovicích byla synagoga postavena, aby sloužila pro početnou židovskou komunitu. Její stavba nebyla vysoká a působila nenápadným dojmem, aby se nestala konkurencí pro budovy katolických kostelů. Budova těsně přiléhala k sousednímu domu, což byla židovská škola s bytem pro rabína a učitele. Měla šest vysokých oken, zakončených obloukem. Víme, že do synagogy se chodilo samostatným vchodem, hned vedle vchodu do obytné budovy. Její vnitřní uspořádání a výzdoba závisela na finančních možnostech již samostatné štěnovické židovské obce¹⁴⁵.

Židovský hřbitov leží na severním svahu nad Losinským potokem, na východním okraji obce. Jeho poloha je neobvyklá, protože židé si mohli koupit jen pozemek, který

---

¹⁴³ VLČKOVÁ, Alena, 2011. *Židovská historie ve Štěnovicích*. Štěnovice: OÚ Štěnovice.

¹⁴⁴ VLČKOVÁ, Alena, 2013. *Štěnovice a druhá světová válka*. 1. Štěnovice: OÚ Štěnovice

¹⁴⁵ VLČKOVÁ, Alena, 2011. *Židovská historie ve Štěnovicích*. Štěnovice: OÚ Štěnovice.

ležel ladem a nehodil se k žádnému běžnému účelu. Jeho založení je datováno mezi lety 1795 až 1796. Není příliš velký, ale najdeme tady celkem sto šedesát dva náhrobků v jedenácti řadách. Všechny stojící náhrobky jsou obráceny směrem k jihozápadu.

Židovská škola fungovala ve Štěnovicích od 70. let 19. století. Pravděpodobně do soukromé školy nechodily židovské děti pravidelně celý týden. Dle historických dokumentů je zřejmé, že židovské děti běžně navštěvovaly obecnou školu spolu s českými dětmi a do své židovské školy docházely jen na výuku náboženství, hebrejštiny a němčiny¹⁴⁶.

8 Celkové postavení Židů v české společnosti

8.1 Antisemitismus

Federace židovských obcí České republiky, tzv. FŽO, každým rokem nechává vyhotovit tzv. „Zprávu o projevech antisemitismu v České republice“, ve které jsou porovnány a rozděleny do různých kategorií veškeré antisemitské incidenty. Jejím cílem je poskytnutí co nejpřesnější představy, dle nashromážděných informací, o všech možných projevech antisemitismu a vůbec celkového nahlížení většinové společnosti na toto téma¹⁴⁷.

Antisemitismus¹⁴⁸ je termín z 19. století, který je vnitřně rozporuplný, neznamena obecně protisemitský postoj, neboli negativní postoj k Arabům, ale nenávisť k Židům. Má několik aspektů, ze kterých se skládá, jako je třeba neochota Židů se zařadit a splynout s majoritní společností země, kde žijí, čímž na sebe poutají velkou pozornost. Můžeme ho lépe vysvětlit jako předpojatost vůči představitelům židovského náboženství judaismu, etnické skupině nebo rase. Jde o formu xenofobie, neboli nepřátelství ke všemu cizímu, která může mít různé formy, od nenávisti jednotlivých osob, až po institucionalizované násilné pronásledování příslušníků židovského národa. Krajním příkladem antisemitismu

---

¹⁴⁶ VLČKOVÁ, Alena, 2014. *Zmizelé Štěnovice*. Štěnovice: OÚ Štěnovice. Sborník ISBN 978-80-260-7150-1.

¹⁴⁷ *Výroční zpráva o projevech antisemitismu* [online], 2016. Praha: Federace židovských obcí [cit. 2018-02-21]. Dostupné z: <https://www.fzo.cz/3031/vyrocní-zpráva-o-projevech-antisemitismu-v-cr-za-rok-2015/>

¹⁴⁸ MESAIDÉ, Gerald, 2000. *Obecné dějiny antisemitismu: Od starověku po dvacáté století*. 1. Praha: Práh. ISBN 80-7252-038-5.s.15

byla otevřeně nepřátelská nacistická ideologie Adolfa Hitlera, jež vedla k vyhlazení Židů v Evropě¹⁴⁹.

Antropolog Ivo Budil však vidí rozdíl mezi antisemitismem, chápaným jako dřívější jev anebo termín. Uvádí, že termín „antisemitismus“ prvně užil v roce 1879 německý politický novinář Wilhelmem Marr. Ten věřil názoru, že Židé chtějí ovládnout osoby německého původu. Židy popisoval tak, že byli od přírody stvoření jako zlí a špatní lidé, ne kvůli své víře. Podobné pojetí antisemitismu znamená negativní postoj vůči všem semitským národům¹⁵⁰. Z obecného hlediska jsou Semité národy ty, které používají semitský jazyk, což je jazykovým označením, ne však rasovým. V letech 19. století začali být Semité chápáni ne pouze jako etnická skupina, hlavně jako samostatná rasa. K takovému přesvědčení pomohly rasové teorie Artura de Gobineaua. Ten prosazoval názor, že původ Semitů je ve smíšení několika ras, a podle něj tedy nebyli „čistými“ z rasového hlediska. Tato charakteristika měla negativní dopad na utváření jejich společnosti. Z historie 20. století už víme, že se primárně tímto názorem nechal inspirovat nacismus, který ho zručně použil proti židovskému národu¹⁵¹.

Antisemitismus se může projevat ve třech různých formách, jako křesťanský, rasový a politický. Křesťanský typ chápal křesťanství jako konkurenční náboženský směr vůči judaismu. Rasový typ zas vycházel z inspirace antropologie a biologie, hlavně z Darwinova evolučního učení o rasách, které popisovalo Židy jako druhořadou rasu. Politický typ, někdy označovaný za antisionismus neuznává rovnoprávnost Židů jakožto národa, ani nesouhlasí s jeho zákonnou suverenitou vůči ostatním zemím. Neuznává židovský stát Izrael, od jeho založení, v květnu 1948. Vážným rysem moderního antisemitismu je přesvědčení, že se Židé snaží převzít nadvládu nad celým světem. K tomu jim nahrával fakt velkého židovského majetku a díky tomu i významného postavení ve společnosti. Antisemité hlásali, že úspěch a prosperita židovského národa není zasloužená a že jí Židé dosáhli nějakým nekalým způsobem či spiklenectvím. Dalším činitelem ve vývoji moderního typu antisemitismu bylo nacionalistické směřování a utváření národnostních států. Ty se zaměřovaly na charakteristické znaky jako je národní jazyk a

---

¹⁴⁹ *Moderní antisemitismus* [online], 2011. Praha: Institut Tereziánské iniciativy [cit. 2018-02-23]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/antisemitismus-2/historicky-vyvoj-antisemitismu/moderni-antisemitismus/>

¹⁵⁰ BUDIL, Ivo T., 2009. *Jitro Árijců: život a dílo Arthura Gobineaua, zakladatele árijské ideologie*. V Praze: Triton. ISBN 978-80-7387-274-8.s.158-164

¹⁵¹ FREDRICKSON, George M., 2003. *Racismus: stručná historie*. Praha: BB art. ISBN 80-734-1124-5.s.67

kultura a samozřejmě samotný národ. Idea národního státu znamenala pro Židy jasnou hrozbu, protože Židé se lišili ve všech stránkách, nejen v náboženství, ale měli jiné zvyky, tradice, i charakter a svou mentalitu, myšlení i hodnoty. V moderní době však vznikla nové pojetí rovnoprávnosti, i v rasové otázce. Odlišnost lidských ras, byla tím určujícím prvkem, jenž začal pomalu utvářet lidskou společnost¹⁵².

Zpráva o projevech antisemitismu shrnuje jednotlivá porovnání odlišných kategorií antisemitských incidentů mezi lety 2008 až 2015, další roky prozatím chybí, data nejsou dosud zpracována. FŽO klasifikuje antisemitský incident jako vážný skutek, který negativně směřuje proti osobám s židovskou sebeidentifikací, dále proti členům židovské komunity anebo jejím organizacím a majetku, s prokázáním jasně protizidovské motivaci činu. Nebo se může jednat o výběr oběti antisemitského útoku z důvodu jejího, třeba i ne zcela úspěšně prokazaného židovského původu, pachatel útoků se toto jen domnívá.

Z uvedeného dokumentu¹⁵³ vyplývá, že Federace židovských obcí pro rok 2015 zaregistrovala 221 antisemitský orientovaných incidentů, je to podobný výsledek jako v roce 2014, to jich bylo celkem 234. Stejně tak charakter těchto případů nenávisti vůči Židům se nijak výrazně nezměnil. Útoky měly podobu dopisů a emailů, slovních výpadů, dále obtěžování u židovských objektů, pak znesvěcování židovských památek a vandalství. Velkým problémem jsou nenávistné antisemitské projevy na internetu. V roce 2015 dosáhlo jejich množství na 36% ze všech evidovaných příspěvků. Ty jsou obvykle nejvíce uvedeny na webových stránkách, které patří extrémní pravici, nebo na antiliberalních webech. Hlavními tématy bývají teorie o stoupajícím židovským vlivu nad světem a také popírání holocaustu v dějinách lidstva. Co se týče kyberprostoru, tam se stále větší měrou rozmáhá šíření antisemitských článků přímo na sociálních sítích, je to velmi snadné, rychlé a dost účinné. Pisatelé se však mylně domnívají, že mohou uhájit svou anonymitu a beztrestnost. Příkladem je příspěvek z Facebooku, s názvem „Židy v ČR nechceme.“ Ten byl pro svůj závadný obsah sociální sítí smazán¹⁵⁴.

Na tyto názory měly samozřejmě v roce 2015 velký vliv jak prodělaná imigrační krize, tak následné teroristické útoky po Evropě. To mělo za následek další narůstání

---

¹⁵² KRYL, Miroslav, 2011. *Rasismus, antisemitismus, holocaust*. Ústí nad Labem: Filozofická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem. ISBN 978-80-7414-389-2.s.46

¹⁵³ *Výroční zpráva o projevech antisemitismu* [online], 2016. Praha: Federace židovských obcí [cit. 2018-02-21]. Dostupné z: <https://www.fzo.cz/3031/vyrocní-zpráva-o-projevech-antisemitismu-v-cr-za-rok-2015/>

¹⁵⁴ *Výroční zpráva o projevech antisemitismu* [online], 2016. Praha: Federace židovských obcí [cit. 2018-02-21]. Dostupné z: <https://www.fzo.cz/3031/vyrocní-zpráva-o-projevech-antisemitismu-v-cr-za-rok-2015/>

xenofobie a výrazné vyhranění české společnosti, což bylo okamžitě využito ve prospěch a zneužití skupinami extrémní pravice a antiliberálů. Ti začaly vydávat a šířit antisemitské knihy a články proti sionismu a holocaustu. Uprchlíká krize s sebou přinesla protiislámské tendence a zároveň způsobila výraznější projevy antisemitských výpadů vůči Židům. Častým tématem protižidovských teorií se tak stal názor, že právě Židé stojí za organizováním přílivu uprchlíků do Evropy, protože jejich hlavním záměrem je ovládnutí a zničení celé Evropy. Vzhledem k dnešní globální celosvětové situaci si sami předsedové židovských obcí uvědomují, jakou nebezpečnou hrozbu znamená globální svět s obrovským počtem uprchlíků, proudících do evropských zemí. Židé jsou rozpolcení v přístupu k těmto lidem, často pocházejících z válečných zemí, neví přesně, zda se mají přiklonit na stranu pomoci a nebo se mají více obávat společné budoucnosti ve své domovské zemi s uprchlíky¹⁵⁵.

Právě od roku 2015 byl zaznamenán vyšší výskyt vydaných knih s antisemitským obsahem. Ty jsou velmi rizikové, protože jejich vydavatelé se snaží ovlivnit svými nenávislnými komentáři čtenáře a hlavně získat pro své postoje punc důvěryhodnosti. Knihy jim také přinášejí finance, které využívají pro podporu činnosti extremistických organizací. Do skupiny fyzických útoků na židovský majetek můžeme zařadit případ z Českého krumlova, kde byla poškozena hřbitovní budova židovského hřbitova a byla poničena jména obětí Holocaustu na zdi ve hřbitovní místnosti. Nebo druhý incident ve Svitavách, kde byl posprejován památník Oskara Schindlera¹⁵⁶. Vyhrožování Židům se oproti roku 2014 v následujícím roce 2015 snížilo, ovšem jejich obtěžování nabralo opačný směr, došlo k 31 případům, bylo to největší číslo od sledovaného roku 2008, celých 11% navíc. Příkladem byla návštěva hrobu Anežky Hružové v Polné, extrémní pravicovou skupinou Národní demokracie, která zde zanechala pobuřující nápis, ohledně řešení židovské otázky. Proti židovským obyvatelům bylo namířeno v roce 2015 184 antisemitských článků, videí i obrázků, což je 82% ze všech zaznamenaných incidentů. Opět v jejich tématech najdeme jak konspirační teorie, tak popírání antisemitismu, nebo příspěvky v duchu nového či rasového antisemitismu. Závěrem můžeme říci, že Česká republika je prozatím vyhodnocena oproti dalším evropským státům střední Evropy jako

---

¹⁵⁵ *Výroční zpráva o projevech antisemitismu* [online], 2016. Praha: Federace židovských obcí [cit. 2018-02-21]. Dostupné z: <https://www.fzo.cz/3031/vyrocní-zpráva-o-projevech-antisemitismu-v-cr-za-rok-2015/>

¹⁵⁶ německý obchodník, známý tím, že zachránil 1 200 Židů před smrtí v koncentračním nebo vyhlazovacím táboře

bezpečná země pro židovskou komunitu¹⁵⁷. Stát, kde má široká veřejnost k její existenci a jejím členů spíše neutrální postoj. To v rozhovoru potvrdilo všech sedm dotázaných, kde všichni uvedli, že se nijak v běžném životě necítí být ohroženi, nicméně jak uvedl pan Jindřich, „ Se svým židovským původem se na setkání nechlubím“¹⁵⁸. Také v politické oblasti je to více okrajový faktor, s čímž souhlasí sami Židé.

Tabulka 3: Porovnání všech kategorií antisemitských incidentů (2008-2015)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Fyzické útoky na osobu	1	0	0	1	0	1	1	0
Fyzické útoky na majetek	2	6	5	5	6	3	5	5
Vyhrožování	2	1	3	4	0	3	9	3
Obtěžování	15	4	8	7	10	6	28	31
Články, Weby, Obrázky a videa	28	17	31	26	82	156	191	182
Celkem	48	28	47	43	98	169	234	221

Zdroj: Výroční zpráva o projevech antisemitismu [online], 2016. Praha: Federace židovských obcí [cit. 2018-02-21]. Dostupné z: <https://www.fzo.cz/3031/vyrocní-zprava-o-projevech-antisemitismu-v-cr-za-rok-2015/>

8.2 Neonacismus v Plzni

V Plzni už proběhlo několik pochodů pořádaných extremistickými skupinami. Pochody bývají naplánované na dny, které významně souvisejí s holocaustem. V Plzni se měl dne 19. ledna 2008 konat takovýto pochod, protože ve stejném dnu roku 1942 byli plzeňští Židé zařazeni do transportů do tábora Terezín. Naštěstí díky tvrdému odporu židovských i dalších organizací nedostal povolení ke svému konání. Namísto něj se v Plzni pořádala pietní akce na místě před Velkou synagogou na Klatovské třídě¹⁵⁹.

¹⁵⁷ Výroční zpráva o projevech antisemitismu [online], 2016. Praha: Federace židovských obcí [cit. 2018-02-21]. Dostupné z: <https://www.fzo.cz/3031/vyrocní-zprava-o-projevech-antisemitismu-v-cr-za-rok-2015/>

¹⁵⁸ Jindřich, novinář. Osobní rozhovor. Plzeň, leden 2018

¹⁵⁹ Neonacisté u plzeňské synagogy [online], 2008. Praha: idnes [cit. 2018-02-23]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/u-plzenske-synagogy-se-sesly-stovky-lidi-neonaciste-ne-pi0-/domaci.aspx?c=A080119_101435_domaci_klub

Je správné si uvědomit, že právě šíření antisemitismu, poté co byl v 90. letech 20. století vytlačen z Evropy komunismus, je prováděno díky činnosti neonacistických skupin. Ty se ve svém přesvědčení snaží přiblížit ke starším západoevropským vzorům, jako je třeba hnutí Nazi-skins, neboli skinheads. Opět se objevilo antisemitské chování, zahrnující zneuctění židovských památek, synagog, hřbitovů i památníků a náhrobních kamenů. Dnešní neonacistické skupiny se veřejně přihlašují k odkazu hitlerovského antisemitismu. Většinou konají svou činnost tajně, ale zároveň mezinárodně spolupracují mezi sebou. Obvyklé místa jejich shromažďování jsou hudební koncerty extremisticky zaměřených skupin, které píší antisemitské a rasistické texty písní¹⁶⁰.

Neonacismus¹⁶¹ spolu s extremismem se staly problémem celé společnosti a je proti oběma vlivům potřeba se bránit. Takový názor zastává i pan Oldřich Stránský¹⁶², předseda České rady pro oběti nacismu. Sám je původem ze židovské rodiny a v životě absolvoval pobyt ve čtyřech koncentračních táborech, kde přišel o všechny své příbuzné. Stránský se domnívá, že ani dnes nemůžeme nechat projevy neonacismu bez odezvy, musíme tyto nebezpečné tendence podchytit hned v zárodku, aby z nich nevybujelo ještě větší zlo, jako za druhé světové války. Také terorismus je podle něj velmi ohrožujícím směrem, má s nacismem hodně společného, ani jeden nemá jako hlavní hodnotu lidský život. Teroristické útoky i v minulosti byly často namířené proti židovským institucím, hlavně synagogám.

8.3 Obecný postoj většinové společnosti

Zdá se, že podle obecného postoje majoritní společnosti v České republice, nemají lidé s židovskou minoritou žádný problém. Nezaznamenali u židovského obyvatelstva nic tak závažně odlišného, s čím by se museli těžce smířovat, či proti čemu silně vystupovat.

---

¹⁶⁰ LAQUEUR, Walter, 2007. *Měníci se tvář antisemitismu: od starověku do dnešních dnů*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 978-80-7106-927-0.s.17-20

¹⁶¹ Vychází z teze o nadřazenosti bílé rasy

¹⁶² *Příběhy 20.století* [online], 2016. Praha: Lidové noviny [cit. 2018-02-24]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/oldrich-stransky-1vx-/pribehy-20-stoleti.aspx?c=A160325_164140_pribehy-20-stoleti_sij

Paní Ester přiznala, že když při konverzaci zmíní své židovské vyznání, stává se tento fakt pro ostatní spíše zajímavostí, než stigmatem¹⁶³. Snad jen velmi málo početná skupinka pražských ortodoxních Židů se liší, jinak ostatní Židé v různých městech země jsou téměř neidentifikovatelní. Na rozdíl od dalších etnických skupin u nás, nepoužívají odlišný jazyk, jen češtinu jako zbytek populace. Ani jeden z dotazovaných hebrejštinu neovládá, ani jí nerozumí. Snad jen paní Marie si ještě vybavuje nějaké výrazy z dětství¹⁶⁴. Je pravdou, že začlenění židovského obyvatelstva k českému neprobíhalo vždy bez potíží, ale už v 19. století přece jen k určitým změnám došlo. Jako první se snažili o větší přiblížení k české společnosti spisovatelé, pocházející ze židovských rodin. Takovým příkladem byl Siegfried Kapper, český a německý romantický básník, spisovatel, cestovatel a lékař. Hlásil se k české, německé i židovské totožnosti a snažil se smířovat nacionální nepřátelství, což mu mnozí vytýkali. Spojení obou národů se mohla uskutečnit až ke konci 19. století, s vydáním nového právního předpisu, který dal Židům státní občanství a rovnoprávné postavení ve společnosti. Sblížení národů pomohl i předválečný, nově vzniklý Spolek českých akademiků-židů¹⁶⁵, z roku 1876, jehož se stal právě Siegfried Kapper řádným členem¹⁶⁶.

Situaci naopak velmi poškodil známý proces Leopolda Hilsnera, byl to rakouský občan židovského původu, který byl odsouzen za vraždu Anežky Hrušové a Marie Klímové. O proces s Hilsnerem se velmi zajímal tehdejší tisk, zároveň proces mobilizoval řadu antisemitů k protižidovské kampani (tzv. Hilsneriádě), proti které vážně vystoupil budoucí československý prezident T. G. Masaryk. V českých zemích to byla ojedinělá situace, protože až do začátku druhé světové války, v roce 1938 nedošlo už k podobnému vyhrocenému nepřátelskému ataku mezi českým a židovským obyvatelstvem. Mezi oběma sice panovalo jakési napětí a občas se událo pár antisemitsky podbarvených případů, ale v Čechách nebyly natolik vyostřeny, aby se zde Židé museli obávat velkých násilností, naopak se postupem doby zařazovali do majoritní společnosti. Ve 20. letech 20. století byly zakládány další organizace na podporu česko-židovského vztahu, i když se Židé ne vždy ztotožňovali s českým národem a zejména v příhraničních oblastech republiky stále

¹⁶³ Ester, zdravotní sestra . Osobní rozhovor. Plzeň, leden 2018

¹⁶⁴ Marie, dámská krejčová . Osobní rozhovor. Plzeň, prosinec 2017

¹⁶⁵ *Spolek českých akademiků-židů* [online], 2016. Praha: Židovské listy [cit. 2018-02-26]. Dostupné z: <https://zidovskelisty.info/2016/03/01/pred-140-lety-vznikl-spolek-ceskych-akademiku-zidu/>

¹⁶⁶ PĚKNÝ, Tomáš, 2001. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Sefer. ISBN 80-859-2433-1.s.490-497

tíhli spíše k hodnotám a kultuře německého národa¹⁶⁷. Pan Josef, který prožil dětství na Tachovsku a později se přistěhoval do Plzně, vzpomíná, že v rodině mezi sebou mluvili výhradně německy¹⁶⁸.

Dnes se spousta Židů pokládá za Čechy a ani jim nepřijde na mysl odsud odejít, jdou zde doma. Takovou skutečnost potvrzuje také tajemník Federace židovských obcí JUDr. Tomáš Kraus, když sám sebe v tisku a médiích označuje za osobu českou, nikoliv židovskou. Zdůrazňuje, že díky společné existenci obou národů, částečné asimilaci a zároveň dlouhodobému zlepšování vzájemného vztahu, nemá Česká republika problémy antisemitského charakteru, na rozdíl od jiných evropských zemí¹⁶⁹. To dokládají i průzkumy veřejného mínění, když ukazují, že například v roce 2015 více než polovina respondentů uvedla, že by jim nevadilo bydlet v blízkosti židovských spoluobčanů¹⁷⁰. Zároveň se k takovému chápání Židů jako právoplatných občanů české společnosti, přidávají české sdělovací prostředky, protože veřejnost informují o důležitých situacích ze života židovských obcí a spolků v naší zemi. Jako příklad nám slouží třeba Český rozhlas, který pravidelně zařazuje do svého programu pořad s názvem „Šalom alejchem“. Jedná se o židovskou tematiku, kterou nás provází Leo Pavlát, český židovský novinář a hlavně současný ředitel Židovského muzea v Praze. Druhým veřejně činným představitelem židovské minority je vrchní zemský rabín Karol Sidon, jenž se často ve svém rozhlasovém pořadu mohl vyjadřovat a komentovat aktuální politické, kulturní, hospodářské dění v Čechách i ve světě. Židovská témata se v médiích často zaobírají otázkami holocaustu, současných projevů antisemitismu, pietních aktů, obnově židovských památek a náplní židovských kulturních akcí. Jako další podpůrný fakt skutečnosti, že Židé mají v české společnosti své místo slouží založení Lauderových škol v Praze. Jedná se o židovské školy, které nechala zřídit židovská obec v roce 1997, za podpory amerického podnikatele Ronalda Laudera. Jsou rozčleněny na mateřskou školu a první stupeň základní školy plus osmileté gymnázium. Dochází sem zhruba dvěstěpadesát žáků a studentů, kteří zde studují hebrejštinu i judaismus. Najdeme je i v dalších evropských zemích, v Polsku, Rakousku a

---

¹⁶⁷ PĚKNÝ, Tomáš, 2001. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Sefer. ISBN 80-859-2433-1. s.490-497 s.517

¹⁶⁸ Josef, zemědělec. Osobní rozhovor. Plzeň, prosinec 2017

¹⁶⁹ *Hovory 1.11.2015* [online], 2015. Praha: Český rozhlas [cit. 2018-02-19]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/hovory/_zprava/1549128

¹⁷⁰ *Vztah české veřejnosti k cizincům* [online], 2015. Praha: STEM [cit. 2018-02-20]. Dostupné z: <https://www.stem.cz/vztah-ceske-verejnosti-k-cizincum-brezen-2015/>.

Maďarsku. Školy jsou určeny nejen dětem židovského původu, ale mají jednu podmínku pro všechny studenty bez rozdílu původu. Všechny děti zde musí dodržovat židovské zvyky a tradice během školního roku. A právě tímto nenásilným způsobem se i nadále česká a židovská kultura vzájemně propojuje a obohacuje¹⁷¹.

Obecně ze strany většinové společnosti dochází k podpoře nejen Židů, ale i judaismu a státu Izrael. To je zřetelné z faktu, že i významné osobnosti se zapojili do vysazování stromů v Izraeli, dále ke spolupráci s mezinárodní organizací, s názvem Keren Kayemeth Leisrael, která se stará o zúrodnování veřejné půdy. Ta si dokonce ke svému jménu u nás přidala označení „Židovský národní fond v České republice“. O podporu Židů ve všech možných směrech se také zasazuje Mezinárodní křesťanské velvyslanectví Jeruzalém, nebo Společnost křesťanů a Židů. I samotný judaismus už je možné po letech zákazů svobodně akademicky studovat. Máme zde několik odborníků na světový a český judaismus, například profesora hebrejštiny a biblických studií Stanislava Segerta, nebo Bedřicha Noska, který vede katedru judaistiky na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze¹⁷².

8.4 Holocaust – jádro identity Židů

Holocaust můžeme vysvětlit jako termín, kterým označujeme nacistickou politiku systematického, státem provozovaného pronásledování a hromadného vyvražďování, osob převážně židovské národnosti. V širším smyslu je pod termínem holocaust obsažen i celý nacistický systém pronásledování spolu s věznicemi a koncentračními tábory. Oběti holocaustu během druhé světové války dosáhly počtu mezi jedenácti až sedmnácti miliony lidí, z toho v rámci genocidy proti židovskému etniku asi šest miliónů Židů¹⁷³.

Z historie je zřejmé, že počet Židů v České republice velmi razantně klesl oproti dřívějšíku. Před začátkem druhé světové války žilo na našem území, počítáno i s částí Podkarpatské Rusi celkem třístapadesát tisíc Židů, v současnosti se čísla pohybují mezi

---

¹⁷¹ *Lauderovy školy* [online], 2018. Praha: Židovská obec v Praze [cit. 2018-02-15]. Dostupné z:

http://www.lauder.cz/cs/zakladni_informace.html

Lauderovy školy [online], 2018. Praha [cit. 2018-02-15]. Dostupné z:

http://www.lauder.cz/cs/zakladni_informace.html

¹⁷² VOJTÍŠEK, Zdeněk, 2004. *Encyklopedie náboženských směrů a hnutí v České republice: náboženství, církve, sekty, duchovní společenství*. Praha: Portál. ISBN 80-717-8798-1.s.130-139

¹⁷³ *Co to byl holocaust* [online], 2011. Praha: Institut Tereziánské iniciativy [cit. 2018-02-21]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/zdroje/odborne-a-dalsi-texty/casto-kladene-otazky-o-holocaustu/>

patnácti a dvaceti tisíci, dle informací z Federace židovských obcí¹⁷⁴. To v lidech vyvolává přesvědčení, že Židé i judaismus už patří u nás minulosti. Dále jsou Židé často chápáni jen jako oběti holocaustu, jako vymřelé rodiny, které většinou zahynuly v koncentračních táborech. Tyto naučené stereotypy se i nadále promítají do kolektivního povědomí jak Židů samotných, tak stále přetrvávají v přesvědčení nežidovské veřejnosti. Neustále připomínaná kolektivní tragédie Židů se stala hlavní definující složkou, ze které vychází židovská identita dneška. Právě proto holocaust pro ty, kteří již nevěří v boha, už opustili tuto víru a neuznávají židovské náboženství, představuje jediné pouto které je identitě váže. Federace židovských obcí provedla výzkum mezi členy jednotlivých židovských obcí s cílem zjistit motivaci pro vstup do organizace, po roce 2000. Výsledek přinesl překvapivou informaci, podle které přes 30% respondentů z židovské komunity uvedlo, že zrovna holocaust je inspiroval pro tento krok¹⁷⁵.

Problém vnímání holocaustu je už vlastní i Židům v České republice, velmi jim vadí, že na ně většinová společnost pohlíží jen tímto způsobem. Zcela nepochybně se vidí i jinak, než jen jako oběti holocaustu. Mladší členové židovských obcí volají po novém, moderním přístupu k nahlížení na svou komunitu, kdy upřednostňují orientaci do nové doby, a ne se stále ohlížet za vším co už prožili v minulosti. Změnu v přístupu dokládají pořádáním různých kulturních podniků, aby se konečně odtrhli od dějin holocaustu a ukázali celé židovské dějiny jako zajímavý celek, který má co nabídnout i nežidovské části obyvatel. K tomu jim slouží akce, jako jsou Dny židovské kultury, Judafest nebo Rok s židovskou kulturou, který byl uspořádaný ke stému výročí založení Židovského muzea v Praze¹⁷⁶.

O holocaust se dodnes zajímá široká veřejnost a tak se stále pořádají vzpomínkové akce, vzdělávací přednášky, píší se učebnice, konají se různé besedy ve školách. Židovská minorita všechny tyto činnosti podporuje s velkým nadšením, má velkou snahu, aby na tak tragické události, kterými musel židovský národ v minulosti projít, nikdy celá široká veřejnost nezapomněla. Je potřeba si uvědomit, že samotné téma holocaustu je samo o sobě zajímavým námětem pro různé nové knihy, filmy a dokumenty. Ovšem takové

---

¹⁷⁴ *Statistika* [online], 2018. Praha: FŽO [cit. 2018-02-15]. Dostupné z: <https://www.fzo.cz/o-nas/statistika/>

¹⁷⁵ *Co znamená členství v ŽO* [online], <https://www.fzo.cz/ros-chodes/>. Praha: Federace židovských obcí [cit. 2018-02-17]. Dostupné z: <https://www.fzo.cz/ros-chodes/>

¹⁷⁶ *Rok s židovskou kulturou* [online], 2006. Praha: Český rozhlas [cit. 2018-02-21]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/zajimavosti/_zprava/rok-s-zidovskou-kulturou-100-let-zidovskeho-muzea-v-praze--218169

pojímání holocaustu může být velmi zavádějící, může až svádět ke vzniku nové vlny antisemitských postojů.

9 Současné problémy židovské menšiny

Hlavním současným problémem židovské minority po pádu komunistického režimu v roce 1989 nejsou antisemitské útoky na obce, jejich majetek, památky nebo židovské jednotlivce. Jde hlavně o vnitřní rozpory uvnitř židovské komunity a její současnou, celkovou nevyrovnanost. Jedná se o vlastně o přetrvávající rozepře mezi Židy, židovskými skupinami obyvatel a co je nejhorší, mezi odlišnými proudy judaismu. V dnešní době se většinou židovské obce nedokáží shodnout na podobě a směřování do budoucna. Otázky, které vytvářejí tento svár jsou pořád identické¹⁷⁷:

- Jakým způsobem přitáhnout nové členy do židovských obcí?
- Jak moc je správné židovské obce zpřístupnit nežidovské části populace
- Podle jakých kritérií určit, kdo je a není židovského původu?

Musíme mít na paměti, že nejvíce členů židovských obcí jsou dříve narození, proto je potřeba všechny obce omladit a získat do nich více mladých lidí. Obce tak pořádají různé kulturní akce, bez náboženského podtextu, aby právě mladé budoucí členy zaujaly, což ovšem vyvolává další problémy. Jiné potíže s sebou přináší nečinnost převážné většiny členů obce, spolu s jejich častou absencí v synagoze na bohoslužbách a jiných programech, pořádaných židovskou institucí. Je jasné, že velká část Židů nestojí o členství v obci za každou cenu, a když už ano, tak jen v pozici nečinného příslušníka organizace, který se nijak neúčastní na aktivitách obce. Stejný neaktivní přístup k obci shodně vyjádřili všichni dotazovaní, kromě Ester, která se již několik posledních let podílí na pořádání různých akcí a dalších činností v židovské obci¹⁷⁸. Skutečnost, že Židé sami od sebe nechtějí vstupovat do obcí je ovlivňováno různými příčinami. Jedním důvodem může být to, že nejsou schopni věrohodně doložit svůj židovský původ, druhým zas to, že jsou již zcela

---

¹⁷⁷ *Stereotypy nemizí, antisemitismus však není silný* [online], 2013. Praha: Idnes [cit. 2018-02-15]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/rozhovor-s-predakem-ceskych-zidu-papouskem-fe4-domaci.aspx?c=A130123_142406_domaci_jj

¹⁷⁸ Osobní rozhovory. Plzeň, prosinec 2017 – leden 2018

asimilování do většinové společnosti, že na židovské kořeny ani nepomysleli, nebo o nich zkrátka vůbec nevědí. Všechny uvedené důvody mohou v budoucím vývoji židovské minority přinést spoustu existenčních potíží. Díky nim pak třeba bude nutné obce slučovat, či ty méně početné dokonce rušit¹⁷⁹. O možných neduzích budoucího židovského života se již zmiňoval vrchní zemský rabín Karol Sidon, který se domnívá, že ve svém trvání bude pokračovat jen malý počet židovských obcí mimo Prahu. Rabín Sidon zastává stanovisko ortodoxního judaismu a proto nepřipouští možnost, že by se židovské obce do budoucna přetvořily na společenské a kulturní instituce. Vyznává judaismus pouze jako náboženství¹⁸⁰. Do dnešní doby bylo v židovských obcích České republiky zaevidováno kolem tři tisíce lidí¹⁸¹, ale reálný počet se spíše pohybuje mezi patnácti až dvaceti tisíci lidí židovského původu.

9.1 Asimilace a bezvěrectví

Dnešní židovská komunita není zcela jednotná v přístupu k judaismu¹⁸², ten se rozlišuje na více proudů, které se od sebe liší. Jsou to konzervativní, liberální a ortodoxní směr judaismu, dále se zde vyskytuje obsáhlá židovská skupina nevěřících a tím pádem nepraktikujících Židů. Respondenti vysvětlovali, že se vždycky považovali za spíše liberální členy židovské obce, většinou je ani nenapadlo, že by vyznávali ortodoxní styl židovského života v dnešní době¹⁸³. Skupina nepraktikujících Židů je v Čechách a na Moravě nejpočetnější. Vyznačuje se tím, že tito lidé už nejsou nábožensky založení, v boha nevěří a ani již nenavštěvují synagogu za účel společné modlitby při bohoslužbách. Také už nejsou povinni chovat se podle základních židovských pravidel a záměrně nevyhledávají přítomnost dalších obyvatel židovského původu. Sami sebe vnímají jako běžné české občany, taky se chovají stejným způsobem, podle českých zvyklostí. Navíc fakt, že pocházejí z dřívějších židovských rodin je nechává zcela chladnými, nepřipisují mu žádný důležitý význam. Více než polovina dotazovaných uvedla, že o historii své

¹⁷⁹ *Stereotypy nemizí, antisemitismus však není silný* [online], 2013. Praha: Idnes [cit. 2018-02-15]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/rozhovor-s-predakem-ceskych-zidu-papouskem-fe4-domaci.aspx?c=A130123_142406_domaci_jj

¹⁸⁰ *Dingir 2, časopis o současné náboženské scéně* [online], 2010. Praha [cit. 2018-03-29]. Dostupné z: <http://dingir.cz/archiv/Dingir210.pdf>

¹⁸¹ *Statistika* [online], 2018. Praha: FŽO [cit. 2018-02-15]. Dostupné z: <https://www.fzo.cz/o-nas/statistika/>

¹⁸² VOJTÍŠEK, Zdeněk, 2004. *Encyklopedie náboženských směrů a hnutí v České republice: náboženství, církve, sekty, duchovní společenství*. Praha: Portál. ISBN 80-717-8798-1.s.130-139

¹⁸³ Osobní rozhovory. Plzeň, prosinec 2017 – leden 2018

židovské rodiny se dozvěděla až v dospělosti, když už se sami mohli rozhodnout, zda se chtějí o židovství víc dozvědět¹⁸⁴.

Už z historie je patrné, že díky přizpůsobení se Židů majoritní společnosti došlo v průběhu století ke ztrátě jejich židovské svébytnosti, spolu s původní identitou a vírou v boha. Tyto změny, patrné v dnešní době, ale mají daleko hlubší kořeny do minulosti. Fáze odklonu od tradičně pojímaného židovského života se započala už 17. až 18. století, v době osvícenství. Velmi se o tento posun zasloužil Josef II. svými nařízeními ohledně židovského postavení ve společnosti, už jen možností studovat na různých stupních škol. Samozřejmě nejvýznamnějším byl pro židovskou menšinu rok 1848, protože od tohoto okamžiku získali Židé skutečně stejná práva jako ostatní obyvatelé českých zemí. Neméně důležitým byl rok 1867, protože obdrželi státní občanství, volební právo, a občanskou a politickou rovnocennost v očích zákona. Právě všechny uvedené změny znamenaly pro židovskou minoritu pozvolnou asimilaci do české společnosti, což logicky vedlo ke ztrátě funkce židovských tradic, židovské kultury vůbec i celého sociálního systému, který si předtím pracně vybudovali židovští občané mezi sebou¹⁸⁵.

Nejvíce však Židé trpěli v období druhé světové války, kdy byla zlikvidována velká část židovské populace. Kvůli prožitým hrůzám za druhé světové války se mnoho Židů navždy odvrátilo od židovské víry, týkalo se to i části původně velmi silně nábožensky orientovaných židovských jedinců. Dalším těžkým obdobím si prošli v dobách komunismu, kde jejich pronásledování probíhalo skrytě, přesto byli Židé komunistickým režimem postihováni. Řada jich musela odejít z důležitých politických a společenských postů. I samotné židovské obce byly sledovány pod bedlivou kontrolou státního aparátu, přesněji na ně dohlížel Církevní odbor ministerstva školství a osvěty. Ten do fungování židovských obcí sám zasahoval, protože do správy obce většinou určil vlastního spolupracovníka, který plnil nařízení Komunistické strany a zároveň jí sděloval podrobnosti o fungování obce a chování jejích jednotlivých členů. Oba režimy zanechaly dodnes nesmazatelné stopy negativního charakteru v židovském obyvatelstvu. Nechtěli se ze strachu a obav přihlásit před širokým okolím ke svému židovskému původu a proto ani svým potomků nevěstípili židovské náboženství. Z těchto mnoha důvodů se v České

---

¹⁸⁴ Tamtéž

¹⁸⁵ PĚKNÝ, Tomáš, 2001. *Historie Židů v Čechách a na Moravě. 2.*, přeprac. a rozš. vyd. Praha: Sefer. ISBN 80-859-2433-1.s. 107-127

republiky se výrazně nedostává mladé židovské generace. Pokud bychom se Židů zeptali přímo, zda byli v rodinách vedeni k judaismu, mnoho z nich, středního věku, by nám spíše odpovědělo, že vůbec o svém pravém původu neměli tušení, protože se v jejich rodinách nikdy židovské zvyklosti neprováděly. K judaismu se museli dostat postupně v průběhu života, protože sami cítili, že je židovské náboženství a způsob života svým způsobem přitahuje a chtěli si vše sami vyzkoušet¹⁸⁶.

9.2 Spory mezi jednotlivými proudy judaismu

Po změně politické situace v roce 1989 se i u nás rozvinulo několik judaistických směrů, přestože zde máme málo příslušníků židovské komunity, oproti jiným evropským zemím. Věřící Židé se dělí podle liberálního, konzervativního nebo ortodoxního směru anebo se neidentifikují s žádným uvedeným přístupem a k židovství se cítí jen vnitřně připoutáni. Ani většina židovských obcí v České republice se nerozděluje k jednomu nebo druhému směru, snad jen pražská židovská obec je vyhraněnější se svým ortodoxním stanoviskem. Rozdílné směry se liší ve svých praktikách a určování kdo je židem a za jakých podmínek se jím může stát. Ortodoxní linie připouští výhradně židovský původ po matce, konzervativní linie uznává i původ pocházející po otci a liberální všemu přidává ještě právo návratu, tedy uznává, pokud má osoba alespoň jednoho prarodiče z židovské rodiny¹⁸⁷.

Další rozdíly mezi proudy judaismu je možné nalézt v otázkách toho, jak má správně probíhat bohoslužba nebo jaké je postavení žen v židovské společnosti atd. Ortodoxní učení věří, že Tóra je dílem boha, protože věří v myšlenku, že bůh se zjevil Mojžíšovi na Sinaji a odevzdal mu všech šestsetřináct přikázání a jejich interpretace. Mojžíš vše řádně zapsal a výklad micva¹⁸⁸ se postupně rozšiřoval mezi Židy ústní a pak písemnou cestou, až vznikl talmud¹⁸⁹. Z toho důvodu ortodoxní směr trvá na platnosti a striktního dodržování všech přikázání. Naopak progresivní směr stojí na přesvědčení, že

---

¹⁸⁶Židé a komunismus [online], 2011. Praha: Institut Tereziánské iniciativy [cit. 2018-02-10]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/antisemitismus-2/antisemitismus-po-druhe-svetove-valce/teze-moderniho-antisemitismu-v-soucasnosti/zide-a-komunismus-zidobolsevismus/>

¹⁸⁷MUCH, Theodor a Karl PFEIFER, 2000. *Svár bratří v domě izraelském: židovstvo mezi fundamentalismem a osvícenstvím*. Praha: Themis. ISBN 80-858-2188-5.s. 27

¹⁸⁸SLÁDEK, Pavel, 2008. *Malá encyklopedie rabínského judaismu*. Praha: Libri. ISBN 978-80-7277-379-4 s.151

¹⁸⁹Tamtéž s.225

Tóra nemůže být výtvozem pouze jediného člověka, ani jednoho okamžiku. Učí, že pět Mojžíšových knih sepsalo více lidí, asi čtyři osoby, protože zde najdeme rozdíly ve způsobu písma i v historických faktech. Vidí židovské učení jako stále se proměňující ve svém vývoji. Na základě tohoto přesvědčení, je možné náboženská pravidla měnit podle doby a společnosti, ve které se Židé právě nacházejí. Ovšem neopomínají zdůraznit preferenci morálních pravidel před rituálními. Konzervativní a progresivní Židé nesouhlasí s názorem, že by nedodržovali micva. Rozděluje je i odlišné postavení židovských žen ve společnosti. U neortodoxních směrů se ženy mohou zapojovat do náboženského života, zaujímat pozici rabínky, předčítat z Tóry a navštěvovat bohoslužbu ve společnosti mužů. Nic z uvedených postupů není u ortodoxního směru možné¹⁹⁰.

Právě ortodoxní judaismus byl roku 2003 v naší zemi schválen. V roce 2007 však Federace židovských obcí uznaly změnu a schválily i reformní směr, který dovozoval stát se členem obce i Židům po otci. Hlavním důvodem pro zavedení reformního judaismu byla potřeba přijmout další členy obce, přesto se jejich počet příliš nezvýšil. Občasné spory, které probíhají mezi různými skupinami probíhají i nadále, protože ani jednotlivé obce nejsou ve svém přístupu celistvé.¹⁹¹ Nejvíce roztržštěná je pražská židovská obec, protože vytrvala v ortodoxním směru. Je pravdou, že i další obce, které se hlásí spíše ke konzervativnímu či progresivnímu judaismu ne vždy mohou provozovat židovské obřady, pokud si nezajistí vlastního rabína, vypomáhá jim již zmíněný ortodoxní Karol Sidon. Federace židovských obcí se již spoustu let snaží najít konzervativního rabína, ale prozatím bez úspěchu. Nějakou dobu v pražské židovské obci sloužil rabín R.Hoffberg, ten byl ale pro svou neznalost českého jazyka po čase odvolán. Vystřídali ho pak ještě další rabíni, ponejvíce cizinci, kteří do České republiky přijíždějí na krátkodobý pobyt kvůli pozvání židovských institucí. Možná, že se situace nakonec obrátí k lepšímu, protože již studuje David Maxa na konzervativního rabína v Berlíně, s cílem se za sedm let po ukončení rabínských studií včetně ročního pobytu v Jeruzalémě, vrátit zpět do Čech¹⁹².

---

¹⁹⁰ MUCH, Theodor a Karl PFEIFER, 2000. *Svár bratří v domě izraelském: židovstvo mezi fundamentalismem a osvícenstvím*. Praha: Themis. ISBN 80-858-2188-5. s.35-45

¹⁹¹ *Výroční zpráva* [online], 2009. Praha: Federace židovských obcí [cit. 2018-02-12]. Dostupné z: <http://www.fzo.cz/wp-content/uploads/vyrocní-zprava-fzo-2009.pdf>

¹⁹² *Rabi Hoffberg Končí* [online], 2003. Praha: židovská kongregace Bejt Simcha [cit. 2018-02-22]. Dostupné z: <https://www.maskil.cz/9a/index.htm>

9.3 Konvertování k judaismu

Konverze¹⁹³ není zcela jednoduchým způsobem jak, se stát členem židovské obce. Člověk, který tak chce učinit, buď musí poskytnout důkazy o svém židovském původu nebo je nucen konvertovat. Judaismus jim jejich rozhodnutí nijak neulehčuje, protože je samo o sobě ve své podstatě svébytným náboženstvím, které si chrání svou výlučnost. Není jeho smyslem vyhledávat nové příslušníky církve, dokonce někteří ortodoxní rabíni zájemce o konverzi zrazují, aby si byli opravdu jistí, že konkrétní člověk má o judaismus skutečný zájem a nečiní tak z chvilkového poblouznění nebo z důvodu současné módní vlny židovství u mladých lidí.

Správný kandidát se tak musí v průběhu doby seznámit se základními pravidly judaismu, věnovat se studiu Tóry, dále se učit hebrejštinu, docházet do židovské obce a účastnit se bohoslužeb v synagoze. Teprve pak, je rozhodováno prostřednictvím židovského náboženského soudu tzv. Bejt din, zda může přistoupit ke konverzi a stát se tak skutečným Židem. Rozhodnutí o přijetí více upřednostňuje přesvědčení kandidáta, že může podle pravidel judaismu žít a rozumí celkovému myšlenkovému obsahu židovského náboženství, než jeho praktické znalosti. Pokud kandidáti projdou takovou zdlouhavou a složitou přípravou, často mají nakonec větší znalosti o židovství, než halachičtí Židé, kteří se všemi pravidly seznamovali již od dětství¹⁹⁴.

Nejčastější konverze probíhaly v České republice na počátku 90. let 20. století, pod vlivem jakéhosi módního trendu judaismu, protože po pádu komunismu se jevil jako neotřelý a po všech stránkách nový způsob života. Tito konvertité postupně vytvořili skupinu ortodoxních Židů, v jejichž středu působil rabín Karol E. Sidon. To se hrubě nelíbilo dalším židovským skupinám, které nebyly tak vyhraněné. Bylo to společenství etnických Židů, kteří brojili proti tomu, aby rabín Sidon svou skupinu protěžoval. Sidon byl jmenován rabínem v roce 1992, dříve působil v disentu a tak se předpokládalo, že bude zastáncem liberálního směru judaismu, ale on se stal pravým opakem, zastává ortodoxní stanovisko, i když sám není původem halachický Žid, svůj židovský původ totiž sdělil po otcovské linii, nikoliv mateřské. Neméně pozoruhodným faktem je, že i jiní rabíni přišli

---

¹⁹³ PAVLINCOVÁ, Helena, 1994. *Slovník: Judaismus : Křesťanství : Islám*. Praha: Mladá fronta. ISBN 80-204-0440-6.s.69-70

¹⁹⁴ *Někdy se nehodí citovat Tóru. Maskil*[online], 2004. Praha: židovská kongregace Bejt Simcha [cit. 2018-02-22]. Dostupné z: <https://www.maskil.cz/5764/11.pdf>.

k judaismu přes konverzi, jde o Radomíra Kučeru a Moscheho Ch.Kollera. V současné době již není konverze tolik lákavou cestou, která by vedla k židovství. Jaký je přesný stav v dalších židovských obcích v republice nevíme, protože obce tyto informace veřejnosti neposkytují¹⁹⁵.

9.4 Prognóza budoucího vývoje židovské menšiny u nás

Židovská menšina u nás se současně potýká s vnitřními a vnějšími problémy, které budou formovat i její fungování v blízké budoucnosti. Vnitřní problémy se většinou týkají současného stárnutí židovských obcí, které povede k postupnému slučování až zanikání některých obcí v České republice. Nejméně ohroženou bude stejně jako dnes pražská židovská obec, která má i v současnosti dostatečný počet členů zajišťujících její fungování. Tento vývoj by bylo možné zvrátit získáním nových členů do židovské komunity, ale i toto řešení se v současnosti potýká s řadou problémů. Jedním z nich je nejednotnost ve způsobu jak získat nové členy, protože starší část židovské obce nesouhlasí s větší otevřeností vůči široké veřejnosti, ani pořádáním kulturních akcí bez náboženského podtextu, aby právě nové členy přitáhla. Jiným problémem je rozdíl v různých směrech judaismu. Přestože v 2007 Federace židovských obcí uznala k ortodoxnímu i směr reformní, stále přetrvává roztržičnost v některých obcích. Rozdíl je v chápání dědičnosti židovského původu, zda po matce jak vyžaduje ortodoxní směr, nebo i po otcovské linii, jak připouští konzervativní směr anebo po prarodičích, dle liberálního směru. V roce 2014 byl zvolen pražským vrchním rabínem David Peter, který je stejně jako jeho předchůdce, Karol Sidon, zastáncem ortodoxní linie a proto se předpokládá, že tento problém bude v budoucnu přetrvávat.

Židovská asimilace do české společnosti v průběhu století zapříčinila, že Židé postupně ztratili svou původní identitu a dále ji již nepředávali svým dětem a tak se židovství v moderní době postupně vytrácelo. Vzhledem k tomu, že většina asimilovaných Židů je již staršího středního věku, nepřepokládá se, že i pokud by se vrátili zpět k praktikám judaismu, tak to v budoucnu vyřeší klesající tendenci počtu Židů v komunitě.

---

¹⁹⁵ *Povídání o pražské židovské obci. Maskil* [online], 2004. Praha: židovská kongregace Bejt Simcha [cit. 2018-02-22]. Dostupné z: <https://www.maskil.cz/5764/12.pdf>

K vnějším problémům židovské komunity patří projevy antisemitismu a zajištění bezpečnosti. Pozitivní je neměnný trend v nízkém počtu fyzických útoků na osobu. Jedinou negativní oblastí je vzrůstající počet incidentů v kategorii obtěžování a zejména internetových útoků na sociálních sítích. Přesto s přihlédnutím k výše uvedeným faktům, můžeme předpokládat, že Česká republika bude i nadále bezpečnou zemí pro židovskou komunitu.

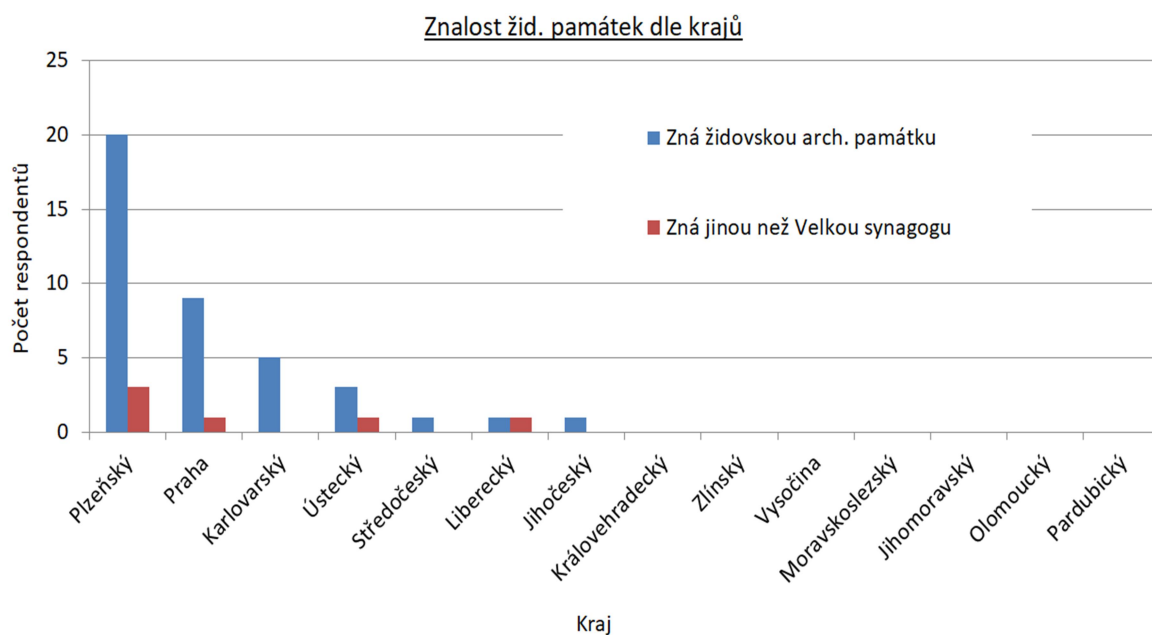
10 Celkové povědomí o židovské kultuře v Plzni.

V práci je využito dotazníkové šetření, kterým se určovalo všeobecné povědomí populace o židovské kultuře v Plzni. Dotazníky byly vyplněny na webu vypln.to, celkem 201 respondenty. Ti pocházeli ze všech krajů České republiky, a proto jejich znalosti o Plzeňském kraji nebyly ve všech případech dostačující pro relevantní odpovědi. Z tohoto důvodu byl sestaven druhý dotazník, který větší měrou pokrýval lokální znalosti o oblasti Plzeňska a místní židovské kultury. Ten byl předložen náhodnému vzorku 26 Plzeňanů. Získaná data z obou uvedených skupin byla následně zpracována pomocí programu MS Excel, do níže umístěných grafů.

Znalost židovských památek podle jednotlivých krajů v ČR

V grafu 1 jsou zachyceny výsledky všeobecného povědomí napříč Českou republikou o židovských kulturních památkách Plzeňska. Znalosti respondentů se ukázaly, že každý pátý dotazovaný dokázal určit alespoň jednu židovskou kulturní památku v Plzeňském kraji. Ze zjišťování také ale vyplynulo, že převážná část respondentů znala jen nejznámější Velkou synagogu na Klatovské třídě. Pouze 3% dotazovaných dokázalo určit jinou architektonickou památku, než právě synagogu. Není překvapením, že vyšší úspěšnost vykazovali respondenti z Plzeňského kraje a ostatních přiléhajících regionů.

Graf 1: Znalost židovských památek dle krajů ČR

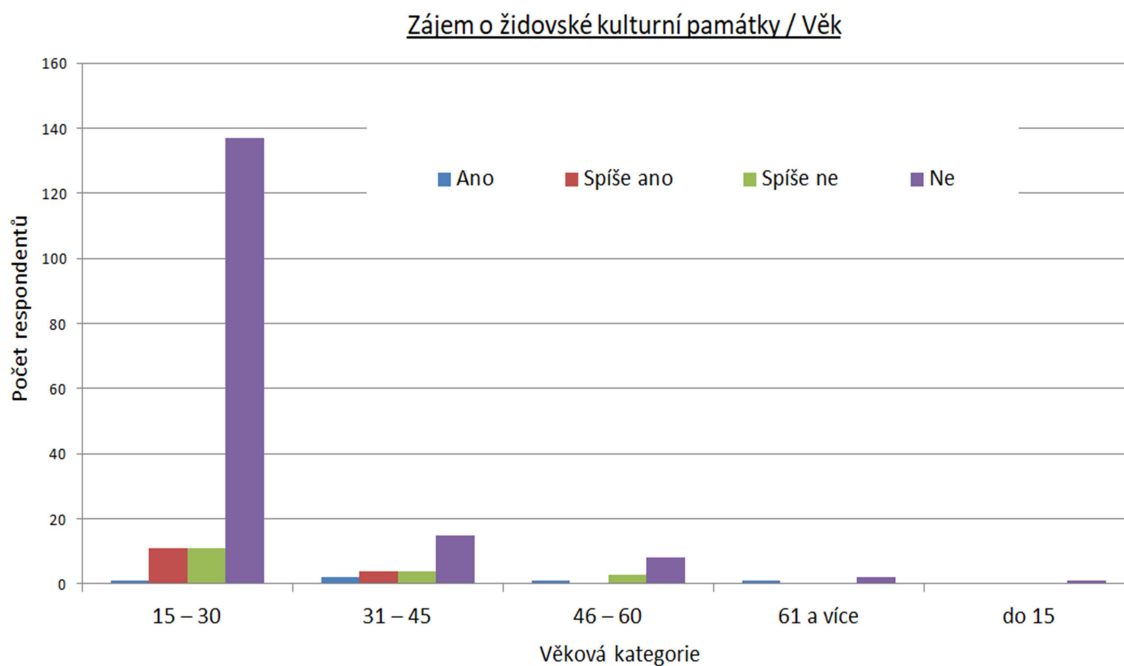

Zdroj: vlastní výzkum

Zájem o židovské kulturní památky

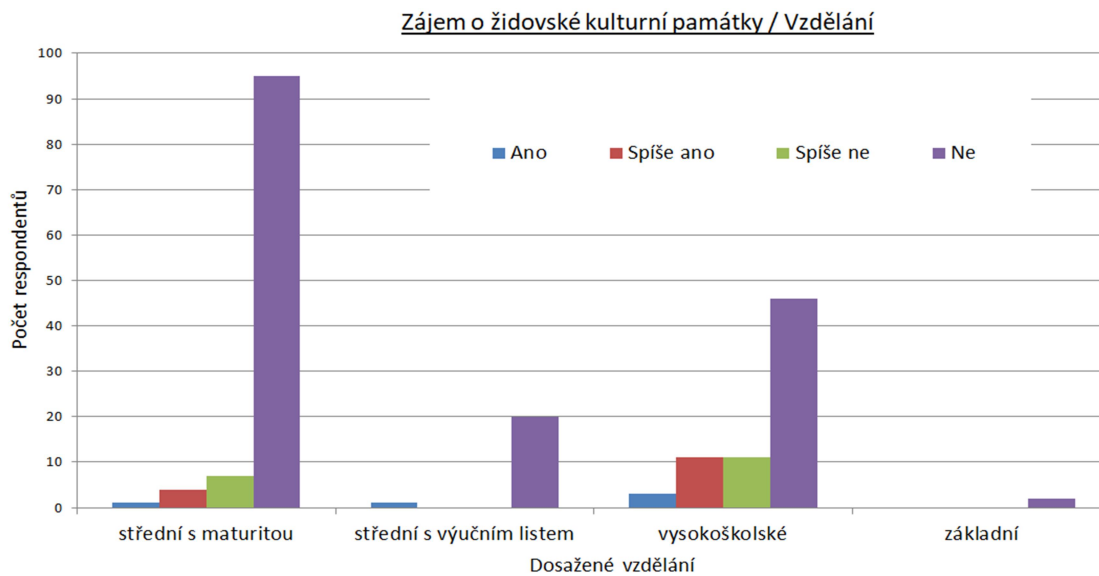
Ze získaných dat vyplývá, že větší počet dotazovaných nemá zájem o židovské kulturní památky. Svůj nezájem totiž vyslovilo (Ne/Spíše ne) 90 % respondentů. Grafy 2 a 3 zachycují úroveň zájmu respondentů o židovské kulturní památky, s ohledem na věk dotazovaných a stupeň vzdělání. Výsledky potvrdily očekávaný předpoklad nízkého zájmu o toto téma u mladých lidí do 30 roku věku. Graf 2 znázorňuje že, nejmenší zájem o uvedenou problematiku byl u mladých respondentů v kategorii 15-30 let. Níže uvedený graf 3 popisuje závislost znalosti tématu na dosaženém stupni vzdělání respondentů. Částečně vyšší zájem byl u skupiny s vysokoškolským vzděláním, stále však minimální.

Graf 2: Zájem o židovské kulturní památky podle věku respondentů

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 3: Zájem o židovské kulturní památky v závislosti na vzdělání respondentů

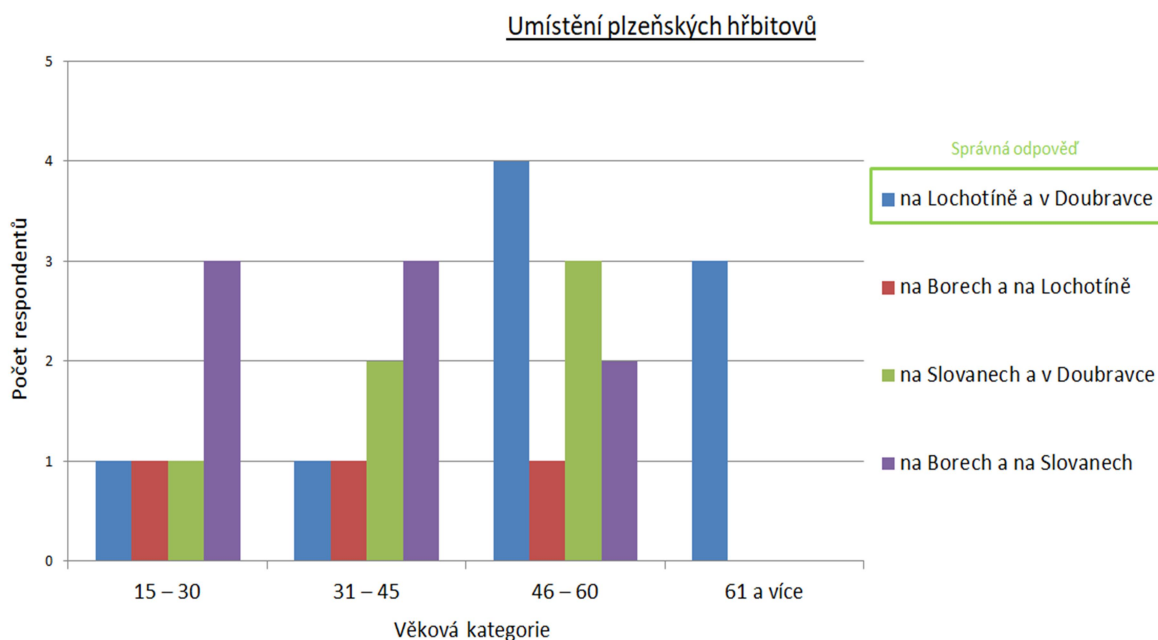

Zdroj: vlastní výzkum

Znalost umístění plzeňských židovských hřbitovů

Při zjišťování všeobecného povědomí Plzeňanů, z náhodného vzorku 26 dotazovaných, o umístění židovských hřbitovů na území města, vyšlo najevo, že pouze 34% respondentů dokázalo určit jejich správnou polohu v městské části Lochotín a Doubravka. Z těch co odpověděli správně, bylo 78% starších 46 let. U respondentů nad 60 let byla úspěšnost odpovědí 100%. Uvedené údaje ukazují na fakt, že starší obyvatelé mají lepší znalost o umístění hřbitovů oproti mladším lidem, u kterých jsou znalosti o poloze hřbitovů výrazně nižší.

Graf 4: Znalost umístění plzeňských židovských hřbitovů v závislosti na věku respondentů
- Lokální dotazník 26 Plzeňanů.

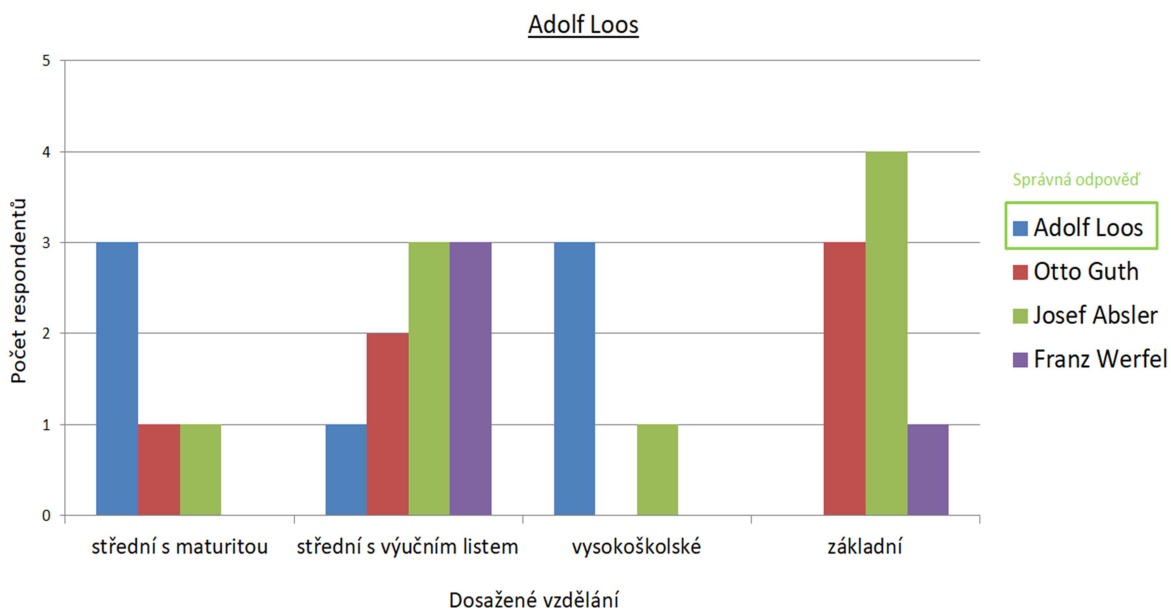

Zdroj: vlastní výzkum

Znalost architekta Adolfa Loose a jeho plzeňských interiérů

Z dotazníkových šetření, o znalosti Adolfa Loose a jeho vztahu k Plzni, které proběhlo mezi 26 lokálními respondenty, vyplynulo, že celkem 27% dotazovaných zná jeho plzeňské interiéry. Výsledky ukázaly, že naprostá většina úspěšných respondentů dosáhla středního až vysokoškolské vzdělání.

Graf 5: Znalost architekta Adolfa Loose v závislosti na věku respondentů – Lokální dotazník 26 Plzeňanů.

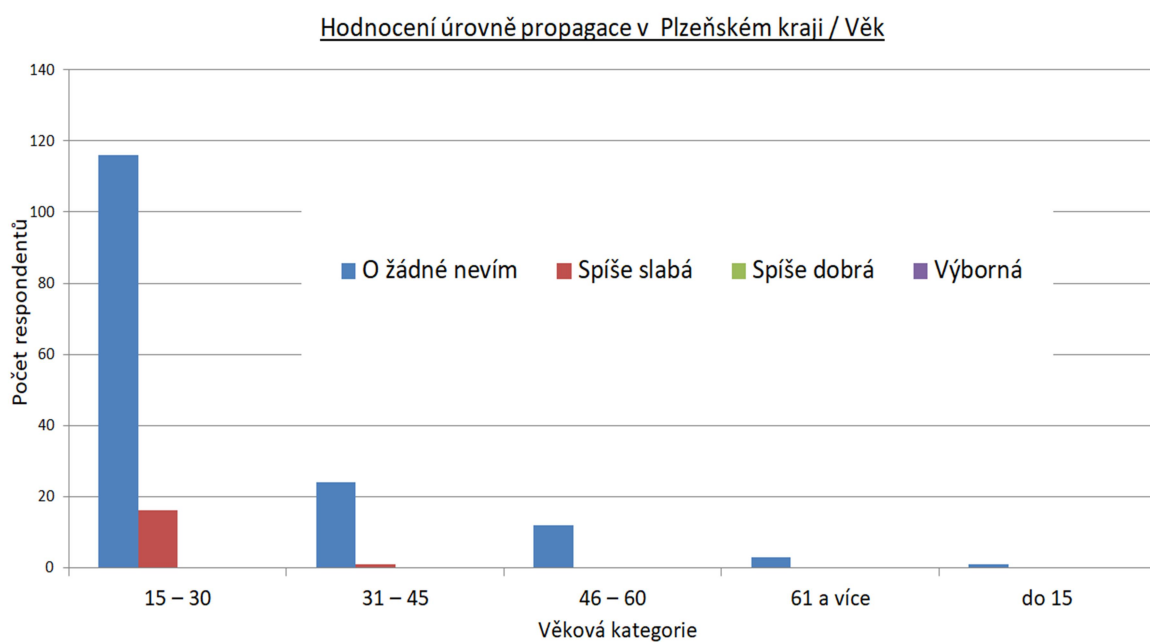

Zdroj: vlastní výzkum

Úroveň znalosti propagace židovské kultury a povědomí o židovské obci v Plzni

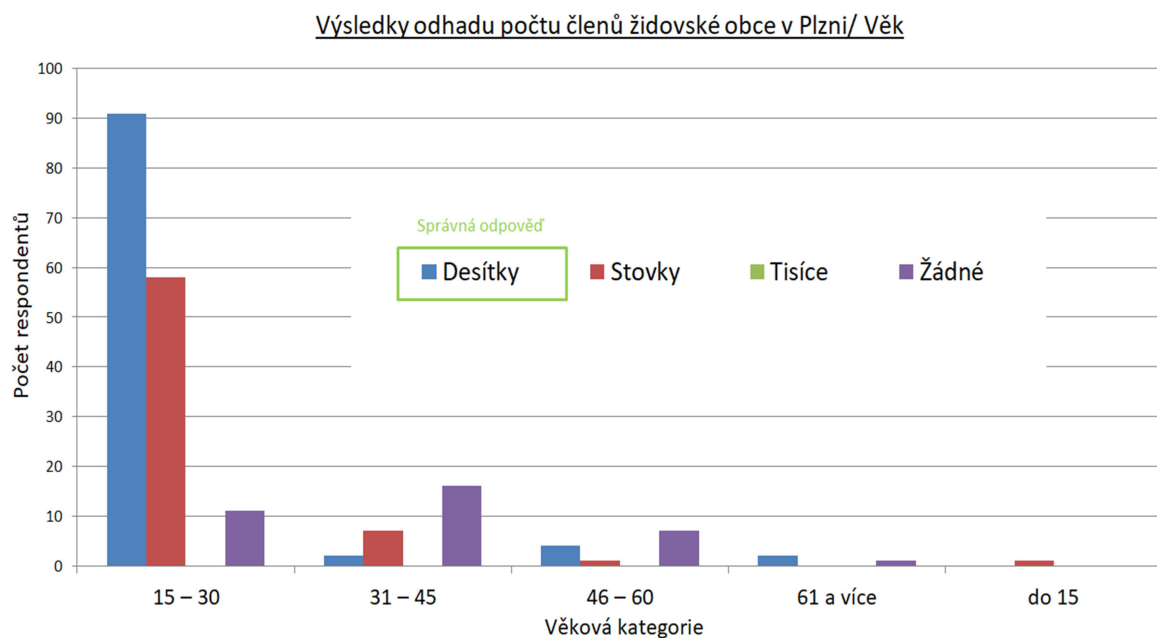
Z výsledků šetření, zobrazených v grafu 6 o propagaci židovské kultury zřetelně vyplývá, že propagace tohoto tématu nebyla dostatečně efektivní vůči naší skupině respondentů. Celkem 78% dotazovaných ji hodnotí jako neexistující a zbytek jako velmi slabou. Následně se ukazuje, že celkové povědomí respondentů o židovské obci je v Plzni nízké. Pouze 50 % dotazovaných bylo úspěšných v odhadu velikosti plzeňské židovské obce, přestože byl odstupňován v rádech. Graf 7 ukazuje odhad počtu členů obce v závislosti na věkové kategorii respondentů.

Graf 6: Hodnocení úrovně propagace židovské kultury v Plzeňském kraji, v závislosti na vzdělání respondentů

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 7: Odhad počtu členů židovské obce v Plzni, v závislosti na vzdělání respondentů

Zdroj: vlastní výzkum

11 Závěr

Diplomová práce se zabývala tématem židovské komunity na Plzeňsku, její historickým i současným vývojem. Pro pochopení židovské existence je důležité určení toho, kdo jsou Židé. Obecně je za Žida považován ten, kdo se narodil židovské matce, nebo ten, kdo se rozhodl konvertovat podle halachy. Většina Židů uznává správný původ určený výhradně halachou a nebere v potaz etnický prvek.

Do Evropy přicházeli Židé v průběhu 10. století jako římsí váleční zajatci. Až do 11. století žili svobodně a živili se obchodováním. Na přelomu 12. a 13. století bylo poprvé rozděleno židovské obyvatelstvo od křesťanského, díky Lateránskému koncilu. Ve 13. století nechal Přemysl II. vydat dekret Statuta Judaeorum, který obsahoval 32 paragrafů a upravoval vztah mezi Židy a panovníkem. Přítomnost Židů v Čechách dokládají písemné prameny z 15. století, kdy se komunita v Plzni rozmáhá, vzniká židovská čtvrť se synagogou, i školou. Ve stejném století se však mění kanonické právo, které umožňuje křesťanům obchodovat s penězi, což poškozovalo podnikání Židů. V 18. století vešly v platnost dvě změny, Translokační reskript, který nutil Židy se přestěhovat do ghett a Familiantský zákon, který omezil množství židovských rodin. Pak byli Židé Marií Terezií z českých zemí zcela vyhnáni. Po roce 1848-1849 získali díky nové právní úpravě svobodu usídlení a trvalého pobytu. Po vzniku Československa byli Židé uznáni jako národnostní skupina. Druhá světová válka měla pro židovskou minoritu katastrofální dopady, vrátilo se méně než 10% původní židovské populace. Plzeňští Židé zahynuli v táborech Terezín, Sobibor, Treblinka, a Osvětim.

Nárůst průmyslu a celkové hospodářské i kulturní vyspělosti plzeňského regionu začal v polovině 19. století. Židé významně zasáhli do rozvoje průmyslu a obchodu v Plzni. V 60. letech byly zakládány ve městě židovské podniky zaměřené na koželužnou, oděvní a železářskou výrobu. Mezi první plzeňské průmyslníky můžeme zařadit židovské představitele. Úplně prvním byl David Leopold Levit, který v roce 1837 založil továrnu na zpracování kůží. Do první světové války se Židovským obchodníkům dařilo a jejich podniky prospívaly. Ovšem, za druhé světové války museli své továrny i obchody opustit a nesměli nakládat se svým majetkem.

Židé zanechali důležité kulturní dědictví v architektuře města Plzně. K nejvýznamnějším prvkům židovské architektury patří bezesporu synagogy. Ve 13. století vznikla historicky první synagoga v židovské čtvrti v Plzni. V 19. století musela být „stará

synagoga“ rozšířena o školu a modlitebnu a tím vznikla „pomocná synagoga“. V září 1893 byla zahájena činnost Velké synagogy, která dodnes patří k třetí největší ve světě a druhé v Evropě. Znalost Velké synagogy se potvrdila napříč Českou republikou, když o její existenci vědělo 20% dotazovaných. Avšak pouze 3% respondentů dokázalo určit jakoukoliv jinou židovskou kulturní památku. V průběhu doby byly v Plzni založeny tři židovské hřbitovy, jediný se používá do současnosti, ostatní zanikly. Z lokálních respondentů dokázalo jejich polohu správně popsat celkem 34%. Mimo synagogy a židovských hřbitovů je s plzeňskou architekturou spojen architekt Adolf Loos, který v Plzni vytvořil 8 interiérů pro židovské rodiny a působil zde mezi lety 1907 až 1910 a pak ve 30. letech.

Židé se podíleli i na historické stopě v nehmotné kultuře města Plzně. V polovině 19. století došlo k novému obnovení židovské obce. Ta se velmi rychle stala třetí nejpočetnější na našem území. Svou povahou byla velmi moderní, snažila se asimilovat s plzeňskou měšťanskou společností. Na přelomu 19. a 20. století měla židovská komunita v Plzni velice rozmanitý společenský život. Židé si mohli vybrat z více než dvaceti různorodých spolků. Nejstarším dobročinným spolkem ve městě byl spolek „Chevra kadiša“, označovaný jako Pohřební bratrstvo, k němu patřilo až sedm set členů a zabýval se hlavně podporou nemocných. V roce 1892 vznikla „Lóže Union IOBB – B'nai B'rith“. Byla to první lóže, v Československu, která patřila ke staré židovské organizaci, s působností po celém světě. Její hlavní náplní bylo rozvíjení myšlenky humanismu, mravní a duševní stránky člověka, vlasteneckého cítění, rozvoj umění a snížení chudoby. V Plzni byla také židovská škola, založena v roce 1859 a existovala zde po dobu 33 let. Před jejím vznikem chodili židovské děti běžně do českých nebo německých škol.

Dnešní postavení Židů v české společnosti je v porovnání s jinými evropskými zeměmi dobré. Dle obecného postoje majoritní společnosti v České republice, nemají lidé s židovskou minoritou žádný problém. Nezaznamenali u židovského obyvatelstva nic tak závažně odlišného, s čím by se museli těžce smířovat. To při osobních rozhovorech potvrdila zejména paní Ester, která se běžně ke svému židovskému původu hlásí a přesto nepociťuje žádné formy nesympatie. Židovská menšina se však musí zabývat rozdílnými problémy, jak uvnitř svého společenství, tak musí řešit problémy, které přicházejí z vnějšku.

K vnějším problémům židovské komunity patří projevy antisemitismu a zajištění bezpečnosti. Pozitivní fakt je nízký počet fyzických útoků na osobu. Negativní je naopak vzrůstající počet incidentů v kategorii obtěžování a zejména internetových útoků na sociálních sítích. Česká republika je přesto považována za bezpečnou zemi pro židovskou minoritu.

Vnitřní problémy židovské menšiny se většinou týkají současného stárnutí židovských obcí, které povede k postupnému slučování až zanikání některých obcí v České republice. Nejméně ohroženou bude stejně jako dnes pražská židovská obec, která má i v současnosti dostatečný počet členů zajišťujících její fungování. Tento vývoj by bylo možné zvrátit získáním nových členů, ale i toto řešení se v současnosti potýká s řadou problémů. Jedním z nich je nejednotnost ve způsobu jak získat nové členy, protože starší část židovské obce nesouhlasí s větší otevřeností vůči široké veřejnosti. Také nesouhlasí s pořádáním kulturních akcí bez náboženského podtextu, aby přitáhla nové členy. S tím souvisí otázka propagace židovských obcí, která nemá příliš široký záběr, neboť 78% respondentů uvedlo, že se s ní nikdy nesešlo a 22% jí považuje za nedostatečnou. Jiným problémem je rozdíl v různých směrech judaismu. Přestože v roce 2007 Federace židovských obcí uznala kromě ortodoxního i směr reformní, stále přetrvává roztržičnost v některých židovských obcích. Rozdíl je také v chápání dědičnosti židovského původu, zda po matce jak vyžaduje ortodoxní směr, nebo i po otcovské linii, jak připouští konzervativní směr anebo po prarodičích, dle liberálního směru. Židovská asimilace do české společnosti v průběhu století zapříčinila, že Židé postupně ztratili svou původní identitu a dále ji již nepředávali svým dětem. Vzhledem k výše uvedeným faktům je nepravděpodobné, že by se židovská komunita v České republice v nejbližší budoucnosti výrazně rozšiřovala.

12 Seznam použitých zdrojů:

12.1 Bibliografické zdroje:

- PAŘÍK, Arno, 2011. *Barokní synagogy v českých zemích: [výstava Židovského muzea v Praze : 3. března - 28. srpna 2011, Galerie Roberta Guttmanna]*. Praha: Židovské muzeum v Praze. ISBN 978-80-87366-02-8.
- BĚLOHLÁVEK, Miloslav, 1965. *Dějiny Plzně*. Plzeň: Západočeské nakladatelství.
- DOUŠA, Jaroslav, 2004. *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 80-710-6723-7.
- MARTINOVSKÝ, Ivan, 2004. *Dějiny Plzně v datech*. Praha: Lidové noviny. ISBN 80-7106-723-7.
- JOHNSON, Paul, 1995. *Dějiny židovského národa*. Praha: Rozmluvy. ISBN 80-853-3631-6.
- TOKSTEIN, Antonín F., *Dějiny Židů v Čechách*. 2. Praha: E.Beaufort.
- PUTÍK, Alexandr a Olga SIXTOVÁ, 2005. *Dějiny Židů v Čechách a na Moravě: průvodce expozicí*. V Praze: Židovské muzeum. ISBN 80-868-8900-9.
- PUTÍK, Alexandr, 2015. *Dějiny židů v českých zemích v 10.-18. století*. V Praze: Židovské muzeum. ISBN 978-80-87366-48-6.
- VOJTÍŠEK, Zdeněk, 2004. *Encyklopedie náboženských směrů a hnutí v České republice: náboženství, církve, sekty, duchovní společenství*. Praha: Portál. ISBN 80-717-8798-1.
- FIEDLER, Jiří, 2011. *Encyklopedie židovských obcí: FIEDLER, Jiří. POLAKOVIČ, Daniel. ENCYKLOPEDIÉ ŽIDOVSKÝCH OBCÍ- heslo Blovice. str. 2*. Praha: Židovské muzeum v Praze.
- KIEVAL, Hillel J., 2011. *Formování českého židovstva: národnostní konflikt a židovská společnost v Čechách 1870-1918*. Praha: Paseka. ISBN 978-80-7432-174-0.
- PĚKNÝ, Tomáš, 2001. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Sefer. ISBN 80-859-2433-1.
- Horská synagoga Hartmanice: průvodce expozicí = Bergsynagoge Hartmanitz : Führer durch die Exposition*, 2012. 2. vyd. Plzeň: Grafia nákladem Památníku Hartmanice. ISBN 978-80-87046-36-4.
- SAND, Šlomo, 2015. *Jak byl vynalezen židovský národ*. 1. Praha: Rybka Publishers. ISBN 978-80-87950-16-0.
- BUDIL, Ivo T., 2009. *Jitro Árijců: život a dílo Arthura Gobineaua, zakladatele árijské ideologie*. V Praze: Triton. ISBN 978-80-7387-274-8.
- NEWMAN, Ja'akov a Gavri'el SIVAN, 1998. *Judaismus od A do Z: slovník pojmů a termínů*. Dot. 1. vyd. Praha: Sefer. Judaika. ISBN 80-900-8953-4.

- JÍLEK, Tomáš, 2010. *Kapitoly z historie západních Čech: 20.století*. 1. Plzeň: Západočeská univerzita. ISBN 978-80-7043-927-2.
- LÖFFELMANNOVÁ, Štěpánka, 2007. *Kasejovice a okolí*. Kasejovice: Obecní úřad v Kasejovicích.
- SPIEGEL, Paul, 2010. *Kdo jsou Židé?*. 2. vyd. Brno: Barrister Principal. ISBN 978-80-87029-97-8.
- BONDY, Bohumil a František DVORSKÝ, ed., 1906. *K historii Židů v Čechách, na Moravě a v Slezsku: 906 až 1620*. V Praze: Bohumil Bondy. ISBN svazek 2.
- KÁRNÝ, Miroslav, 1991. *"Konečné řešení": genocida českých židů v německé protektorátní politice*. Praha: Academia. ISBN 80-200-0389-4.
- HENDL, Jan, 2012. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0219-6.
- STRNAD, Josef, 1891. *Listnář královského města Plzeň: svazek 2*. Plzeň: Městské historické museum (Plzeň).
- SLÁDEK, Pavel, 2008. *Malá encyklopedie rabínského judaismu*. Praha: Libri. ISBN 978-80-7277-379-4.
- BRENNER, Michael, 2014. *Malé dějiny Židů*. Praha: Paseka. ISBN 978-80-7432-443-7.
- LAQUEUR, Walter, 2007. *Měnící se tvář antisemitismu: od starověku do dnešních dnů*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 978-80-7106-927-0.
- PODLEŠÁK, Jan, 2002. *Naše dny se naplnily*. 1. České Budějovice: Klub přátel Izraele. ISBN book ISBN:80-238-9881-7.
- KRÁLOVÁ, Kateřina a Hana KUBÁTOVÁ, ed., 2016. *Návraty: poválečná rekonstrukce židovských komunit v zemích středovýchodní, jihovýchodní a východní Evropy*. V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246--3271-1.
- MESAIDÉ, Gerald, 2000. *Obecné dějiny antisemitismu: Od starověku po dvacáté století*. 1. Praha: Práh. ISBN 80-7252-038-5.
- HILBERG, Raul, 2002. *Pachatelé, oběti, diváci: židovská katastrofa, 1933-1945*. Praha: Argo. Historické myšlení, sv. 18, sv. 2. ISBN 80-720-3472-3.
- Petr Domanický, Plzeň. Průvodce architekturou města od počátku 19. století do současnosti*, 2013. Plzeň: Nava. ISBN 978-80-7211-433-7.
- ČESAL, Aleš, 2004. *Plzeň*. 1. Praha: Regia. Tajemná města. ISBN 80-863-6738-X.
- ROUČKA, Zdeněk, 2001. *Plzeň pod hákovým křížem: fotografie 1939-1945*. Plzeň: ZRT. ISBN 80-238-6599-4.

- VRZGULOVÁ, Monika a Hana KUBÁTOVÁ, 2016. *Podoby antisemitismu v Čechách a na Slovensku ve 20. a 21. století*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-3461-6.
- MALIVÁNKOVÁ WASKOVÁ, Marie a Anna HOSTIČKOVÁ, 2012. *Příběhy plzeňských domů*. 1. Plzeň: Starý most. ISBN 978-80-87338-21-6.
- Příběhy plzeňských domů II.*, 2013. Plzeň: Starý most. ISBN 978-80-87338-30-8.
- FREDRICKSON, George M., 2003. *Rasismus: stručná historie*. Praha: BB art. ISBN 80-734-1124-5.
- KRYL, Miroslav, 2011. *Rasismus, antisemitismus, holocaust*. Ústí nad Labem: Filozofická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem. ISBN 978-80-7414-389-2.
- DOMANICKÝ, Pavel, URLICH, Petr, ed., 2009. *Slavné vily Plzeňského kraje*. Praha: Foibos. Slavné vily. ISBN 978-80-87073-17-9.
- PAVLINCOVÁ, Helena, 1994. *Slovník: Judaismus : Křesťanství : Islám*. Praha: Mladá fronta. ISBN 80-204-0440-6.
- MUCH, Theodor a Karl PFEIFER, 2000. *Svár bratří v domě izraelském: židovstvo mezi fundamentalismem a osvícenstvím*. Praha: Themis. ISBN 80-858-2188-5.
- VLČKOVÁ, Alena, 2013. *Štěnovice a druhá světová válka*. 1. Štěnovice: OÚ Štěnovice.
- Teorie etnicity: čítanka textů*, 2016. Praha: Slon. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-185-5.
- HAJŠMAN, Jan a Petr SOKOL, 2010. *Toulky zaniklou Plzní: po zapomenutých místech a stavbách*. V Plzni: Starý most. Starý most. ISBN 978-80-87338-06-3.
- Toulky zaniklou Plzní II.*, 2015. Plzeň: Starý most. ISBN 978-80-87338-53-7.
- HUDEC, Tomáš, 2002. *Velká synagoga v Plzni: Pěší zóna 9 - Revue pro památkovou péči, archeologii, historii, výtvarné umění a literaturu*. Plzeň: Plzeň ARS, 2001-2002(9).
- ŠPIRKOVÁ, Věra, 2002. *Velká synagoga v Plzni*. Plzeň: Fraus. Památky (Fraus). ISBN 80-723-8194-6.
- BĚLOHLÁVEK, Miloslav, 2000. *Vzpomínky na starou Plzeň*. Plzeň: Nava. ISBN 80-721-1082-9.
- PETRŮV, Helena, 2011. *Zákonně bezpráví: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Auditorium. 20. století. ISBN 978-80-87284-19-3.
- Západočeský historický sborník*, 1995. Plzeň: Státní oblastní archiv.
- Západočeský historický sborník 2: Židé v Plzni*, 1996. Plzeň: Státní oblastní archiv.
- LÁBEK, Ladislav, 1926. *Z historie plzeňského obchodu a průmyslu: [Kulturní obraz XIX. století]*. Plzeň: nákladem vlastním.

- VEBER, Václav., 1997. *Židé v novodobých dějinách: soubor přednášek na FF UK*. 1. Praha: Karolinum. ISBN 80-718-4423-4.
- BERNHARDT, Tomáš, Petr DOMANICKÝ a Jana DOMANICKÁ, 2014. *Zmizelé Čechy - Plzeň I*. 1. Praha: Paseka. ISBN 978-80-7432-449-9.
- VLČKOVÁ, Alena, 2014. *Zmizelé Štěnovice*. Štěnovice: OÚ Štěnovice. Sborník (Obecní úřad Štěnovice). ISBN 978-80-260-7150-1.
- GOLD, Hugo, 1934. *Židé a židovské obce v Čechách v minulosti a v přítomnosti: Dějiny Židů v Blovicích*. Brno: Židovské nakladatelství.
- PAVLÁT, Leo, ed., 2005. *Židé - dějiny a kultura*. 3., dopl. vyd. V Praze: Židovské muzeum. ISBN 80-868-8911-4.
- STROBACH, Vít, 2015. *Židé: národ, rasa, třída: sociální hnutí a "židovská otázka" v českých zemích 1861-1921*. Praha: NLN, s.r.o., Nakladatelství Lidové noviny. Knižnice Dějin a současnosti. ISBN 978-80-7422-377-8.
- Židé v Čechách ...: sborník příspěvků ze semináře konaného v Tachově, 2007*. 2011. Praha: Židovské muzeum v Praze. ISBN 978-80-87366-10-3.
- NOSEK, Bedřich a Helena KREJČOVÁ, 1995. *Židé v českých zemích: (10. až 20. století) : [příloha k Atlasu univerzálních dějin židovského národa]*. Praha: Victoria Publishing. ISBN 80-718-7040-4.
- SOUKUPOVÁ, Blanka, 2016. *Židé v českých zemích po šoa: identita poraněné paměti*. Bratislava: Marenčin PT. ISBN 978-80-8114-842-2.
- SOUKUPOVÁ, Blanka, 2016. *Židé v českých zemích po šoa: Identita poraněné paměti*. 1. Bratislava: Marenčin PT. ISBN 978-80-8114-842-2.
- VEBER, Václav, 1997. *Židé v novodobých dějinách: soubor přednášek na FF UK*. Praha: Karolinum. ISBN 80-718-4412-8.
- KORTUS, Oldřich, 1996. *Židé v Plzni: Západočeský historický sborník 2*. Plzeň: Státní oblastní archiv v Plzni.
- VLČKOVÁ, Alena, 2011. *Židovská historie ve Štěnovicích*. Štěnovice: OÚ Štěnovice.
- ŠPIRKOVÁ, Věra, 2000. *Židovská komunita v Plzni*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa. Průvodce historií západních Čech. ISBN 80-861-2514-9.
- SOUKUPOVÁ, Blanka, Peter SALNER a Miroslava LUDVÍKOVÁ, ed., 2009. *Židovská menšina v Československu: po druhé světové válce : od osvobození k nové totalitě*. 1. V Praze: Židovské muzeum. ISBN 978-80-86889-90-0.
- KODERA, Radovan, 1997. *Židovské hřbitovy v západních Čechách*. Plzeň: město Plzeň.
- PEROUTKOVÁ, Michaela, 2016. *Židovské identity v Československu před druhou světovou válkou a po ní*. 1. Praha: Libri. ISBN 978-80-7277-552-1.

CHMELENSKÝ, Michal, 2013. *Židovské komunity na Sušicku*. V Plzni: Západočeské muzeum. ISBN 978-80-7247-099-0.

CHMELENSKÝ, Michal, 2013. *Židovské komunity na Sušicku*. 1. V Plzni: Západočeské muzeum. ISBN 978-807247-099-0.

SADEK, Vladimír a Josef JUNGA, 1983. *Židovské náboženské obce v ČSR*. Praha: Horizont. Na pomoc pracovníkům v oblasti státní církevní politiky. ISBN 80-7211-184-1.

SCHUBERT, Kurt, 1999. *Židovské náboženství v proměnách věků: zdroje, teologie, filosofie, mystika*. Vyd. 2. Praha: Vyšehrad. ISBN 80-702-1303-5.

VRIES, S. Ph. de, 2009. *Židovské obřady a symboly*. Praha: Vyšehrad. Světová náboženství (Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-963-8.

ROZKOŠNÁ, Blanka a Pavel JAKUBEC, 2004. *Židovské památky Čech: historie a památky židovského osídlení Čech*. Brno: ERA group. ISBN 80-865-1764-0.

FIEDLER, Jiří, 1992. *Židovské památky v Čechách a na Moravě*. Praha: Sefer. ISBN 80-900895-1-8.

KŘEŠŤAN, Jiří, Alexandra BLODIGOVÁ a Jaroslav BUBENÍK, 2001. *Židovské spolky v českých zemích v letech 1918-1948*. Praha: Sefer. Knihnice Institutu Tereziánské iniciativy. ISBN 80-859-2427-7.

NOSEK, Bedřich a Pavla DAMOHORSKÁ, 2010. *Židovské tradice a zvyky*. V Praze: Karolinum. ISBN 978-80-246-1518-9.

12.2 Elektronické zdroje:

Adaptace spolkového domu Humanitní lože Union B'nai B'rith 1932–1933 / 1942 [online], 2016. Plzeň: Via Aurea [cit. 2018-02-25]. Dostupné z: <http://pam.plzne.cz/objekt/c2-654-adaptace-spokoveho-domu-humanitni-loze-union-b-nai-b-rith>

Adolf Loos [online], 2018. Plzeň: Plzeň – TURISMUS, p.o. [cit. 2018-02-22]. Dostupné z: <http://www.adolfloosplzen.cz/>

Blovice - historie [online], 2018. Blovice: Město Blovice [cit. 2018-02-12]. Dostupné z: <http://www.blovice-mesto.cz/mesto-blovice/historie-a-pamatky/>

Byt doktora Vogela [online], 2018. Plzeň: Plzeň-Turismus o.p. [cit. 2018-02-22]. Dostupné z: <http://www.adolfloosplzen.cz/realizace-a-investori-v-plzni/klatovska-12/>

Bývalá židovská synagoga [online], 2018. Kasejovice: Město Kasejovice [cit. 2018-02-16]. Dostupné z: *Historie a památky* [online], 2018. Kasejovice: Město Kasejovice [cit. 2018-02-15]. Dostupné z: <http://www.kasejovice.cz/cs/historie-a-pamatky/R20-A0/>

Co to byl holocaust [online], 2011. Praha: Institut Tereziánské iniciativy [cit. 2018-02-21]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/zdroje/odborne-a-dalsi-texty/casto-kladene-otazky-o-holocaustu/>

Dingir 2, časopis o současné náboženské scéně [online], 2010. Praha [cit. 2018-03-29]. Dostupné z: <http://dingir.cz/archiv/Dingir210.pdf>

Hagibor [online], 2014. Praha: Institut tereziánské iniciativy [cit. 2018-02-11]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/databaze-dokumentu/dokument/100372-bergler-arnost-zadost-o-snizeni-poplatku-za-cestovni-pasy-zidovsky-plavecky-klub-hagibor/>

HEBRA KADDISHA: Cyrus Adler, Gotthard Deutsch [online], 2011. West Conshohocken US: JewishEncyclopedia.com [cit. 2018-02-21]. Dostupné z: <http://www.jewishencyclopedia.com/articles/7442-hebra-kaddisha>

Historie [online], 2018. Štěnovice: Obec Štěnovice [cit. 2018-02-19]. Dostupné z: <http://www.stenovice.cz/obec/historie/>

Historie a památky [online], 2018. Kasejovice: Město Kasejovice [cit. 2018-02-15]. Dostupné z: <http://www.kasejovice.cz/cs/historie-a-pamatky/R20-A0/>

Historie města Hartmanice [online], 2018. Hartmanice: Město Hartmanice [cit. 2018-02-11]. Dostupné z: <http://www.muhartmanice.cz/index.php?page=111&id=46&lang=cz&task=on>

Historie města Tachov [online], 2014. Tachov: Město Tachov [cit. 2018-02-12]. Dostupné z: [/www.tachov-mesto.cz/historie-mesta-tachov.html](http://www.tachov-mesto.cz/historie-mesta-tachov.html)

Hovory 1.11.2015 [online], 2015. Praha: Český rozhlas [cit. 2018-02-19]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/hovory/_zprava/1549128

Lauderovy školy [online], 2018. Praha: Židovská obec v Praze [cit. 2018-02-15]. Dostupné z: http://www.lauder.cz/cs/zakladni_informace.html

Makabi [online], 2016. Praha: Institut Tereziánské iniciativy [cit. 2018-02-11]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/zdroje/slovnicek-pojmu-z-judaismu/makabi/>

Moderní antisemitismus [online], 2011. Praha: Institut Tereziánské iniciativy [cit. 2018-02-23]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/antisemitismus-2/historicky-vyvoj-antisemitismu/moderni-antisemitismus/>

Někdy se nehodí citovat Tóru [online], 2004. Praha: židovská kongregace Bejt Simcha [cit. 2018-02-22]. Dostupné z: <https://www.maskil.cz/5764/11.pdf>

Neonacisté u plzeňské synagogy [online], 2008. Praha: idnes [cit. 2018-02-23]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/u-plzenske-synagogy-se-sesly-stovky-lidi-u-neonaciste-ne-pi0-domaci.aspx?c=A080119_101435_domaci_klu

NORIMBERSKÉ ZÁKONY (1935) [online], 2011. Praha: Institut Tereziánské iniciativy [cit. 2018-02-23]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/udalosti/norimberske-zakony-1935/>

Povídání o pražské židovské obci. Maskil [online], 2004. Praha: židovská kongregace Bejt Simcha [cit. 2018-02-22]. Dostupné z: <https://www.maskil.cz/5764/12.pdf>

- Příběhy 20.století* [online], 2016. Praha: Lidové noviny [cit. 2018-02-24]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/oldrich-stransky-z-protecke-jsem-nosil-mrtvoly-za-kazdou-byla-polivka-navic-1vx-/pribehy-20-stoleti.aspx?c=A160325_164140_pribehy-20-stoleti_sij
- Rabi Hoffberg Končí* [online], 2003. Praha: židovská kongregace Bejt Simcha [cit. 2018-02-22]. Dostupné z: <https://www.maskil.cz/9a/index.htm>
- Rabinát* [online], 2015. Praha: Židovská obec Praha [cit. 2018-02-27]. Dostupné z: <http://www.kehilaprag.cz/cs/stranka/rabinat>
- Rok s židovskou kulturou* [online], 2006. Praha: Český rozhlas [cit. 2018-02-21]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/zajimavosti/_zprava/rok-s-zidovskou-kulturou-100-let-zidovskeho-muzea-v-praze--218169
- Sionistický skauting v meziválečném Československu: Skautský institut* [online], 2017. Praha: Junák – český skaut, Skautský institut [cit. 2018-02-25]. Dostupné z: <https://www.skautskyinstitut.cz/zidovsky-skauting/>
- Spolek českých akademiků-židů* [online], 2016. Praha: Židovské listy [cit. 2018-02-26]. Dostupné z: <https://zidovskelisty.info/2016/03/01/pred-140-lety-vznikl-spolek-ceskych-akademiku-zidu/>
- Stereotypy nemizí, antisemitismus však není silný* [online], 2013. Praha: Idnes [cit. 2018-02-15]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/rozhovor-s-predakem-ceskych-zidu-papouskem-fe4-/domaci.aspx?c=A130123_142406_domaci_jj
- Výroční zpráva* [online], 2009. Praha: Federace židovských obcí [cit. 2018-02-12]. Dostupné z: <http://www.fzo.cz/wp-content/uploads/vyrocnizprava-fzo-2009.pdf>
- Výroční zpráva o projevech antisemitismu* [online], 2016. Praha: Federace židovských obcí [cit. 2018-02-21]. Dostupné z: <https://www.fzo.cz/3031/vyrocnizprava-o-projevech-antisemitismu-v-cr-za-rok-2015/>
- Výroční zpráva o projevech antisemitismu v české republice za rok 2015* [online], 2015. Praha: Federace židovských obcí v české republice [cit. 2018-02-26]. Dostupné z: <https://www.fzo.cz/3031/vyrocnizprava-o-projevech-antisemitismu-v-cr-za-rok-2015/>
- Vzpomínka na blovickeho rodaka Oppera de Blowitz* [online], 2013. Blovice: město Blovice [cit. 2018-02-19]. Dostupné z: <http://www.blovice-mesto.cz/mesto-blovice/zpravy-z-radnice/vzpominka-na-blovickeho-rodaka-oppera-de-blowitz-287cs.html?ftresult=DE+BLOWITZ>
- Vztah české veřejnosti k cizincům* [online], 2015. Praha: STEM [cit. 2018-02-20]. Dostupné z: <https://www.stem.cz/vztah-ceske-verejnosti-k-cizincum-brezen-2015/>
- Změny postavení židů v 18.stol.* [online], 2008. Praha: E - dějiny [cit. 2018-02-14]. Dostupné z: <http://www.edejiny.cz/zmeny-postaveni-zidu-v-18stol/>
- Židé a komunismus* [online], 2011. Praha: Institut Tereziánské iniciativy [cit. 2018-02-10]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/antisemitismus-2/antisemitismus-po-druhe-svetove-valce-teze-moderniho-antisemitismu-v-soucasnosti/zide-a-komunismus-zidobolsevismus/>

Židovské vzdělávání a školství: Arno Pařík [online], 2006. Praha: Židovské muzeum v Praze [cit. 2018-02-23]. Dostupné z: <https://www.jewishmuseum.cz/predmet-mesice/120/150/zidovske-vzdelavani-a-skolstvi/>

Židovský hřbitov-Kasejovice [online], 2018. Kasejovice: Město Kasejovice [cit. 2018-02-15]. Dostupné z: <http://www.kasejovice.cz/cs/historie-a-pamatky/zidovsky-hrbitov-kasejovice/R20-A954>

Adolf Loss - životopis [online], 2018. Brno: Dům umění města Brna [cit. 2018-02-15]. Dostupné z: <http://www.bam.brno.cz/architekt/57-adolf-loos>

Statistika [online], 2018. Praha: FŽO [cit. 2018-02-15]. Dostupné z: <https://www.fzo.cz/onas/statistika/>

13 Seznam tabulek a grafů

Tabulka 1: Počet židů v Čechách ve 20. Století a jejich podíl na celkové populaci	28
Tabulka 2: Umístění a původní majitelé Loosovo interiéru.....	47
Tabulka 3: Porovnání všech kategorií antisemitských incidentů (2008-2015).....	76
Graf 1: Znalost židovských památek dle krajů ČR.....	90
Graf 2: Zájem o židovské kulturní památky podle věku respondentů.....	91
Graf 3: Zájem o židovské kulturní památky v závislosti na vzdělání respondentů.....	91
Graf 4: Znalost umístění plzeňských židovských hřbitovů v závislosti na věku respondentů.....	92
Graf 5: Znalost architekta Adolfa Loose v závislosti na věku respondentů.....	93
Graf 6: Hodnocení úrovně propagace židovské kultury v Plzeňském kraji, v závislosti na vzdělání respondentů.....	94
Graf 7: Odhad počtu členů židovské obce v Plzni, v závislosti na vzdělání respondentů.....	94